Uzak Yıldız

ROBERTO BOLAÑO

Çeviri: ZERRİN YANIKKAYA

can
roman

Estrella distante, Roberto Bolaño
© 1996, Roberto Bolaño
© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ekim 2017, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Editör: Emrah İmre

Düzelti: Mert Tokur
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,
Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-3588-2

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 31730

ROBERTO BOLAÑO

UZAK YILDIZ

ROMAN

İspanyolca aslından çeviren

Zerrin Yanıkkaya

can

Roberto Bolaño'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Lümpen Roman, 2016
Katil Orospular, 2017
Mösyö Pain, 2017
Tılsım, 2017

ROBERTO BOLAÑO, 1953'te Şili'de doğdu. Çocukluğunu Şili'de, ilkgençliğini Meksika'da geçiren Roberto Bolaño yirmili yaşlarda Avrupa'ya giderek Katalonya'ya yerleşti. Geçimini bekçilik, mevsimlik işçilik, bulaşıkçılık gibi işlerden sağlarken bir yandan da şiirler ve romanlar kaleme aldı. İlk çocuğunun dünyaya gelmesinin ardından gelirini artırmak amacıyla düzyazıya ağırlık vermeye başladı. *Vahşi Hafiyeler* (1998) romanıyla Rómulo Gallegos ve Herralde ödülleri başta olmak üzere birçok ödül kazanmasıyla Latin Amerika edebiyatının Boom kuşağından beri en önemli romancısı olarak gösterildi, eserleri birçok dile çevrildi. 2003'te 50 yaşında Barcelona'da öldü.

ZERRİN YANIKKAYA, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Sevk ve İdare Yüksekokulu ile Ankara Üniversitesi DTCF İspanyol Dili ve Edebiyatı'nda lisans ve aynı üniversitenin Tiyatro Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora yaptı. Devlet Tiyatroları ve çeşitli özel tiyatro projelerinde dramaturg olarak görev yaptı. Juan Goytisolo'dan *Kapadokya Gaudi'nin İzinde*, Federico Andahazi'den *Prens*, Carmen Laforet'ten *Hiç* yaptığı çeviriler arasındadır.

Victoria Ávalos ve Lautaro Bolaño'ya

"Hangi yıldız düşer kimseler görmeden?"

William Faulkner

La literatura Nazi en America [Amerika'da Nazi Edebiyatı] adlı romanımın son bölümünde, Şili Hava Kuvvetleri'nden teğmen Ramirez Hoffman'ın hikâyesi biraz üstünkörü de olsa (taş çatlasa yirmi sayfada) anlatılıyordu. Bana bu hikâyeyi, Afrika'da birbiri ardına patlak veren savaşların ölümüne gediklisi vatandaşım Arturo B. anlatmıştı; ancak ortaya çıkan metin onu tatmin etmedi. *La literatura Nazi*'nin son bölümü, kendinden önce gelen edebî grotesk bölümün kontrpuanını, hatta tam karşı kutbunu göstermeye ayrılmıştı, Arturo başka hikâyelerin aynası ya da patlaması değil, sadece kendi kendinin aynası ve patlaması olacak daha uzun bir hikâye olsun istiyordu, işte bu yüzden, bir buçuk ay boyunca Blanes sahilindeki evime kapandık, kitabın son bölümünü elimize alıp, onun rüyalarıyla kâbuslarının peşinde, okurun şu anda elinde tuttuğu romanı oluşturduk. Görevim içkileri hazırlamaktan, kitap karıştırmaktan ve hem onunla hem de Pierre Menard'ın[1] günden güne ete kemiğe bürünen hayaletiyle, tekrarlanan birçok paragrafın atılıp atılmayacağını tartışmaktan ibaretti.

1. Borges'in, Cervantes'in *Don Quijote* romanını satır satırına yazmak için uğraşan öykü kahramanı. (Ç.N.)

1

Carlos Wieder'i ilk kez 1971'de ya da belki 1972'de, Salvador Allende Şili devlet başkanı olduğunda görmüştüm.

O zamanlar adı Alberto Ruiz-Tagle idi, Güney'in başkenti denilen Concepción'da, Juan Stein'in şiir atölyesine gelirdi arada bir. Onu pek tanıdığımı söyleyemem. Atölyeye geldiğinde haftada bir, en fazla iki kez görürdüm. Fazla konuşmazdı. Ben konuşurdum. Atölyeye katılanların hepsi çok konuşurdu; sadece şiirden değil, aynı zamanda siyasetten, seyahatlerden (ki ilerde başımıza neler geleceğini hiçbirimiz hayal bile edemezdik), resimden, mimariden, fotoğraftan, devrimden ve silahlı mücadeleden de söz ederdik; silahlı mücadele bizi yeni bir hayata, yeni bir çağa taşıyacaktı, zira çoğumuzun hayaliydi bu, daha doğrusu, hayallerimizin, uğruna yaşamaya değecek tek şey olan hayallerimizin kapısını açacak anahtar gibiydi. Üstelik çoğu zaman hayallerin kâbusa dönüştüğünü de biliyorduk belli belirsiz, ama umurumuzda değildi. Yaşlarımız on yediyle yirmi üç arasındaydı (ben on sekizimdeydim), biri sosyoloji diğeri psikoloji okuyan Garmendia kardeşler ve bir ara kendi kendini yetiştirdiğini söylemiş olan Alberto Ruiz-Tagle hariç hemen hepimiz edebiyat fakültesinde okuyorduk.

1973 öncesinde kendi kendini yetiştirmiş olmak çok şey ifade ederdi Şili'de. İşin aslı Ruiz-Tagle hiç de alaylıya benzemezdi. Demek istediğim, *dış görünüşü itibarıyla* alaylıya benzemezdi. Altmışlı yılların başında, Şili'nin Concepción şehrinde eğitimsiz kişiler, Ruiz-Tagle'nin giyindiği gibi giyinmezlerdi. Yoksul olurlardı. Alaylılar gibi konuşurdu, orası doğru. Galiba şimdi hepimizin, yani hâlâ hayatta olanlarımızın konuştuğu gibi (bulutların içinde yaşarmış gibi) konuşurdu ama üniversiteye ayak basmamış biri için fazlasıyla iyi giyinirdi. Şık olduğunu –aslında kendince öyleydi– ya da belli bir tarzda giyindiğini söylemeye çalışmıyorum; zevkleri eklektikti: Bir gün takım elbise ve kravatla, başka bir gün spor kıyafetle çıkardı ortaya, blucinleri de tişörtleri de es geçmezdi. Kıyafeti ne olursa olsun Ruiz-Tagle'nin üstünde daima pahalı, markalı giysiler olurdu. Ruiz-Tagle tek kelimeyle şıktı; bense o zamanlar hep akıl hastanesiyle çaresizlik arasında gidip gelen Şilili alaylıların şık olabileceklerine inanmazdım. Bir keresinde babasının ya da büyükbabasının Puerto Montt yakınlarında bir çiftliği olduğunu söylemişti. Bunları Verónica Garmendia'ya anlatırdı ya da biz ona anlatırken duyardık, on beş yaşındayken tarla işleriyle ve babasının kütüphanesindeki kitaplarla uğraşmak için okulu bırakmaya karar vermişti. Juan Stein'in atölyesine giden bizler, onun iyi bir binici olduğuna kesin gözüyle bakardık. Hiç ata binerken görmediğimiz düşünülürse neden böyle bir hisse kapıldığımızı bilmiyorum. Aslına bakılırsa, Ruiz-Tagle hakkında öne süreceğimiz bütün varsayımlar, kıskançlığımız ya da belki hasetimiz yüzünden önyargılıydı. Ruiz-Tagle uzun boyluydu, ince yapılı ama güçlüydü, yüz hatları güzeldi. Bibiano O'Ryan'a göre, yüz hatları güzel denemeyecek kadar soğuktu, ama, tabii, Bibiano bunu daha sonra söylemişti, o yüzden bir önemi yok. Ruiz-Tagle'yi neden kıskanıyorduk? Çoğul kullanmak

abartılı olur. Kıskanan biri varsa o da bendim. Belki bir de Bibiano. Nedeni, hiç kuşkusuz, Garmendia kardeşlerdi, yani şiir atölyesinin tartışılmaz yıldızları, tek yumurta ikizi kız kardeşler. Öyle ki, zaman zaman Stein'in atölyeyi sadece onların yüzü suyu hürmetine yürüttüğü hissine kapılırdık (Bibiano'yla ben). Ama itiraf edeyim, onlar atölyenin en iyileriydi. Verónica ve Angelica Garmendia, bazı günler birbirlerine öylesine benzerler ki, kimin kim olduğunu anlamak mümkün olmaz, bazı günler de (ama özellikle bazı geceler) öyle farklı olurlar ki, iki düşman değillerse de iki yabancı sanırdınız onları. Stein onlara bayılırdı. Ruiz-Tagle'nin dışında kimin Verónica kimin Angelica olduğunu her daim bilen tek kişi oydu. Ben onlar hakkında konuşurken zorlanırım. Kimi geceler kâbuslarımda görürüm onları. Benimle aynı yaştaydılar, belki bir yaş büyüktüler benden, uzun boylu, ince, esmer tenliydiler, siyah saçları çok uzundu, galiba o dönem moda öyleydi.

Garmendia kardeşler, Ruiz-Tagle'yle hemencecik arkadaş oldular. Ruiz-Tagle, Stein'in atölyesine 71'de ya da 72'de kaydolmuştu. Daha önce ne üniversitede ne de bir başka yerde görülmüştü. Stein ona nerden geldiğini sormadı. Üç şiir okumasını istedi, sonra fena olmadıklarını söyledi. (Stein sadece Garmendia kardeşlerin şiirlerini açık açık överdi.) Böylece bize katılmış oldu. İlk başlarda onu pek dikkate almamıştık. Ancak Garmendia kardeşlerin onunla arkadaşlık kurduğunu görünce, biz de derhal Ruiz-Tagle'yle arkadaş olduk. O zamana kadar mesafeli bir samimiyetle davranıyordu. Sadece Garmendia'lara içten bir samimiyet gösterirdi (bu açıdan Stein'e benzerdi), nazik ve ilgili davranıyordu onlara. Diğerlerine, yani bize, demin söylediğim gibi, "mesafeli bir samimiyetle" davranıyordu, demek istediğim bize selam veriyor, gülümsüyordu; biz şiir okuduğumuzda ölçülü ve

soğukkanlı eleştiriler getirirdi, bizim (genellikle yıkıcı) saldırılarımız karşısında ise asla metinlerini savunmazdı, ona bir şeyler söylediğimizde, o zamanlar bize dikkat gibi görünen ama bugün asla öyle olduğunu söylemeye cesaret edemeyeceğim bir tavırla dinlerdi bizi.

Ruiz-Tagle ile geri kalanlarımız arasındaki farklar dikkat çekiciydi. Biz Marksist-Mandrakist bir jargon ya da argoyla konuşurduk (çoğumuz MIR'ın[1] ya da Troçkist partilerin sempatizanı veya üyesiydik, gerçi aramızda Sosyalist Gençlik, Komünist Parti veya Katolik sol partilerden birinin militanı olanlar da vardı galiba). Ruiz-Tagle İspanyolca konuşurdu. Şili'nin belli yerlerinde (fiizikselden çok zihinsel *yerler*) konuşulan İspanyolcaydı bu, oralarda sanki zaman hiç akmamış gibiydi. Biz ya ailelerimizin yanında (Concepción'lu olanlar) ya da yoksul öğrenci pansiyonlarında kalırdık. Ruiz-Tagle yalnız yaşıyor, merkeze yakın bir apartmanda, perdeleri hep kapalı duran, dört odalı bir dairede oturuyormuş, ben hiç gitmedim evine. Bunları yıllar sonra Bibiano ve Tombul Posadas anlattı bana (Wieder'in lanet olası efsanesinin etkisi altında anlatılan şeyler), dolayısıyla eski okul arkadaşlarımın hayal gücüne mi bağlayayım yoksa inanayım mı bilemiyorum. Biz genellikle meteliğe kurşun atardık (şimdi bu sözcüğü yazmak çok matrak, *metelik*: gecenin içinde göz gibi parlar); Ruiz-Tagle'nin parasız kaldığı görülmemişti.

Bibiano bana Ruiz-Tagle'nin eviyle ilgili neler anlattı peki? Önce, evin çıplaklığından söz etti; evin *hazırlanmış* olduğu izlenimini edinmişti. Bir keresinde yalnız gitmiş. Oradan geçiyormuş, Ruiz-Tagle'yi sinemaya davet etmeye karar vermiş (işte böyle biridir bizim Bibiano).

1. Movimiento de Izquierda Revolucionario de Chile: Şili Devrimci Sol Hareketi. (Ç.N.)

Daha yeni tanışmışlardı, ama onu sinemaya davet etmeye karar vermiş. Bergman'ın bir filmini gösteriyorlarmış, hangisiydi hatırlamıyorum. Bibiano daha önce birkaç kez gitmişti evine, ama her seferinde Garmendia kardeşlerden birinin eşliğinde, yani diğer bir deyişle hep haberli gitmişti. O zamanlar, Garmendia'larla birlikte yaptığı ziyaretlerde, ev sanki gelenlerin bakışlarına hazır, bir şeylerin eksik olduğu açıkça belli boşluklarla, fazlasıyla tenhalaştırılmış, *hazırlanmış* gibi gelmişti ona. Bana bütün bunları anlattığı mektubunda (yıllar sonra yazdığı mektupta) Bibiano, kendini *Rosemary's Baby* [Rosemary'nin Bebeği] filminde, John Cassavetes'le birlikte ilk kez komşularının evine giden Mia Farrow gibi hissettiğini yazmıştı. Eksik bir şeyler vardı. Polanski'nin filminde evde eksik olan, Mia'yı ve Cassavetes'i ürkütmemek için tedbiren yerlerinden indirilmiş tablolardı. Ruiz-Tagle'nin evindeyse, sanki ev sahibi oturduğu yerin organlarını kesmiş gibi, adlandırılmayan bir şeyler eksikmiş (belki de Bibiano, yıllar sonra, hikâyeden ya da hikâyenin büyük bir kısmından haberdar olduğundan, adlandırılamayan ama var olan, elle tutulur bir şeyler olduğunu düşünmüştü). Ya da ev sanki her şeyin ziyaretçilerin özelliklerine ve beklentilerine göre ayarlandığı bir yapboz oyuncağı gibiymiş. Eve tek başına gittiğinde, bu hisleri güçlenmiş. Anlaşıldığı üzere, Ruiz-Tagle onu beklemiyormuş. Kapıyı geç açmış. Açtığındaysa, Bibiano'yu tanımıyor gibi davranmış, hatta, seni temin ederim dedi bana Bibiano, Ruiz-Tagle kapıyı gülümseyerek açtı, sonra gülümsemesi ânında kesildi. Fazla ışık yokmuş, Bibiano bunu da teslim ediyor, bu yüzden arkadaşımın söylediklerinin ne kadarının gerçeğe yakın olduğunu bilemiyorum. Her halükârda, Ruiz-Tagle kapıyı açmış ve birbirine tekabül etmeyen bir-iki kelimelik bir konuşmadan sonra (Bibiano'nun onu sinemaya davet etmek için gel-

diğini hemen anlayamamış), bir dakika beklemesini söylemeyi ihmal etmeden kapıyı kapatmış, birkaç saniye sonra kapıyı yeniden açıp bu sefer onu içeri davet etmiş. Evin içi loşmuş. Kesif bir koku varmış, sanki Ruiz-Tagle bir gece önce çok güçlü, yağlı ve baharatlı bir yemek hazırlamış gibi. Bibiano bir an odalardan birinden bir gürültü duyduğunu sanmış ve Ruiz-Tagle'nin bir kadınla birlikte olduğunu düşünmüş. Tam özür dileyip çıkacakmış ki, Ruiz-Tagle hangi filmi seyretmeyi düşündüğünü sormuş. Bibiano, Teatro Lautaro'daki Bergman filmini demiş. Ruiz-Tagle, Bibiano'ya gizemli gelen, benimse hep açıkça cüretkâr değilse de küstah bulduğum bir tavırla gülümsemiş yeniden. Affını istemiş, zaten Verónica Garmendia ile randevusu olduğunu söylemiş, üstelik, Bergman'ın sinemasından hoşlanmıyorum diye açıklama yapmış. O âna kadar Bibiano evde başka biri, Ruiz-Tagle ile yaptığı konuşmayı kapı arkasından dinleyen, hareketsiz biri olduğundan eminmiş. Kesinlikle Verónica olduğunu, genelde gayet ketum biri olan Ruiz-Tagle'nin onun ismini zikretmesinin başka türlü açıklanamayacağını düşünmüş. Kendini ne kadar zorlarsa zorlasın şairimizi böyle bir durumda hayal edememiş. Kapının arkasında durup konuşmaları gizlice dinleyen ne Verónica ne de Angelica Garmendia olabilirmiş. Peki kimmiş öyleyse? Bibiano bilmiyor. O anda muhtemelen bildiği tek şey, Ruiz-Tagle'yle vedalaşmak, oradan gitmek ve o çıplak, kanlı eve bir daha hiç dönmemek isteğiymiş. Bunlar onun sözleri. Gerçi anlattıklarından çıkardığım kadarıyla, ev son derece steril bir görüntü arz ediyormuş. Tertemiz duvarlar, metalik bir kitaplıkta sıralanmış kitaplar, Güneyli pançolarıyla kaplı koltuklar. Ahşap bir sehpanın üstünde Ruiz-Tagle'nin Leica'sı, hani bir öğleden sonra şiir atölyesinin bütün üyelerinin fotoğraflarını çekerken kullandığı makine. Bibiano'nun aralık duran bir kapıdan

gördüğü, yalnız yaşayan öğrenci evlerindeki (ama Ruiz-Tagle öğrenci *değildi*) tipik kirli tabak ve tencere yığınları bulunmayan, derli toplu mutfak. Sonuçta, gürültü dışında alışılmadık bir şey yokmuş, ki o gürültü de pekâlâ komşu daireden geliyor olabilirmiş. Bibiano'ya göre, Ruiz-Tagle konuşurken, kendisinin gitmesini *istemiyor* gibi, onu biraz daha orada tutmak için konuşur gibi bir hali varmış. Hiçbir nesnel dayanağı olmayan bu izlenim, arkadaşımın sinirlerini, kendi sözleriyle tahammül edilemez bir düzeyde bozmuş. İşin ilginci Ruiz-Tagle bu durumdan keyif alır gibi görünüyormuş: Bibiano'nun gittikçe sararıp solduğunu, terler içinde kaldığını fark ediyor ve konuşmaya (Bergman'la ilgili, herhalde) ve gülümsemeye devam ediyormuş. Ev sessizliğe gömülmüş, Ruiz-Tagle'nin sözleri asla bu sessizliği bozmuyor sadece daha fazla açığa çıkarıyormuş.

Neden söz ediyordu, diye soruyor Bibiano. Bunu hatırlamam önemli olabilirdi, diye yazmış mektubunda, ama ne kadar uğraşsam da imkânsız. Kesin olan şu ki, Bibiano dayanabileceği kadar dayanmış, sonra kesip atarcasına görüşürüz demiş ve yürüyüp gitmiş. Merdivenlerde, caddeye çıkmadan hemen önce Verónica Garmendia'yla karşılaşmış. Verónica bir şey mi oldu diye sormuş ona. Ne olabilir ki, demiş Bibiano. Bilmem, demiş Verónica, suratın kireç gibi bembeyaz da. Bu sözcükleri hiç unutmayacağım, diyor mektubunda Bibiano: *kireç gibi bembeyaz*. Ya Verónica Garmendia'nın yüzü? Âşık bir kadının yüzü.

Bunu kabul etmek üzücü, ama öyle. Verónica, Ruiz-Tagle'ye âşık olmuştu. Hatta Angelica da ona âşıktı belki. Bir defasında, Bibiano ile bu konuyu konuşmuştuk, epeyce önce. Galiba canımızı yakan Garmendia'lardan birinin bile bize âşık olmaması ya da en azından bizimle ilgilenmemesiydi. Bibiano, Verónica'dan hoşlanıyordu.

Ben de Angélica'dan. Bu konuda ağzımızı açıp tek kelime etmeye cesaret edememiştik, oysa bence herkes bizim onlarla ilgilendiğimizin farkındaydı. Bu konuda, atölyeye katılan bütün erkeklerden bir farkımız yoktu, neredeyse herkes Garmendia kardeşlere âşıktı. Ama kızlar ya da en azından içlerinden biri, alaylı şairin tuhaf cazibesine kapılmıştı.

Eğitim görmemişti, alaylıydı, doğru ama öğrenmeye hevesliydi; Stein ve Soto o zamanlar hatta belki hâlâ denildiği üzere can dostu olsalar da, Concepción Üniversitesi'nin önde gelen bir başka atölyesi olan Diego Soto'nun şiir atölyesi, Juan Stein atölyesinin estetik ve etik açıdan rakibiydi, Ruiz-Tagle'nin buraya geldiğini gördüğümüzde, Bibiano'yla ben bu hevesini hemen anlamıştık. Soto'nun atölyesi her nedense tıp fakültesinde yapılırdı; anatomi dersinde öğrencilerin kadavraları kesip biçtiği amfiden sadece bir koridorla ayrılan, havalandırması kadar mobilyaları da kötü bir odada toplanırdık. Amfi, tabii ki formaldehit kokardı. Kimi zaman koridor da formaldehit kokardı. Bazı geceler –ki Soto'nun atölyesi perşembe günleri sekizden ona kadardı, ama genellikle gece yarısını geçinceye kadar sürerdi– sigaraların birini söndürüp diğerini yakarak beyhude bir çabayla bastırmaya çalıştığımız formaldehit kokusu odaya sinerdi. Stein atölyesinin müdavimleri, Soto'nun atölyesine gitmezlerdi, Soto'nunkiler de Stein'inkine; Bibiano O'Ryan ile ben istisnaydık, biz okuldaki kronik devamsızlığımızı sadece atölyelere değil, şehirde gerçekleştirilen kültürel, siyasal toplantı ya da resital ne varsa hepsine katılarak telafi ederdik. Bu yüzden, bir akşam Ruiz-Tagle'nin çıkıp gelivermesi sürpriz oldu. Üç aşağı beş yukarı Stein'in atölyesinde olduğu gibi davranıyordu. Dinlerdi, eleştirileri ihtiyatlı, kısa ve hep nazik, sevimli bir tonda olurdu, kendi yazdıklarını ilgisizce, yabancılaşarak okur, sanki eleştiriye maruz kalan şiirler *ken-*

di şiirleri değilmiş gibi, en kötü yorumları dahi homurdanmadan kabul ederdi. Bunu fark eden sadece Bibiano' yla ben değildik; bir akşam Diego Soto da, ona mesafeli ve serinkanlı yazdığını söyledi. Sanki senin şiirlerin değilmiş gibi, dedi ona. Ruiz-Tagle heyecanlanmadan kabul etti söylenenleri. Arayış içindeyim diye yanıtladı.

Ruiz-Tagle tıp fakültesindeki atölyede Carmen Villagrán'la tanıştı, arkadaş oldular. Carmen, Garmendia kardeşler kadar olmasa da, iyi bir şairdi. (En iyi şairler ya da şair adayları Juan Stein'in atölyesine giderdi.) Ayrıca tıp fakültesi atölyesindeki tek tıp öğrencisi olan Tombul Posadas lakaplı Marta Posadas'la da tanışıp arkadaş oldu; Marta mensur şiirler yazan, en azından o zamanlar asıl hayali edebiyat eleştirisinin Marta Harnecker'i haline gelmek olan, çok beyaz, çok şişman, çok hüzünlü bir kızdı.

Ruiz-Tagle erkeklerle arkadaşlık kurmazdı. Bibiano' yla beni gördüğünde usulünce selamlardı ama Stein'in atölyesi, Soto'nun atölyesi derken onu haftada sekiz-dokuz saat görmemize rağmen en ufak bir tanışıklık belirtisi göstermezdi. Onun nazarında *erkeklerin* en ufak bir kıymeti yoktu. Yalnız yaşıyordu, evinde bir tuhaflık vardı (Bibiano'ya kalırsa), diğer şairlerin yazdıkları şiirler nedeniyle takındıkları o çocukça kibirden eser yoktu onda, sadece dönemin en güzel kızlarıyla (Garmendia kardeşler) arkadaşlık kurmakla kalmamış, aynı zamanda Diego Soto atölyesindeki iki kadını da fethetmişti, Bibiano O'Ryan'ın ve şahsen benim kıskançlık oklarımızın tek kelimeyle hedefiydi.

Onu kimse tanımıyordu aslında.

Juan Stein ile Diego Soto, ki benim ve Bibiano'nun nazarında Concepción'un en zeki kişileriydi, hiçbir şeyin farkına varmadılar. Garmendia kardeşler de öyle, tam aksine, Angélica iki kez benim yanımda Ruiz-Tagle'nin erdemlerinden söz etti övgüyle: ciddi, resmî, başkalarını

dinleme becerisi engin, derli toplu bir zihin. Bibiano'yla ben ondan nefret ederdik, ama biz de hiçbir şeyin farkına varmamıştık. Sadece Tombul Posadas, Ruiz-Tagle'nin arkasında yatan gerçekliğe dair bir şeyler yakaladı. Bundan söz ettiğimiz akşamı hatırlıyorum. Sinemaya gitmiştik, filmden sonra merkezdeki lokantalardan birine girdik. Bibiano'nun elinde, on birinci Concepción'lu genç şairler kısa seçkisine konmak üzere, Stein ve Soto atölyesine katılanların metinlerinin olduğu bir dosya vardı, hiçbir gazete bu dosyayı yayınlamayacaktı. Tombul Posadas'la ben merakla kâğıtları karıştırmaya başladık. Kimleri dahil ediyorsun seçkiye, diye sordum, benim de seçilenlerden biri olduğumu bile bile. (Aksi halde, Bibiano'yla dostluğumuz muhtemelen ertesi gün bozulmuş olurdu.) Seni, dedi Bibiano, Marta'cığımı (Tombul'u), Verónica'yı ve Angelica'yı, tabii ki Carmen'i, sonra biri Stein atölyesinden, diğeri Soto atölyesinden iki şairin daha adını zikretti, son olarak da Ruiz-Tagle'nin ismini söyledi. Hatırlıyorum da, Tombul parmaklarıyla kâğıtları yoklayarak Ruiz-Tagle'nin üç dörtlüğünü buluncaya kadar, bir dakika sessiz kaldı. (Parmaklarında hep boya lekesi olurdu, tırnakları da epeyce kirliydi; bir tıp öğrencisi için tuhaf bir durumdu bu; Tombul kariyerinden söz ederken öylesine isteksiz bir tavırla konuşurdu ki diplomasını asla alamayacağı konusunda en ufak şüpheniz kalmazdı.) Onu dahil etmeyin, dedi alelacele. Ruiz-Tagle'yi mi, diye sordum kulaklarıma inanamayarak, zira Tombul onun sadık hayranlarındandı. Oysa Bibiano, tek bir söz etmedi. Üç şiir de kısaydı, hiçbiri on mısrayı geçmiyordu: Biri bir manzaradan söz ediyor, manzarayı, ağaçları, toprak bir yolu, yoldan uzaktaki bir evi, tahta çitleri, tepeleri, bulutları tasvir ediyordu; Bibiano'ya göre "çok Japon"du şiir, bana kalırsa sanki Jorge Teillier beyin sarsıntısı geçirdikten sonra yazmış gibiydi. İkinci şiir, taştan bir evin çatlakla-

rından içeri sızan havadan (şiirin adı da "Hava"ydı) bahsediyordu. (Bu şiirde sanki Teillier afaziye tutulmuş, yani beyin korteksinin dil bölümünde oluşan lezyonlar nedeniyle konuşma yeteneğini yitirmiş de, edebiyatla uğraşmakta direniyor gibiydi, tabii o zamanlar, yani 73'te bu bana hiç garip gelmemiş olmalı, zira Teillier'in sözde takipçilerinin en azından yarısı afaziye tutulmuştu ama yine de direniyorlardı.) Sonuncusu tamamen aklımdan çıkmış. Tek hatırladığım, nereden çıktığını anlayamadığım bir bıçak (ya da bana öyle gelmişti) vardı ortada.

Niçin onu dahil etmemem gerektiğini düşünüyorsun, diye sordu Bibiano, başını masanın üstüne doğru uzattığı koluna yaslayarak, sanki kolu yastığı, masa da yatak odasıydı. Arkadaş olduğunuzu sanıyordum, dedim. Öyleyiz de, dedi Tombul, yine de ben onu koymazdım. Neden, dedi Bibiano. Tombul omuzlarını silkti. Sanki şiirler kendisinin değilmiş gibi, dedi sonra. Gerçekten kendisinin değil yani, bilmem anlatabildim mi? Açıklasana, dedi Bibiano. Tombul gözlerimin içine baktı (ben tam karşısındaydım, Bibiano ise yanındaydı ve uykulu görünüyordu) ve şöyle dedi: Alberto iyi bir şair, ama henüz cevherini ortaya çıkarmadı. Bakir mi demek istiyorsun, dedi Bibiano, ama ne ben ne de Tombul onu dikkate aldık. Onun başka şeylerini okudun mu, diye sordum ben. Ne yazar, nasıl yazar? Tombul, devamında söyleyeceklerine kendisi de inanmazmış gibi, içten içe gülümsedi. Alberto, dedi, Şili şiirinde devrim yapacak. Peki sen yazdığı şeyleri okudun mu yoksa bir önseziye dayanarak mı konuşuyorsun? Tombul, burnuyla bir ses çıkardı ve sonra sessizleşti. Evvelki gün, dedi, öylesine çıkıp evine gittim. Hiçbir şey söylemedik ama bir baktım Bibiano, masanın üzerine uzanmış gülümsüyor ve şefkatle Tombul'a bakıyordu. Haberli gitmedim elbette, diye açıkladı Tombul. Ben ne söylemek istediğini biliyo-

rum, dedi Bibiano. Alberto bana içini döktü, dedi Tombul. Ruiz-Tagle'nin birine içini dökebileceğini hayal edemiyorum, dedi Bibiano. Herkes onun Verónica Garmendia'ya âşık olduğunu düşünüyor, dedi Tombul, ama bu doğru değil. Sana kendisi mi söyledi, diye sordu Bibiano. Tombul, büyük bir sırra vâkıfmış gibi gülümsedi. Hatırlıyorum da, bu kadından hiç hoşlanmıyorum, diye düşünmüştüm o zamanlar. Tombul yetenekli olabilir, zeki olabilir, arkadaşımdır ama ondan hoşlanmıyorum. Yok, bana kendisi söylemedi, dedi Tombul, gerçi başkalarına anlatmadığı şeyleri bana anlatır ama. Başka kadınlara demek istiyorsun herhalde, dedi Bibiano. Doğru, başka kadınlara anlatmadıklarını, dedi Tombul. Peki nelerden söz ediyor? Tombul yanıt vermeden önce düşündü bir süre. Yeni şiirden, tabii, başka neden olacak? Yazmayı düşündüğü şiir mi, dedi Bibiano kuşkuyla. *Yapacağı* şiir, dedi Tombul. Hem biliyor musunuz neden bu kadar emin konuşuyorum? İradesi yüzünden. Kendisine daha fazla soru soralım diye bekledi bir dakika. Çelik gibi bir iradesi var, diye ekledi, siz onu bilmezsiniz. Saat geç olmuştu. Bibiano Tombul'a baktı ve hesabı ödemek için kalktı. Ona bu denli güveniyorsan, neden Bibiano'nun onu seçkisine almasını istemiyorsun, diye sordum. Atkılarımızı boynumuza doladık (bir daha asla o zamanki kadar uzun atkılar kullanmadım) ve sokağın soğuğuna çıktık. Çünkü şiirler onun *değil*, dedi Tombul. İyi de sen nereden biliyorsun, diye sordum öfkelenerek. Çünkü insanları tanırım ben, dedi Tombul üzüntülü bir sesle, boş sokağa bakarak. Kibrin bu kadarı fazla geldi bana. Arkamızdan Bibiano da çıktı. Marta'cığım, dedi, çok az şeyden emin olurum ben, bunlardan biri de Ruiz-Tagle'nin Şili şiirinde bir devrim yaratamayacağıdır. Solcu bile olduğunu sanmıyorum, diye ekledim ben de. Şaşırtıcı bir biçimde, Tombul bana hak verdi. Hayır, solcu değil, diye kabul-

lendi gittikçe daha üzüntülü bir sesle. Bir an için ağlamaya başlayacağını düşündüm ve konuşmayı değiştirmeye çalıştım. Bibiano güldü. İnsanın senin gibi arkadaşı olunca, Marta'cığım, düşmana ihtiyacı yok. Hiç kuşku yok ki, Bibiano dalga geçiyordu, ama Tombul öyle anlamadı, oradan hemen uzaklaşmak istedi. Ona evine kadar eşlik ettik. Otobüste giderken filmden ve siyasi durumdan bahsettik. Vedalaşmadan önce bize dikkatle baktı ve ona bir söz vermemizi istemek zorunda olduğunu söyledi. Ne, dedi Bibiano. Konuştuklarımızdan sakın Alberto'ya söz etmeyin. Anlaştık, dedi Bibiano, söz, onu seçkime almamamı istediğini söylemeyeceğiz ona. Zaten kitabı yayınlamayacaklar, dedi Tombul. Büyük bir olasılıkla öyle, dedi Bibiano. Teşekkür ederim Bibi, dedi Tombul (Bibiano'ya sadece o böyle seslenirdi) ve onu yanağından öptü. Ona hiçbir şey söylemeyeceğiz, yemin ederim, dedim ben. Teşekkürler, teşekkürler, teşekkürler, dedi Tombul. Şaka yapıyor sandım. Sakın Verónica'ya da bir şey söylemeyin, dedi, sonra o gidip Alberto'ya söyleyebilir, sonra herkes öğrenir. Yok, ona da söylemeyiz. Bu üçümüzün arasında kalsın, dedi Tombul, söz mü? Söz, dedik. Sonunda Tombul bize sırtını döndü, apartmanın kapısını açtı, asansöre girdiğini gördük. Gözden kaybolmadan önce bizi eliyle selamladı son bir kez. Ne tuhaf bir kadın, dedi Bibiano. Güldüm. Yaşadığımız yerlere döndük yürüyerek, Bibiano oturduğu pansiyona, ben de ailemin evine. Şili şiiri, dedi Bibiano o gece, Enrique Lihn'i doğru okumayı öğrendiğimizde değişecek, daha önce değişmez. Yani daha çok zamanı var.

Birkaç gün sonra askerî darbe oldu, bozgun başladı.

Bir gece Garmendia kardeşleri aradım telefonla, özel bir nedeni yoktu, sadece nasıl olduklarını soracaktım. Biz gidiyoruz, dedi Verónica. Mideme yumruk yemiş gibi bir hisle, Ne zaman, dedim. Yarın. Sokağa çıkma yasağına rağ-

men, hemen o gece görüşmek için ısrar ettim. İki kız kardeşin yalnız başlarına oturduğu apartman bizim eve uzak değildi, hem sokağa çıkma yasağını da ilk kez ihlal etmiyordum. Gittiğimde saat gecenin onuydu. Garmendia'ların çay içip kitap okuduklarını görünce şaşırdım. (Galiba onları valizlerden ve kaçış planlarından oluşan bir kaosun ortasında bulacağımı sanıyordum.) Gideceklerini söylediler, ama yurtdışına değil, Concepción'a birkaç kilometre uzaklıkta bir köy olan Nacimiento'ya, babalarının evine gideceklermiş. İçim rahatladı, dedim, İsveç'e ya da ona benzer bir yere gideceğinizi sanmıştım. Keşke öyle olsaydı, dedi Angelica. Daha sonra, günlerden beri görmediğimiz arkadaşlarımızdan, kesinlikle tutuklanmış olanlardan, büyük bir ihtimalle faaliyetlerini yeraltında gizlice yürütenlerden, hâlâ aranıyor olanlardan söz ettik, o saatlerde hep yapıldığı gibi tahminlerde bulunarak. Garmendia'lar korkmuyordu (neden korksunlar ki, sadece öğrenciydiler ve o zamanki tabirle "aşırılar"la bağlantıları yalnızca, özellikle sosyoloji fakültesindeki bazı militanlarla kişisel dostluklarıyla sınırlıydı), ama Nacimiento'ya gidiyorlardı çünkü Concepción'da yaşamak imkânsız hale gelmişti ve çünkü itiraf ediyorlardı ki, ne zaman "gerçek hayat" derinden tatsız bir çirkinlik ve vahşet görünümü arz etmeye başlasa baba evine geri dönerlerdi. O halde hemen gitmek zorundasınız, dedim onlara, zira bana kalırsa dünya çirkinlik ve vahşet şampiyonası başlıyor. Güldüler ve gitmemi istediler benden. Biraz daha kalmak için ısrar ettim. O geceyi hayatımın en mutlu gecelerinden biri olarak hatırlarım. Gecenin birinde Verónica orada kalıp uyumamın daha iyi olacağını söyledi. Kimse akşam yemeği yemediğinden hep birlikte mutfağa dalıp hazırladığımız soğanlı yumurtayı ekmek ve çay eşliğinde yedik. Birden kendimi mutlu hissettim, mutluluktan yere göğe sığmıyordum, her şeyi yapmaya muktedirdim,

oysa o esnada inandığım ne varsa her şeyin sonsuza dek yıkıldığını ve aralarında birden fazla arkadaşımın da bulunduğu birçok insanın takibe uğradığını ya da işkence gördüğünü biliyordum. Gene de şarkı söylemek ve dans etmek geliyordu içimden; kötü haberler (ya da kötü haberlerle ilgili endişeler) neşemin yangınına körükle gitmekten başka bir işe yaramıyordu deyim yerindeyse; pek şaşaalı bir deyim oldu (züppelik derdik o zamanlar) ama ben bu lafın ruh halimi, hatta haddimi aşıp Garmendia'lar dahil, 1973 yılının Eylül ayında yirmi yaşında ya da altında olan birçok kişinin de ruh halini açıkladığını düşünüyorum.

Sabah beşte kanepede uyuyakalmışım. Dört saat sonra, Angelica uyandırdı beni. Mutfakta kahvaltı yaptık, hiç konuşmadan. Öğle vakti arabalarına, 68 model limon sarısı Citroën'e birkaç valiz yerleştirdiler ve Nacimiento'ya gittiler. Bir daha onları hiç görmedim.

Her ikisi de ressam olan anne babaları, ikizler on beşinci yaşlarına basmadan ölmüşler, yanılmıyorsam trafik kazasında. Bir keresinde bir fotoğraflarını görmüştüm: Baba esmer ve sıskaydı, büyük çıkık elmacıkkemikleri ve yüzünde sadece Bío-Bío bölgesinin güneyinde doğanlara özgü kararsız ve hüzünlü bir ifade vardı; anne, babadan daha uzun boyluydu ya da öyle görünüyordu, biraz şişmancaydı, tatlı ve kendine güvenli bir gülümseyişi vardı.

Öldüklerinde, Nacimiento'daki evi bırakmışlardı onlara, en üst katını atölye olarak kullandıkları kırma tavanlı, kocaman bir salonu olan, üç katlı, taştan ve ahşaptan yapılmış bir evdi bu, köyün dışındaydı. Mulchén civarındaki birkaç tarla da ailelerinden kalmıştı; bu sayede sıkıntı çekmeden yaşıyorlardı. Garmendia'lar sık sık anne babalarından söz ederlerdi (onlara göre babaları Julián Garmendia kendi neslinin en iyi ressamlarından biriydi,

oysa ben hiçbir yerde adını duymamıştım) ve şiirlerinde Şili'nin güneyinde, ümitsiz bir işe girişmiş, ümitsiz bir aşka kapılmış, kaybolan ressamlardan dem vurmaları hiç de şaşırtıcı değildi. Julián Garmendia, Maria Oyarzún'a ümitsizce âşık mıydı? Fotoğrafı hatırladığımda buna inanmakta zorlanıyorum. Ama altmışlı yıllarda, Şili'de, birilerini ümitsizce seven insanlar olduğuna inanmakta hiç zorlanmam. Şimdi tuhaf geliyor bana. Büyük bir sinematekin unutulmuş bir rafında kaybolmuş bir film gibi geliyor. Ama öyle olduğuna yüzde yüz eminim.

Bu noktadan itibaren hikâyem daha çok tahminlerle devam edecek. Garmendia'lar, ölmüş annelerinin ablası olan Ema Oyarzún adlı teyzelerinin, Amalia Maluenda adında yaşlı bir hizmetçiyle birlikte yaşadığı, köyün dışındaki büyük eve, Nacimiento'ya gittiler.

Gittiler işte, Nacimiento'ya gittiler, eve kapandılar ve günlerden bir gün, diyelim iki hafta ya da bir ay sonra (aslında o kadar zaman geçmiş olacağını hiç sanmıyorum ya), Alberto Ruiz-Tagle çıkageldi.

Böyle olmuş olmalı. Bir akşamüzeri hava kararırken, Güney'in o çetin ama aynı zamanda melankolik akşamüstlerinden birinde, toprak yolda bir araba görünür, ama Garmendia'lar sesini duymazlar çünkü ya piyano çalıyor ya bostanda çalışıyor ya da evin arkasında teyzeleri ve hizmetçiyle birlikte odun taşıyorlardır. Kapı çalınır. Birkaç çalıştan sonra hizmetçi kapıyı açar, Ruiz-Tagle'yi bulur karşısında. Garmendia'ları sorar Ruiz-Tagle. Hizmetçi içeri girmesine izin vermez, gidip kızlara haber vereceğini söyler. Ruiz-Tagle geniş sundurmadaki sazdan bir koltuğa oturup sabırla bekler. Garmendia'lar onu görür görmez coşkuyla selamlarlar ve içeri girmesine izin vermediği için hizmetçiyi azarlarlar. İlk yarım saat Ruiz-Tagle soru yağmuruna tutulur. Teyze, hiç kuşku yok ki onu sevimli, yakışıklı, eğitimli bir genç olarak görür. Garmendia'lar

mutlu olurlar. Ruiz-Tagle, elbette, yemeğe davet edilir, dört başı mamur bir akşam yemeği hazırlarlar onun şerefine. Ne yediklerini hayal etmek istemiyorum. Belki *pastel de choclo* belki kıymalı poğaça... ama hayır, kesinlikle başka bir şey yemişlerdir. Şüphesiz, gece yatıya kalmasını isterler ondan. Ruiz-Tagle teklifi kabul eder haliyle. Gecenin geç saatlerine kadar süren sofra sohbeti esnasında, Garmendia'lar teyzenin hayran bakışları ve Ruiz-Tagle'nin suskun işbirliği önünde şiirler okurlar. O, elbette, hiçbir şey okumaz, özür diler, bu şiirlerden sonra kendininkilerin fazlalık olacağını söyler, teyze ısrar eder, lütfen, Alberto, kendi şiirlerinizden okuyun bize, ama o hiç taviz vermez, bitirmek üzere olduğu yeni bir şey olduğundan söz eder, onu bitirip düzeltinceye kadar ortaya çıkarmayı tercih etmeyeceğini söyler, gülümser, omuzlarını silker, hayır der, kusura bakmayın, hayır, hayır, hayır, ve Garmendia kardeşler ona katılırlar, teyze, baskı yapma, anlamak isterler, masum masum, hiçbir şey anlamazlar ("yeni Şili şiiri" doğmak üzeredir), lakin anladıklarını zannederler ve kendi şiirlerini, Ruiz-Tagle'nin memnuniyet ifadesiyle dinlediği (kesin daha iyi dinlemek için gözlerini de kapar) o harikulade şiirlerini okurlar, arada bir, teyzelerinin yarattığı tatsızlığa rağmen şiirlerini okurlar: Angelica, nasıl olur da böylesine büyük bir barbarlıktan söz edebilirsin ya da Verónica, yavrum, hiçbir şey anlamadım, Alberto, bu metaforun ne anlama geldiğini açıklayabilir misiniz bana, ve Ruiz-Tagle ilgilenir, gösteren ve gösterilenden söz eder, Joyce Mansour'dan, Sylvia Plath'ten, Alejandra Pizarnik'ten söz eder (Garmendia'lar yok, biz Pizarnik'i sevmeyiz deseler de, aslında, Pizarnik gibi *yazmadıklarını* söylemek isterler), Ruiz-Tagle başlar konuşmaya, teyze dinler ve onaylar, Violeta ve Nicanor Parra'dan söz eder (Violeta'yla tanıştım, çadırında, öyle mi, der zavallı Ema Oyarzún) ve sonra Enrique Lihn'den, sivil şiirden söz

eder ve Garmendia'lar daha dikkatli olsalar, Ruiz-Tagle'nin gözlerindeki ironik parıltıyı görebilirlerdi (sivil şiirmiş, göstereceğim size sivil şiiri) ve son bir atakla, 1949 yılında yirmi altı yaşındayken ölen Şilili sürrealist Jorge Cáceres'ten bahseder.

Ve Garmendia'lar o zaman kalkarlar ya da belki sadece Verónica kalkar, babasının büyük kütüphanesinde bakınır ve Cáceres'in bir kitabıyla geri döner: *Por el camino de la gran pirámide polar* [Büyük Kutup Piramidi Yolunda], yazar daha yirmi yaşındayken yayınlanmıştı, Garmendia'lar, belki yalnızca Angélica, bir ara Cáceres'in bütün eserlerinin yeniden basıma hazırlanmasından söz etmişti, Cáceres bizim kuşağın mitlerinden biriydi, bu nedenle Ruiz-Tagle'nin onun adını anmasının şaşılacak bir yanı yok (yine de Cáceres'in şiiriyle Garmendia'ların şiirinin hiçbir alakası yoktu; Violeta Parra'nın vardı, Nicanor Parra'nın vardı, ama Cáceres'in hiç alakası yoktu). Ayrıca Anne Sexton'dan, Elizabeth Bishop'tan ve Denise Levertov'tan da bahseder (Garmendia'ların âşık oldukları, arada bir çevirip atölyedeyken Juan Stein'in memnuniyet belirten bakışları altında okudukları şairler bunlar) ve sonra hepsi hiçbir şey anlamayan teyzeye gülerler ve ev yapımı bisküvi yerler ve gitar çalarlar ve koridorun karanlık kısmında öylece dikilen ama içeri girmeye cesaret edemeyen, kendince onları gözleyen hizmetçiyi gözler biri ve, Haydi geç içeri, durma, der teyze ona, Amalia, utangaçlık yapma, ve hizmetçi müzik ve eğlencenin cazibesine kapılıp iki adım atar, bir adım daha atmaz ve sonra gece düşer, akşam oturumu kapanır.

Birkaç saat sonra Alberto Ruiz-Tagle, aslında artık ona Carlos Wieder demeye başlamam gerekirdi, kalkar.

Herkes uyur. O, muhtemelen, Verónica Garmendia'yla yatmıştır. Bir önemi yok. (Demek istediğim: Artık bir

önemi yok, ama o anda, hiç kuşkusuz, bizim için ne yazık ki, önemliydi.) Kesin olan şu ki Carlos Wieder bir uyurgezer rahatlığıyla kalkar yatağından ve bütün evi dolaşır sessizce. Teyzenin odasını arar. Gölgesi, bölgede yapılan çömlek ve tabaklarla birlikte Julián Garmendia ve María Oyarzún'un tablolarının asılı olduğu koridorlarda dolaşır. (Nacimiento çömlekleri ve çinileriyle ünlü, sanırım.) Wieder, her halükârda, kapıları büyük bir gizlilikle açar. Nihayet teyzenin odasını bulur, ilk katta, mutfağın yanında. Tam karşısında, hiç şüphesiz, hizmetçinin odası vardır. Tam gizlice odaya sızdığında eve yaklaşan bir arabanın gürültüsünü duyar. Wieder gülümser ve acele eder. Bir sıçrayışta yatağın başucuna varır. Sağ elinde bir kama taşır. Ama Oyarzún sükûnet içinde uyumaktadır. Wieder yastığını alır ve yüzünü kapatır. Ardından, sadece tek bir kesikle, boğazını yarar. Tam o esnada, araba evin önünde durur. Wieder artık odanın dışındadır ve şimdi hizmetçinin odasına girer. Ancak yatak boştur. Bir an için Wieder ne yapacağını bilemez: İçinden yatağa tekme tokat girişmek, Amalia Maluenda'nın elbiselerinin yığıldığı köhnemiş ahşaptan eski konsolu parçalamak gelir. Ama sadece bir an. Sonra hemen kapıya gider, nefesini normale döndürerek, gelen dört adamın içeri girmesini sağlar. Gelenler bir baş hareketiyle selamlaşırlar (elbette saygı dolu bir selamdır bu) ve alacakaranlıkta edepsiz bakışlarla gözden geçirirler içeriyi, halıları, perdeleri, sanki ilk andan itibaren gizlenecek en uygun yerleri arar ve gözden geçirirler. Ama saklanacak olanlar onlar değildir. Onlar saklananları bulacak olanlardır.

Ve onların peşinden gece girer Garmendia kardeşlerin evine. Ve on beş, belki de on dakika sonra, gittiklerinde, gece tekrar çıkıverir, gece girer, gece çıkar, keskin ve hızlı. Ve cesetleri hiç bulamazlar, yok yok, *bir* ceset bu-

lunur, bir toplu mezarda yıllar sonra ortaya çıkan tek bir ceset, Angelica Garmendia'nınki, benim o tapılası, o eşsiz Angelica Garmendia'mın cesedi, ama sadece bu bile Carlos Wieder'in Tanrı değil insan olduğunun ispatı gibidir.

2

Halk Birliği'nin son cankurtaran sandallarının battığı günlerde hapse düştüm. Tutuklanma koşullarım çok sıradandı, grotesk de diyebiliriz; ancak sokakta, kafeteryada ya da yataktan kalkmak istemediğim odamda (ki bu en büyük olasılıktı) değil de hapiste olmam sayesinde, Carlos Wieder'in ilk şairane eylemine şahit oldum; tabii o zamanlar ne Carlos Wieder'in kim olduğunu ne de Garmendia kardeşlerin başına gelenleri biliyordum.

Olay bir akşamüstü gerçekleşti –Wieder akşam alacasını severdi– öteki tutuklularla birlikte, ki altmış kişi kadardık, Concepción'un dışında, hatta neredeyse Talcahuano'da, geçici bir mekân olan cezaevinde, avluda satranç oynayarak ya da sadece sohbet ederek vakit geçiriyorduk.

Gökyüzü yarım saat önce pırıl pırıl açıktı, bulut parçacıkları doğuya doğru kaymaya başlamıştı; sigaraya ve topluiğneye benzer biçimleriyle bulutlar henüz sahilin üstünde süzülürlerken siyah beyazdılar önce, istikametleri kente çevrilir çevrilmez pembeleştiler, son olarak nehir boyunca yukarı doğru dizildiklerinde parlak bir zincifre kırmızısına döndüler.

O anda, nedendir bilmem, gökyüzüne bakan tek tutuklunun ben olduğum hissine kapıldım. Muhtemelen on dokuz yaşında olmamla ilgiliydi bu.

Bulutların arasından, ağır ağır ortaya çıktı uçak. İlkin olsa olsa sivrisinek büyüklüğünde bir leke gibiydi. Yakınlardaki bir hava üssünden geldiğini, kıyılarda attığı bir turun ardından üssüne döndüğünü sandım. Çok yükseklerde dalgalanan silindir biçimli bulutlarla, rüzgârın neredeyse çatıların üstüne kadar sürüklediği iğne biçimli bulutların arasına karışmış, yavaş yavaş ama hiç zorlanmadan, havada süzülürmüşçesine şehre yaklaşmaktaydı.

Sanki bulutlar kadar ağır gidiyormuş gibi bir hali vardı, ama bunun sadece bir göz yanılması olduğunu anlamakta gecikmedim. Cezaevinin üstünden geçerken çıkardığı gürültü bozuk bir çamaşır makinesini andırıyordu. O sırada pilotun siluetini görebildim ve bir an için elini kaldırdığını, bize el salladığını sandım. Sonra burnunu kaldırdı, yükseldi ve Concepción merkezinin üstünde uçmaya başladı.

Ve orada, o yükseklikte, gökyüzüne bir şiir yazmaya koyuldu. Önce pilotun delirdiğini sandım ve buna hiç şaşırmadım. O günlerde delilik istisnai bir durum değildi. Umutsuzluğun yarattığı şaşkınlık havasında dönüp durduğunu, birazdan bir binaya çarpacağını ya da meydana çakılacağını düşündüm. Oysa peşi sıra gelen eylem, sanki gökyüzünce yaratılmış gibi, birden beliriveren harfler oldu. Gökyüzünün pembeli mavi koskocaman ekranı üstüne gri-siyah dumanla mükemmel bir biçimde çizilen harfler, bakanların gözünü donduruyordu. *IN PRINCIPIO... CREAVIT DEUS... COELUM ET TERRAM*,[1] diye okudum sanki rüyadaymışım gibi. Gördüğümüzün bir reklam kampanyası olduğu izlenimine –umuduna– kapıldım. Kendi kendime güldüm. O sırada uçak bizim tarafımıza yöneldi, batıya doğru, sonra tekrar

1. (Lat.) Başlangıçta... gökyüzünü ve yeryüzünü... yarattı Tanrı. (Ç.N.)

döndü ve bir kez daha geçti. Bu sefer yazdığı dize çok daha uzundu, güneydeki uzak mahallelere kadar uzanıyordu. *TERRA AUTEM ERAT INANIS... ET VACUA... ET TENEBRAE ERANT... SUPER FACIEM ABYSSI... ET SPIRITUS DEL... FEREBATUR SUPER AQUAS...*[1]

Bir an sanki uçak, Costa Dağları'na ya da And Dağları'na doğru, ne tarafa doğru olduğunu tam anlayamadım, yöneldi ve güneye, büyük ormanlara doğru ufukta kaybolup gidecekmiş gibi oldu, ama geri döndü.

O dönüp gelinceye dek cezaevindekilerin neredeyse hepsi gökyüzüne bakar olmuştu.

Tutuklulardan biri, Norberto adlı ve o sıralarda delirmekte olan biri (en azından bir diğer tutuklu, sosyalist bir psikiyatr ona böyle tanı koymuştu, duyduğuma göre sonradan bu psikiyatrı duygusal ve ruhsal melekeleri tamamen yerindeyken kurşuna dizmişlerdi) kadınların avlusuyla erkeklerin avlusunu ayıran çite tırmanmaya çalıştı, uçağın bir Messerschmitt 109 avcı uçağı olduğunu haykırmaya başladı, Luftwaffe'nin Messerschmitt'leri 1940'ın en iyi avcı uçaklarıydı. Gözümü ayırmadan baktım ona, ona ve diğer tutuklulara, her şey saydam bir griye batmış gibi geldi bana, sanki cezaevi zamanın içinde kayboluyormuş gibi.

Geceleri yere yatak serip uyuduğumuz spor salonunun giriş kapısındaki birkaç gardiyan konuşmayı bırakıp gökyüzüne baktılar. Bütün mahkûmlar ayağa kalkmış, satranç oyunlarını, bizi bekleyen günler üzerine spekülasyon yapmayı, itirafları bir kenara bırakmış, gökyüzüne bakıyorduk. Deli Norberto maymun gibi çite tutunmuş gülüyor ve İkinci Dünya Savaşı'nın yeryüzüne geri döndüğünü söylüyordu, Üçüncüsü diyenler yanılıyorlar, di-

1. (Lat.) Fakat yeryüzü ıssızdı... ve bomboştu... ve karanlıklar vardı... boşluğun tepesinde... ve Tanrı'nın ruhu... süzülüyordu suların üzerinde. (Y.N.)

yordu, bu ikincisi, geri geldi, geri geldi, geri geldi. Onu karşılamak, buyur etmek, bize, Şilililere nasip oldu, Şilililere, en talihli halk biziz, diyordu ve salyası, baskın gri tonla tezat oluşturan bembeyaz bir salya, sakalından aşağı akıyor, gömleğinin yakasını ıslatıyor ve göğsünde, nemli büyük bir lekeye dönüşerek sona eriyordu.

Uçak, kanatlarından birinin üzerine yattı ve Concepción'un merkezine geri döndü. *DIXITQUE DEUS... FIAT LUX... ET FACTA EST LUX*,[1] diye yazdığını okudum zar zor ya da belki öyle tahmin ettim, hayal ettim veya düşledim. Çitin öte yanında, kadınlar da yüreklerini sıkıştıran bir sessizlik içinde, ellerini gözlerine siper ederek uçağın manevralarını dikkatle takip ediyorlardı. Norberto gitmek isteseydi kimsenin onu durduramayacağını düşündüm bir an. Onun dışında herkes, mahkûmu gardiyanı herkes, yüzlerini gökyüzüne dönmüş, öylece hareketsiz kalakalmıştı. O âna dek böylesine toplu bir hüzün görmemiştim (ya da *o* anda öyle sandım; şimdilerde, çocukluğumun bazı sabahları 1973'ün o yitirilmiş akşamüstünden daha hüzünlü gelir bana).

Ve uçak dönüp bizim üzerimizden geçti tekrar. Denizin üstünde bir daire çizdi, yükseldi ve Concepción'a geri döndü. Ne pilot ama, dedi Norberto, ne Galland ne de Rudy Rudler daha iyisini yapabilirdi, Hanna Reitsch, Anton Vogel, Karl Heinz Schwarz, Talca'lı Bremen Kurdu, Curicó'lu Stuttgart Kemikkıranı ve yeniden dünyaya gelse Hans Marseille bile yapamazdı bunu. Ardından bana baktı Norberto ve göz kırptı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu.

Şu kelimeler Concepción semalarında kaldı: *ET VIDIT DEUS... LUCEM QUOD... ESSET BONA... ET DI-*

1. (Lat.) Tanrı buyurdu... ışık olsun diye... ve ışık oldu. (Y.N.)

VISIT... LUCEM A TENEBRIS.[1] Son harfler, Bío-Bío'ya tırmanan iğne uçlu bulutların arasında doğuya doğru kaybolmaya başladı. Derken uçak da bir anda dikine yükseldi ve gözden kayboldu, gökyüzünde tamamen görünmez oldu. Sanki bütün bunlar bir kâbustan ya da seraptan başka bir şey değilmiş gibi. Ne oldu ahbap, diye seslendiğini duydum Lota'lı bir madencinin. Cezaevindeki mahkûmların yarısı (kadınlı erkekli) Lota'lıydı. Hiçbir fikrim yok, diye yanıt verdiler ona, ama önemli görünüyor. Bir başka ses şöyle dedi: Saçmalık, ama sesindeki korku ve hayranlık hissediliyordu. Spor salonunun kapısındaki jandarmaların sayısı artmıştı, şimdi sekiz kişiydiler ve kendi aralarında fısır fısır konuşuyorlardı. Norberto, tam önümde, elleri çite yapışmış, sanki yerde çukur açacakmış gibi ayakları kıpır kıpır, mırıldandı: Bu Blitzkrieg'in yeniden doğuşu ya da ben iflah olmaz bir halde keçileri kaçırıyorum. Sakin ol, dedim. Bundan daha sakin olamam, bir bulutun içinde yüzüyorum, dedi. Sonra iç geçirdi ve gerçekten sakinleşmiş göründü.

Tam o sırada, sanki biri kocaman bir böceği ya da küçücük bir bisküviyi yamyassı etmiş gibi acayip bir çatırtının ardından uçak tekrar göründü. Gene deniz tarafından geliyordu. Onu işaret ederek uzanan eller, rotasını göstererek yükselen kirli yenler gördüm, sesler duydum ama muhtemelen sadece rüzgârdı. Aslında hiç kimse konuşmaya kalkışmamıştı. Norberto kendini zorlayarak gözlerini kapattı ve sonra açtığında, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Ulu Tanrım, dedi, babamız, kardeşlerimizin işlediği günahlar için affet bizi, kendi günahlarımız için de affet. Biz sadece masum Şililileriz, efendimiz, dedi, masumuz biz, masumuz. Sesi hiç titremeden, açık

1. (Lat.) Ve gördü Tanrı... ışığın iyi olduğunu... ve ayırdı... ışığı karanlıktan. (Y.N.)

seçik ve kuvvetlice söyledi bunları. Elbette, hepimiz duyduk onu. Bazıları güldü. Arkamdan birilerinin bedduayla küfür karışık konuştuklarını duydum. Arkama döndüm ve kimin konuştuğunu bulmaya çalıştım bakışlarımla. Mahkûmların ve jandarmaların yüzleri çarkıfelek gibi dönüyordu, betleri benizleri atmış, halsizleşmişlerdi. Norberto'nun yüzüyse, tam tersine, ekseninde sabitlenmiş görünüyordu. Sevimli bir yüzü vardı, gözleri toprağa dalmış gitmişti. Nicedir beklenen ve çok korkulan mesihin gelişine yardımcı olan talihsiz bir peygamberin yüzü gibi sürekli seğiriyordu. Uçak başlarımızın üstünden kükreyerek geçti. Norberto soğuktan ölecekmiş gibi dirseklerini kavradı.

Pilotu görebildim. Bu sefer selamlaşmayı bir tarafa bıraktı. Pilot kabinine kapatılmış taştan bir heykele benziyordu. Hava kararıyordu, çok geçmeden gece her şeyin üstünü örtecekti, bulutlar artık pembe değildi, simsiyah olmuşlardı, içlerinde ince kırmızı çizgiler vardı. Uçak, Concepción'un üstüne geldiğinde, simetrik silueti tıpkı bir Rorschach lekesine benziyordu.

Bu sefer sadece bir sözcük yazdı, daha önceki sözcüklerden daha büyük bir laftı bu, şehrin tam ortasına yazdığını hesapladım: ÖĞRENİN. Sonra uçak bir tereddüt yaşar, irtifa kaybeder, bir binanın terasına iniş yapmaya hazırlanır gibi oldu, sanki pilot motoru durdurmuş ve bahsettiği ya da bizden istediği ilk çıraklık örneğini gösteriyor gibiydi. Ancak bu sadece bir an sürdü, gece ve rüzgâr son kelimenin harflerini silene kadar. Sonra uçak gözden kayboldu.

Birkaç saniye kimseden çıt çıkmadı. Çitin öte yanından bir kadının ağladığını duydum. Norberto, sakin bir tavırla, sanki hiçbir şey olmamış gibi, çok genç yaşlarda iki tutukluyla konuşuyordu. Ondan öğüt istiyorlarmış gibi bir izlenime kapıldım. Tanrım, bir deliden öğüt isti-

yorlar. Arkamdan anlaşılmaz bazı yorumlar duydum. Bir şey olmuştu ama aslında hiçbir şey olmamıştı. İki profesör, kilisenin reklam kampanyasından söz ediyordu. Hangi kilisenin, diye sordum onlara. Hangisi olacak, deyip arkalarını döndüler bana. Onlardan hoşlanmıyordum. Ardından jandarmaların aklı başına geldi de, son sayım için bizi avluda sıraya dizdiler. Kadınların avlusunda da başka sesler sıraya girilmesini emrediyordu. Beğendin mi, diye sordu bana Norberto. Omuzlarımı silktim, Tek bildiğim asla unutamayacağım, dedim. Messerschmitt olduğunu fark etmiş miydin, dedi Norberto. Sen öyle diyorsan öyledir, dedim ben. Messerschmitt'ti, dedi Norberto, ve sanırım öte dünyadan geliyordu. Sırtını sıvazladım ve kesinlikle öyle olduğunu söyledim. Sıra ilerlemeye başladı, spor salonuna dönüyorduk. Hem de Latince yazıyordu, dedi Norberto. Evet, dedim ben, ama hiçbir şey anlamadım. Ben anladım, dedi Norberto, birkaç yıl tipografi öğretmenliği yapmış olmam işe yaradı; dünyanın başlangıcından, emirden, ışıktan ve karanlıklardan söz ediyordu. *Lux*, ışık demek. *Tenebrae*, karanlıklar. *Fiat*, oluşturun. Işığı oluşturun, çaktın mı? Fiat denince aklıma sadece bir İtalyan arabası gelir, dedim. Ama öyle değil, dostum. Üstelik, sonunda, hepimize iyi şanslar diliyordu. Öyle mi, dedim ben. Evet, hepimize, istisnasız. Şairmiş adam desene, dedim. Eğitimli biri, evet, dedi Norberto.

3

Concepción semalarındaki o ilk şairane eylemiyle Carlos Wieder ânında Şili'nin kimi huzursuz ruhlarının hayranlığını kazandı.

Çok geçmeden onu başka hava yazısı gösterilerine davet ettiler. Başlangıçta çekine çekine, ama sonra anlamasalar da karşılarındakinin bir sanat eseri olduğunu bilen beyefendilere ve askerlere özgü bir âlicenaplıkla çağırdılar; Wieder'in etkinliklere ve anma törenlerine katılımı giderek arttı. Las Tencas'taki uçuş pistinin üstünde, her birine ailelerinin (evlilik çağındaki kızları Wieder için ölüyordu, halihazırda evli olanlarsa üzüntüden ölüyordu) eşlik ettiği resmî erkân ve ticaret erbabından oluşan bir seyirciye, gece her yeri kaplamadan birkaç dakika önce, yatıştırılması zor bir ufkun üstünde tek başına duran ve pırıl pırıl parlayan bir yıldız çizdi, bayrağımızın yıldızıydı bu. Birkaç gün sonra, bir kermes ortamında El Condor askerî havalimanının şık tenteleri altında gidip gelen demokrat ve karma bir grubun önünde, meraklı ve okumuş bir izleyicinin *letrist* olarak nitelendirdiği bir şiir yazdı. (Daha doğrusu: Isidore Isou'nun beğenmezlik etmeyeceği bir başlangıcı ve bir Şili halk şarkısına yaraşacak bir sonu olan bir şiir.) Mısralarından birinde üstü kapalı bir biçimde Garmendia kardeşlerden söz ediyordu.

Onlara "ikizler" diyor, bir kasırgadan ve dudaklardan söz ediyordu. Peşi sıra gelen eylem tersini söylese de, dikkatle okuyan onların kesinkes ölmüş olduklarını anlardı.

Bir başka şiirinde Patricia ve Carmen diye birilerinden söz ediyordu. Sözünü ettiği Carmen, aralık ayının ilk günlerinde ortadan kaybolan Carmen Villagrán'dı muhtemelen. Annesinin, kilise araştırma ekibine belirtmiş olduğu üzere, ona bir arkadaşıyla buluşacağını söylemiş ve bir daha geri dönmemişti. Anne bu arkadaşın kim olduğunu sorma fırsatını yakalamış. Carmen kapıdan çıkarken bir şair diye cevaplamış. Uzun yıllar sonra, Bibiano O'Ryan Patricia'nın kimliğini de araştırdı; ona kalırsa, söz konusu kişi, Genç Komünistler'ce yürütülen bir edebiyat atölyesinden olan ve Carmen Villagrán'la aynı tarihlerde ortadan kaybolan, on yedi yaşındaki Patricia Mendez'di. Ikisinin arasında önemli bir fark vardı, Carmen Michel Leiris'i Fransızcadan okurdu ve orta sınıf bir aileden geliyordu; Patricia Mendez, daha genç olmasının yanı sıra Pablo Neruda'ya hayrandı ve proleter kökenliydi. Carmen gibi üniversitede okumuyordu o, ama bir gün pedagoji okumak istiyordu; bir yandan da elektrikli ev aletleri satan bir dükkânda çalışıyordu. Bibiano Patricia'nın annesini ziyarete gitti, eski bir güzel yazı defterinden Patricia'nın bazı şiirlerini okuma şansı buldu. Bibiano'ya göre şiirleri kötüydü, Neruda'nın kötü şiirlerinin çizgisinde, "Yirmi Aşk Şiiri" ile "Nixon'u Devirmeye Çağrı" karışımı bir şiir olmasına rağmen satır aralarında bir şeyler seziliyordu. Tazelik, hayranlık, yaşama arzusu. Her halükârda, diye bitiriyordu mektubunu Bibiano, hiç kimse kötü yazdığı için öldürülmez, hele daha yirmi yaşını bile tamamlamadıysa.

El Cóndor'daki hava gösterisinde Wieder şöyle yazmıştı: Ateşin Çırakları. Onu pistin şeref tribününden izleyen generaller, herhalde haklı olarak, yazdıklarının sev-

gililerinin, kız arkadaşlarının adları ya da belki de Talcahuano'daki bazı fahişelerin takma adları olduğunu düşündüler. Sıkı fıkı olduklarından bazılarıysa, hiç kuşku yok, Wieder'in ruh çağırır gibi ölü kadınları andığını anladılar. Ama bu sonuncular şiirden hiç anlamazlardı. Ya da öyle sanırlardı. (Wieder, onlara elbette anlıyorsunuz, derdi, hatta birçok kişiden, o şairlerden ve profesörlerden, vahalardaki ve perperişan ıssız çöllerdeki insanlardan daha iyi anladıklarını söylerdi, ama karşısındaki serseriler ya hiç anlamazlar ya da en iyi olasılıkla teğmenin bunları şaka olsun diye söylediğini düşünürlerdi hoşgörüyle.) Onlar için Wieder'in uçağa binip yaptıkları *tehlikeli bir gösteri*, her anlamda tehlikeli bir gösteri olmaktan öteye gitmiyordu, şiir değildi.

Wieder o tarihlerde iki hava gösterisine daha katıldı; biri, yine Şili'nin Yeniden Doğuşu'ndan cümleler ve İncil'den ayetler yazdığı Santiago'da, öteki ise gökyüzünü, kendisinden farklı olarak sivil olan, üstelik ondan oldukça yaşlı, hava reklamları konusunda tecrübeli iki pilotla paylaştığı, birbirlerini kışkırtarak, gökyüzüne büyük (ve zaman zaman titrek) bir Şili bayrağı çizdikleri (Bío-Bıo bölgesindeki) Los Ángeles'teydi.

Ondan söz edilirken (kimi gazetelerde, radyoda), kahramanlıkların en büyüklerine muktedir olduğu söylendi. Hiçbir şey ona karşı koyamazdı. Akademideki öğretmeni, doğuştan pilot olduğunu açıkladı: Rahat, içgüdüleri güçlü, en ufak bir zorlukla karşılaşmadan av takip ve bombardıman uçağı kullanmaya yetkindi. Gençliğinde birkaç kez tatillerini çiftliğinde geçirdiği bir dostu, Wieder'in, eskimiş köhne bir Piper'ı izin almadan kullanıp delik deşik, dar bir köy yoluna indirdiğini itiraf etti; ailesi de buna önce çok şaşmış, sonra da kızmış. O yazı, tahminen 1968 yılının yazını (birkaç ay sonra, Paris'in mütevazı bir kapıcı dairesinde, ömrünün son yıllarında

hayati bir önemi olacak edebî bir hareket olan Barbar Edebiyat'ın doğuşuna öncülük eden o güney yazını), ailesi olmadan geçirdi Wieder; güçlü ve çekingen bir delikanlıydı (okul arkadaşına göre), kendisinden her türlü şey, her tür delilik, her tür patlama beklenebilirdi, ama aynı zamanda çevresindekilerce sevilirdi de. Annemle büyükannem ona hayrandı (diyor okul arkadaşı), onlara kalırsa Wieder hep fırtınadan yeni çıkmış, savunmasız, yağmurda iliklerine kadar sırılsıklam olmuş birini andırıyordu, ama aynı zamanda büyüleyiciydi.

Cemiyet değerleri açısından, hiç kuşkusuz, kara noktaları vardı: kötü ahbaplar, karanlık insanlar, Wieder'in arada bir, çoğunlukla geceleri içmek veya adı çıkmış lokallere kapanmak için birlikte dolaştığı hırsız uğursuz takımı ya da karakol asalakları. Ama, iyi bakıldığında, karakterini, tavırlarını, hele hele alışkanlıklarını hiçbir şekilde etkilemeyen, algılanamayan kara noktalardan ibaretti bunlar. Hatta bilgiye ve mutlağa ulaşma iddiasındaki bir edebî kariyer için bu durumun vazgeçilmez olduğunu iddia edenler de vardı.

Bu öyle bir kariyerdi ki, o günlerde, hava gösterileri günlerinde, Şili'nin en etkili edebiyat eleştirmenlerinden biri tarafından onurlandırılmıştı (aslında edebî açıdan bakıldığında hemen hemen hiçbir anlamı yoktu ama Şili'de eleştiri Alone'nin zamanlarından beri pek anlamlı olmuştu); adamın adı Nicasio Ibacache idi, antika koleksiyoncusu ve inançlı bir Katolikti, buna karşın Neruda'nın ve daha önce Huidobro'nun yakın dostuydu, Gabriela Mistral'le yazışmıştı, Pablo de Rokha'nın günah keçisi, (kendi ifadesiyle) Nicanor Parra'yı keşfeden kişiydi, İngilizce ve Fransızca bilirdi ve yetmişli yılların sonunda kalp krizinden ölecekti. *El Mercurio*'daki haftalık sütununda Ibacache, Wieder'in kendine has şiiri hakkında bir açıklama yazısı yazdı. Bahsi geçen metinde (biz

Şilili okurların) yeni zamanların büyük bir şairine tanıklık ettiğimizi söylüyordu. Ardından, alışkanlığı olduğu üzere, Wieder'e kamu önünde bazı nasihatler vermeye koyuluyor, Kutsal Kitap'ın farklı baskılarına dair esrarlı ve yer yer tutarsız yorumlar ve açıklamalar yapıyordu – Wieder Concepción ve cezaevinin üstünde gökyüzünde ilk kez göründüğünde, Pek Muhterem Sayın D. Felipe Scio de S. Miguel tarafından İspanyolcaya "aziz pederlerin ve Katolik tefsircilerin söylediklerine uygun olarak" çevrilen, Gaspar y Roig Yayıncılık tarafından, Madrid'de, 1852'de birkaç cilt halinde yayınlanan Latince Vulgata'yı kullanmış olduğunu bu sayede öğrendik, öyle ya da böyle, diyordu Ibacache, gece yapılan uzun bir telefon görüşmesi sırasında Wieder'in kendisi teslim etmişti bunu, görüşme sırasında ona neden Peder Scio'nun çevirisini kullanmadığını sormuş, Wieder şöyle cevaplamış: Çünkü Latince gökyüzünde daha süslü durur; hoş aslında Wieder "nakşetmek" sözcüğünü kullanmalıydı, Latince gökyüzüne daha iyi nakşedilir, öte yandan daha sonraki uçuşlarında İspanyolca kullanmaktan imtina etmedi– Ibacache elbette Borges'in adlarını zikrettiği muhtelif kutsal kitaplara da değiniyor, hatta Raimundo Pellegrí tarafından İspanyolcaya çevrilmiş ve 1875'te Valparaıso'da yayınlanmış olan ve Ibacache'ye göre, birkaç yıl sonra Şili ile Peru-Bolivya ittifakının karşı karşıya geleceği Pasifik Savaşı'nın habercisi olan lanetli baskı, Kudüs İncil'inden de dem vurarak konuyu uzatıyordu. Nasihatlere gelince, *genç şairi*, "çok erken gelen zafer"in tehlikelerine karşı, "şiiri resimden ve tiyatrodan, daha doğrusu plastik ve teatral olgudan ayıran sınırlarda karışıklık yaratabilecek" avangard edebiyatın sakıncalarına karşı, belli bir formasyona yapışıp kalmamak gerektiği konusunda uyarıyordu, aslında, kısacası, Ibacache Wieder'e okumayı bırakmamasını öğütlüyordu. Oku delikanlı, der gibiydi,

İngiliz şairlerini oku, Fransız şairlerini oku, Şilili şairleri ve Octavio Paz'ı oku.

Verimli eleştirmen Ibacache'nin Wieder hakkındaki yegâne yazısı olan bu methiye iki fotoğrafla süslenmişti. İlkinde bir uçak, daha doğrusu küçük, motoru güçsüz bir uçak ve mütevazı görünen, muhtemelen askerî bir pistin ortasında duran pilotu vardı. Fotoğraf epeyce uzaktan çekildiğinden Wieder'in hatları seçilmiyordu. Üzerine yakası deriden, süet bir ceket, Şili Hava Kuvvetleri'nin siperlikli şapkası, kot pantolon ve pantolona uygun botlar giymişti. Fotoğrafın altında şöyle yazıyordu: Teğmen Carlos Wieder, Los Muleros uçuş pistinde. İkinci fotoğrafta, şairin büyük Şili bayrağı kompozisyonundan sonra, Los Ángeles semalarında yazdığı dizelerin bir bölümü, açık seçik olmasa da biraz dikkatle bakınca görülüyordu.

Kısa bir süre sonra, içeri düşenlerin çoğu gibi, ben de takipsizlik kararıyla cezaevinden salıverildim. İlk günlerde evden dışarı adımımı atmadım, öyle ki annemle babamın telaşa düşmesine, iki erkek kardeşimin tamamen haklı nedenlerle beni korkaklıkla suçlayarak alay etmelerine kadar vardı iş. Bir haftanın sonunda Bibiano O'Ryan ziyaretime geldi. Sana, dedi ikimiz odamda yalnız kaldığımızda, iki haberim var, biri iyi biri kötü. İyi haber, bizi üniversiteden atmış olmalarıydı. Kötü haber, neredeyse bütün arkadaşlarımız kayıptı. Muhtemelen tutuklanmışlardır ya da Garmendia kardeşler gibi kırdaki evlerine gitmişlerdir, dedim ona. Hayır, dedi Bibiano, ikizler de ortadan kaybolmuştu. "İkizler," derken sesi titredi. Ardından olanları açıklamak çok zor (hoş, bu hikâyede her şeyi açıklamak zor ama), Bibiano kollarıma atıldı (kelimenin tam anlamıyla), ben yatağın ayakucunda oturuyordum, perişan bir halde göğsüme kapanıp ağlamaya başladı. İlkin, bir tür kriz geçirdiğini düşündüm. Sonra en ufak bir kuşkuya yer kalmadan fark ettim ki

Garmendia kardeşleri bir daha asla göremeyecektik. Ardından Bibiano doğruldu, pencereye yaklaştı ve hemencecik toparlandı. Sadece tahmin yürütüyoruz, dedi sırtını bana dönerek. Evet, dedim ne kastettiğini anlamadan. Üçüncü bir haberim daha var, dedi Bibiano, olmasa şaşardım zaten. İyi mi kötü mü, diye sordum. Ürkütücü, dedi Bibiano. Devam et, dedim, ama sonra çabucak ekledim: Dur, bekle, izin ver bir nefes alayım, sanki, bırak odama, evime, annemle babamın yüzlerine son bir kez bakayım der gibiydim.

O akşam Bibiano'yla birlikte Tombul Posadas'ı görmeye gittik. İlk bakışta her zamanki gibi görünüyordu, hatta daha iyi, daha neşeliydi. Hiperaktif bir şekilde oradan oraya koşuşturuyordu, bu durum uzun süre yanında bulunanların sinirlerini bozuyordu. Onu üniversiteden atmamışlardı. Hayat devam ediyordu. Bir şeyler yapmak gerekiyordu (tabii, çıldırmamak için aynı vazonun yerini yarım saat içinde beş kez değiştirmenin dışında bir şeyler) ve her olaydan olumlu bir yan çıkarmak, yani olayların hepsiyle, o zamana kadar alışkanlığı olduğu üzere aynı anda değil teker teker yüzleşmek gerekiyordu. Ve olgunlaşmak. Ancak çok geçmeden Tombul'un yaşadığının korku olduğunu anladık. Hayatında hiç olmadığı kadar çok korkmuştu. Alberto'yu gördüm, dedi bana. Bibiano başıyla onayladı, o hikâyeyi daha önceden biliyordu, bazı bölümlerinin doğruluğundan kuşkulandığı izlenimi edindim. Telefonla aradı beni, dedi Tombul, evine gidip kendisiyle görüşmemi istiyordu. Hiç evde olmadığını söyledim ona. Nerden bildiğimi sordu ve güldü. Sesinin tonunda akşamdan kalma hali sezdim, ama Alberto hep biraz gizemli biriydi, bu yüzden önemsemedim. Onu görmeye gittim. Belli bir saatte randevulaşmıştık, o saatte gittim, tam vaktinde. Ev bomboştu. Ruiz-Tagle evde değil miydi? Evdeydi, dedi Tombul, ama ev bomboştu, tek

bir eşya bile kalmamıştı. Taşınıyor musun Alberto, dedim ona. Evet Tombulcuğum, dedi bana, nereden anladın? Sinirlerim çok bozuldu, ama kendimi tuttum ve son zamanlarda herkes çekip gidiyor, diye bir yorumda bulundum. Herkes derken kimi kastettiğimi sordu bana. Diego Soto, dedim ona, Concepción'dan ayrıldı. Ayrıca Carmen Villagrán. Sonra senin adını verdim (benim), zira o zamanlar nerede olduğunu bilmiyordum, bir de Garmendia kardeşlerin. Benim adımı vermedin mi, dedi Bibiano, benden hiç söz etmedin mi? Yok, senden hiç söz etmedim. Peki Alberto ne dedi? Tombul bana baktı ve ancak o zaman sadece zeki değil aynı zamanda güçlü biri olduğunu ve çok acı çektiğini fark ettim (ama Tombul'un acı çekme nedenleri siyasal değildi; seksen kilodan fazla geldiği ve bu gösteriyi, cinsellik ve kan, aynı zamanda aşk gösterisini, zırhla kaplanmış, kapalı, sahneye çıkışı olmayan bir parterden seyrettiği için acı çekiyordu o). Batan gemiyi önce fareler terk eder, dedi Alberto. Duyduklarıma inanamadım ve, Ne dedin, diye sordum ona. O zaman Alberto döndü ve yüzünde kocaman bir gülümsemeyle bana baktı. Her şey bitti, Tombulcuğum, dedi. İşte o zaman içime bir korku düştü, garip garip konuşmayı bırak da bana daha eğlenceli bir şeyler anlat, dedim ona. Kes şu zırvalığı, siktirtme belanı, hem sana soru sorduğumda cevap ver bana. Bundan daha kaba olduğum zamanlar vardır hayatımda, dedi Tombul. Alberto yılana benziyordu. Yok: Bir Mısır firavunu gibiydi. Sadece gülümsedi ve bana bakmaya devam etti, oysa o anda boş dairenin içinde hareket ettiği hissine kapılmıştım, iyi de öyle dururken nasıl hareket etmiş olabilir ki? Garmendia'lar öldü, dedi. Villagrán da öyle. İnanmıyorum, dedim. Neden öleceklermiş ki? Beni korkutmak mı istiyorsun, yavşak? Kadın şairlerin hepsi öldü, dedi. İşin gerçeği bu, Tombulcuğum, bana inansan iyi olur. Yerde oturuyor-

duk. Ben bir köşede, o salonun ortasında. Yemin ederim beni döveceğini, aniden beni yakalayacağını, tokatlamaya başlayacağını düşündüm. Bir an altına kaçıracağımı sandım. Alberto gözlerini benden ayırmıyordu. Bana ne olacak, diye sormak istedim, ama sesim çıkmadı. Hikâye anlatmayı bırak, diye fısıldadım. Alberto beni duymadı. Sanki başkasını bekler gibiydi. Uzun süre tek kelime etmeden kaldık. Elimde olmadan gözlerimi kapatmışım. Açtığımda, Alberto ayakta, mutfak kapısına yaslanmış bana bakıyordu. Uyudun, Tombul, dedi bana. Horladım mı, diye sordum. Evet, dedi, horladın. Ancak o zaman Alberto'nun nezle olduğunu fark ettim. Elinde, iki kez sümkürdüğü kocaman sarı bir mendil vardı. Grip olmuşsun, dedim ve ona gülümsedim. Ne kadar kötüsün Tombul, dedi, sadece üşüttüm. Gitmek için uygun bir zamandı, bu yüzden kalktım ve onu rahatsız ettim, kusura bakma, dedim. Sen beni asla rahatsız etmezsin, dedi. Beni anlayan birkaç kişiden birisin sen, Tombul, bunun için minnettarım sana. Ama bugün ne çay ne şarap ne viski ne de başka bir şeyim var. Görüyorsun işte, taşınıyorum. Elbette, dedim. Elimi sallayarak hoşça kal dedim ona, ki aslında kapalı yerlerde asla yapmadığım, açık havada yaptığım bir şeydir, ve çıktım gittim.

Peki Garmendia kardeşlere ne olmuş, dedim ben. Bilmiyorum, dedi Tombul, daldığı hayallerden kurtularak, ben nereden bileyim? Peki sana niye bir şey yapmadı, dedi Bibiano. Gerçekten arkadaş olduğumuz için herhalde, dedi Tombul.

Uzun süre konuşmaya devam ettik. Bibiano'nun bize anlattıklarına göre, *Wieder* kelimesi, bazı bağlamlarda "bir daha", "yeniden", "baştan", "ikinci kez", "tekrardan" anlamına, geleceğe işaret eden cümlelerde ise "tekrar tekrar", "bir dahaki sefere" anlamına geliyordu. Concepción Üniversitesi, Alman Filolojisi bölümünün

eski bir öğrencisi olan arkadaşı Anselmo Sanjuán'ın kendisine söylediğine göre, zarf olarak *Wieder* ile edatın akuzatif hali *Wider*, anlamları daha iyi ayrılsın diye yazım kuralları açısından ancak on yedinci yüzyıldan sonra farklılaşmışlar. *Wider*, eski Almancada *Widar* ya da *Widari*, "karşı", "önünde" ya da kimi zaman "karşılıklı" anlamlarına geliyormuş. Örnekler verip duruyordu: *Wiederchrist*, "Deccal"; *Widerhaken*, "çengel", "kanca"; *Widerraten*, "caydırma"; *Widerlegung*, "çürütme", "tekzip"; *Widerlage*, "topuk"; *Widerklage*, "karşı suçlama", "karşı ihbar"; *Widernatürlichkeit*, "canavarlık" ve "sapkınlık". Bütün bu sözcükler ona çok manidar geliyordu. Hatta, hazır konu açılmışken, *Weide*'nin "salkımsöğüt" anlamına geldiğini, *Weiden*'in "otlatmak", "sürüyü yaymak", "otlayan hayvanlara göz kulak olmak" demek olduğunu, kendisini Silva Acevedo'nun "Kurtlarla Kuzular" adlı şiirini ve kimilerinin onda gözlemlediklerini sandıkları peygambervari yanı düşünmeye yönelttiğini söylüyordu. Hatta *Weiden*, cinselliğimizi ve/ya da sadist eğilimlerimizi tahrik eden bir nesneyi düşünerek hastalıklı bir biçimde zevk alma anlamına da geliyordu. İşte o anda Bibiano bize bakıyor, gözlerini iri iri açıyordu, biz de ona bakıyorduk; üçümüz hiç kımıldamadan, ellerimizi birleştirmiş, sanki tefekküre dalmışız ya da dua ediyormuşuz gibi bakışıyorduk. Sonra Wieder'e dönüyordu tekrar, bitkin, dehşet içinde, sanki zaman yanımızdan deprem gibi geçiyormuşçasına, pilot Wieder'in büyükbabasının soyadının Weider olabileceği ve yüzyılın başında göçmen bürolarında yanlışlıkla Weider'in Wieder'e dönüşebileceği olasılığına dikkat çekiyordu. Tabii *eğer* Bieder, yani "namuslu", "terbiyeli" değilse, altdudağın üst dişlere dokunmasıyla telaffuz edilen W ile dişlerin arasından söylenen B'nin kolaylıkla yanlış duyulabileceğini hesaba katmak gerek. Aynı zamanda isim olarak *Widder* sözcü-

günün "koç" ve "koç burcu" anlamına geldiğini hatırlıyordu ve ona göre insan bundan istediği bütün sonuçları çıkarabilirmiş.

İki gün sonra Tombul, Bibiano'yu arayıp Alberto Ruiz-Tagle'nin Carlos Wieder olduğunu söyledi. *Mercurio*'daki fotoğrafından tanımış onu. Öyle olması neredeyse imkânsız, çünkü haftalar ya da aylar sonra, Bibiano'nun dikkatimi çektiği üzere, o fotoğraf silikti ve pek güvenilir değildi.

Tombul onu neye dayanarak tanımıştı? Bence altıncı hissine dayanarak, dedi Bibiano, Tombul ise Ruiz-Tagle'yi *duruşundan* tanıdığına inanıyor. Her durumda, o dönem Ruiz-Tagle tamamen ortadan kaybolmuştu ve sefil günlerimize bir anlam yüklemek için elimizde sadece Wieder vardı.

Bibiano o sıralarda bir ayakkabıcıda tezgâhtar olarak çalışmaya başlamıştı. Ayakkabıcı ne iyi ne de kötüydü, merkeze yakın bir mahallede, birer birer kepenklerini indiren kelepir kitapçılarla, garsonların müşterilerinin tamamını şaşırtıcı ve bir o kadar da yanıltıcı çağrılarla sokaklardan avladığı orta karar lokantalarla daracık, uzun ve yetersiz aydınlatılmış giysi dükkânları arasında idi. Elbette, bir daha hiçbir edebiyat atölyesine adım atmadık. Zaman zaman Bibiano bana projelerini açıklayıp dururdu: İrlanda kırlarında geçen İngilizce masallar yazmak istiyordu; en azından Stendhal'i anadilinde okuyabilecek kadar Fransızca öğrenmek istiyordu, Stendhal'in *içinde* inzivaya çekilip, kendini yılların geçişine bırakmayı hayal ediyordu (hoş, ânında kendi kendisini yalanlayarak, bunun on dokuzuncu yüzyılın Octavio Paz'ı Chateaubriand'la mümkün olduğunu ama Stendhal'le mümkün olmadığını, asla da olmayacağını söylerdi), son olarak, bir kitap yazmak istiyordu, Kıta Amerika'sı Nazi edebiyatı seçkisi kitabı. Muhteşem bir kitap, derdi ayakkabıcıdan çıkışında

onu almaya gittiğimde, (Quebec'lilerin önemli bir rol oynayacakları) Kanada'dan, her tür zevke uygun eğilimlerin hiç kuşkusuz bulunacağı Şili'ye kadar, kıtamızın Nazi edebiyatının bütün tezahürlerini kapsayacak bir kitap. Bu arada Carlos Wieder'i hiç unutmuyordu, o ya da yaptığı işler hakkında çıkan her şeyi bir pul koleksiyoncusunun kendini vakfetmesi ve tutkusuna benzer bir özenle topluyordu.

1974 yılı içindeydik, hafızam beni yanıltmıyorsa. Günlerden bir gün, basın, Carlos Wieder'in çeşitli özel şirketlerin mesenliğiyle, Güney Kutbu'na uçacağını bildirdi bize. Zor bir yolculuktu ve molalarla doluydu, ama indiği her yerde gökyüzüne şiirler yazıyordu. Şili halkı için yeni bir demir çağının şiirleri olduğunu söylüyordu hayranları. Bibiano bu yolculuğu adım adım izledi. Açıkçası, bu Hava Kuvvetleri teğmeninin yapabilecekleri ya da yapmaktan vazgeçtiği şeyler beni o kadar ilgilendirmiyordu artık. Bir keresinde Bibiano bana bir fotoğraf gösterdi: Tombul'un Ruiz-Tagle'yi tanıdığını sandığı fotoğraftan çok daha iyi bir fotoğraftı. Gerçekten, Wieder ve Ruiz-Tagle birbirlerine benziyorlardı, ancak o sıralarda benim düşündüğüm tek şey ülkeyi terk etmekti. Kesin olan şu ki, açıklamalarda olduğu kadar fotoğrafta da o ihtiyatlı, ölçülü ve büyüleyici bir biçimde güvensiz (hatta alaylı) Ruiz-Tagle'den eser kalmamıştı. Wieder kendine güven ve küstahlığın vücut bulmuş haliydi. Onunla söyleşi yapan bütün muhabirleri (hoş şunu da söylemek lazım, o zamanların muhabirleri yeni rejime canla başla bağlı gazetecilerdi, Hava Kuvvetlerimize mensup bir subaya karşı çıkacak kapasitede değillerdi) silahsız bırakacak bir otoriteyle şiirden (Şili ya da Latin Amerika şiirinden değil, sadece ve sadece şiirden) söz ediyordu ve kelimeleri incelendiğinde insan, çetrefil dilimizde doğal olan, yeni kelimelerle ve tuhaflıklarla dolu

bir hitabeti olduğunu fark ediyor; ayrıca bu hitabetin gücünü, hiç çatlağı olmayan bir iradenin yansıması olan bu hitabetin saflığını ve pürüzsüzlüğünü hissediyordu.

Gezisinin son ayağına (Punta Arenas'tan Arturo Prat Antarktika Üssü'ne kadar) başlamadan önce şehirdeki lokantalardan birinde onun onuruna bir yemek vermişler. Wieder, anlatılanlara göre, içkiyi fazla kaçırmış ve bir hanıma gereken saygıyı göstermeyen bir denizciyi yumruklamış; kadınla ilgili rivayet muhtelifti; bu rivayetlerde ortak olan nokta, yemeği düzenleyenlerin onu davet etmedikleri ve katılanların hiçbirinin onu tanımadığıydı; orada bulunuşu hakkında en akla yakın açıklama kendisinin gizlice ya da Wieder'le birlikte içeriye girdiğiydi. Wieder ondan "hanımım" ya da "küçükhanımım" diye söz ediyormuş. Kadın yirmi beş yaşlarında, uzun boylu, siyah saçlıymış, oldukça güzel bir vücudu varmış. Onuruna verilen yemeğin bir ânında, belki de tatlılar sırasında, kadın Wieder'e seslenmiş: Carlos, yarın öleceksin! Herkesin canı çok sıkılmış. İşte o zaman denizci olayı gerçekleşmiş. Ardından tartışmalar çıkmış ve ertesi sabah, üç-dört saatlik bir uykudan sonra, Wieder Güney Kutbu'na uçmuş. Yolculuk epeyce olaylı geçmiş, davetlilerin hiçbirinin elbette bir daha hiç görmediği o meçhul kadının tahminleri neredeyse gerçekleşiyormuş. Punta Arenas'a geri döndüğünde Wieder, karşılaştığı en büyük tehlikenin sessizlik olduğunu ilan etti. Gazetecilerin gerçek ya da yapmacık şaşkın bakışları altında, sessizlikten kastının, dillerini uçağın gövdesine doğru uzatan Horn Burnu'nun dalgaları olduğunu; seyahat boyunca kendisine dokunmaya çalışan kesik eller ya da Melville'vari devasa balinalar gibi ama sessiz, susturulmuş dalgalarla karşılaştığını, sanki o enlemlerde sesin sadece insanlara özgü bir şey olduğunu anlattı. Sessizlik cüzzam gibidir, diyordu Wieder, sessizlik komünizm gibidir, sessizlik doldurulması gereken beyaz

bir ekran gibidir. Bu ekranı bir doldurursan, artık başına hiçbir kötülük gelmez. Temizsen, başına hiçbir kötülük gelmez. Korkun yoksa, başına hiçbir kötülük gelmez. Bibiano'ya göre, bu bir melek tarifiydi. Acımasız bir insan olan bir melek mi, diye sordum. Hayır, mankafa, diye cevapladı Bibiano, talihsizliğimizin meleği.

Wieder Arturo Prat Üssü'nün tertemiz gökyüzüne, ANTARKTİKA ŞİLİ'DİR yazdı, gezisi filme alındı, fotoğrafları çekildi. Başka dizeler de yazdı, beyaz renkle ya da siyah renkle ilgili dizeler, buzla ilgili, gizemle ilgili, Vatan'ın gülümsemesiyle, dürüst bir gülümseyişle ilgili, özenle, tertemiz çizilmiş, *bir göze benzeyen* bir gülümseme, ki aslında bize bakıyordu, sonra Concepción'a geri döndü, daha sonra Santiago'ya gidip televizyona çıktı (programı izlemek zorunda kaldım: Bibiano'nun yaşadığı pansiyonda televizyon yoktu, programı izlemek için benim evime geldi) ve evet, Carlos Wieder, Ruiz-Tagle idi (Ruiz-Tagle adını almak ne yüzsüzlük, dedi Bibiano, ne iyi bir soyadı seçmiş kendine), o değilse bile bana öyle gelmişti, çünkü bizimkilerin televizyonu siyah beyazdı (annemle babam Bibiano'nun bizde olmasından, televizyon seyretmesinden ve bizimle birlikte yemek yemesinden öyle mutluydular ki, sanki benim gideceğimi ve bir daha hiç onun gibi bir arkadaşım olmayacağını hissetmişlerdi) ve Carlos Wieder'in solgunluğu (görüntüdeki solgunluğu) yüzünden sadece Ruiz-Tagle olmuş bir gölgeye değil, birçok başka gölgeye, başka suratlara, deli Norberto'nun gecenin içinde, İkinci Dünya Savaşı'ndan gizlice kaçan Messerschmitt uçak filoları, Messerschmitt avcı uçakları olduklarını söylediği uçakların içinde Şili'den Antarktika'ya, Antarktika'dan Şili'ye uçup duran öteki hayali pilotlara da benziyordu. Oysa Wieder, bildiğimiz üzere, filoda uçmuyordu. Wieder küçük bir uçakla ve yalnız uçuyordu.

4

Edebiyat atölyemizi idare eden Juan Stein'in hikâyesi, o yılların Şili'si gibi ölçüsüz bir hikâyedir.

1945'te doğmuştu, darbe esnasında, biri Concepción'da (500 adet), öteki Santiago'da (500 adet) olmak üzere yayınlanmış iki kitabı vardı; ikisinin toplamı elli sayfadan fazla etmezdi. Şiirleri kısaydı, o kuşağın birçok şairi gibi kısmen Ernesto Cardenal'den kısmen de Nicanor Parra'dan ve bize Teillier'den çok Lihn okumamızı tavsiye etmesine rağmen Jorge Teillier'in *poesia lárica*'sından[1] etkilenmişti Stein. Beğenileri pek çok durumda bizimkinden farklı, hatta taban tabana zıttı: Jorge Cáceres'i (bizim hayranlık beslediğimiz Şilili sürrealist) beğenmezdi, Rosamel del Valle'yi ve Anguita'yı da. Pezoa Veliz'i (bazı şiirlerini ezbere okurdu), Magallanes Moure'yi (dehşetengiz Braulio Arenas'ın şiirlerini sık sık tekrar ederek telafi ettiğimiz bir uçarılık), Pablo de Rokha'nın gastronomik ve coğrafi şiirlerini (ki biz –şimdi biz deyince farkına varıyorum ki, galiba sadece Bibiano O'Ryan'la kendimi kaste-

1. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, Şili'nin güneyinde, birbirinden çok farklı üsluplarda yazan ama şehir yaşantısından kaçan, doğal dünyayı ıssızlaştıran mega şehirleri reddeden, köklerden uzaklaşmaya karşı çıkan şairlerin şiirleri. (Ç.N.)

diyorum, geri kalanları, edebî beğenilerini ya da fobilerini hatırlayamayacak kadar unutmuşum– derin bir hendekten kaçınır gibi kaçınırız ondan, hem zaten Rabelais okumak her zaman yeğdir), Neruda'nın aşk şiirlerini ve *Yeryüzünde Konaklama*'sını severdi (ki, çocukluğumuzun ilk günlerinden beri, Neruditis hastalığı bizde alerjiye ve egzamaya yol açıyordu). Eserlerinin kimi bölümlerini hariç tutmamıza ve ufak tefek ayrıntılara rağmen, adı geçen Parra, Lihn ve Teillier konusunda uzlaşıyorduk. (Bizim çok hoşumuza giden *Artefactos*[1] yayınlandığında, Stein öfkeyle zihin karışıklığı arasında bir tonla yaşlı Nicanor'a bir mektup yazmış, Latin Amerika devrimci mücadelesinde hayati önem taşıyan bir dönemde böyle şakalar yapabildiği için onu suçlamıştı; Parra, bir *Artefactos* kartpostalı göndererek merak etmemesini, nasılsa ne sağcı ne solcu kimsenin okumadığını söyleyerek yanıt verdi ona; Stein'in bu kartpostalı şefkatle sakladığından eminim.) Biz ayrıca Armando Uribe Arce, Gonzalo Rojas ve Stein' in kuşağından, demek istediğim, kırklı yıllarda doğmuş olan, estetik ilişkiden çok fiziksel yakınlıktan dolayı sık sık karşımıza çıkan, ama aynı zamanda muhtemelen bizi en fazla etkileyen bazı şairlerden de hoşlanırdık. Juan Luis Martınez (ülkenin içinde kaybolmuş küçük bir pusulaya benzetirdik onu), Óscar Hahn (otuzlu yılların sonunda doğmuştu ama o da aynıydı), Gonzalo Millán (iki kez atölyeye gelip bize şiirlerini okudu, bütün şiirleri kısaydı ama *epeyce* şiir vardı), Claudio Bertoni (neredeyse bizim kuşaktan, ellili yıllarda doğanlardan biri gibiydi sanki), Jaime Quezada (bir gün bizimle birlikte sarhoş olmuş ve diz çöküp avaz avaz ölülere dua okumaya koyulmuştu), Waldo Rojas (o dönemlerde fırtına gibi esen

1. Şilili şair Nicanor Parra tarafından geliştirilen, üzerinde esprili dizelerin bulunduğu kartpostal serisi. (Ç.N.)

bir tür "kolay şiir"den, Parra ve Cardenal'in takipçilerinden uzaklaşan ilk şairlerden biriydi) ve hiç kuşkusuz Diego Soto, Stein için kendi kuşağının en iyi şairi, bizim için ise en iyi *iki* şairinden birisiydi... Öteki de Stein'di.

Birçok kez gittik evine, Bibiano'yla ben; Concepción Üniversitesi'ndeki öğrencilik yıllarında kiraladığı ve aynı üniversitede hoca olduğunda da hâlâ oturduğu, istasyona yakın küçük bir evi vardı Stein'in. Ev, kitaplardan çok haritalarla doluydu. Bibiano'yla benim dikkatimizi çeken ilk şey bu oldu, evde az sayıda kitap (buna mukabil, Diego Soto'nun evi, kütüphane gibiydi) ve çok fazla harita vardı. Şili haritaları, Arjantin haritaları, Peru haritaları, And Dağları'nın haritaları, Kuzey Amerikalı bir Protestan kilisesinin hazırladığı ve ondan sonra bir daha hiç görmediğim bir Orta Amerika yol haritası, Meksika haritaları, Meksika'nın Fethi haritaları, Meksika Devrimi haritaları, Fransa, İspanya, Almanya, İtalya haritaları, İngiliz demiryolları haritası ve İngiliz edebiyatının tren seyahatleri haritası, Yunanistan, Mısır, İsrail, Yakındoğu, eski ve modern Kudüs, Hindistan ve Pakistan, Birmanya, Kamboçya haritaları, Çin'in nehir ve dağ haritası, Japonya'nın Şinto tapınaklarının haritası, Avustralya çöllerinin ve Mikronezya'nın haritası, Paskalya Adası haritası ve Şili'nin güneyindeki Puerto Montt şehrinin haritası.

Yolculuk yapmayı şehvetle arzuladıkları halde hâlâ ülkelerinden dışarı adım atmamış insanlarda olduğu gibi, bir sürü haritası vardı.

Duvara asılmış ve işaretlenmiş haritaların yanında iki de fotoğraf vardı. İkisi de siyah beyazdı. Birinde bir adamla bir kadın, evlerinin kapısında otururken görülüyordu. Adam Juan Stein'e benziyordu, saçları saman sarısıydı ve mavi gözlerinin etrafı derin göz halkalarıyla çevriliydi. Bize, annesiyle babası olduklarını söyledi. Diğeri bir portreydi –resmî bir portre–,İvan Çerniyakovski adlı

bir Kızıl Ordu generalinin portresi. Stein'e kalırsa, adam İkinci Dünya Savaşı'nın en iyi generaliydi. Bu tür işlerden anlayan Bibiano, Yukov'un, Koniev'in, Rokosovski'nin, Vatutin'in, Malinovski'nin adlarını zikretti, ama Stein fikrinden caymadı: Yukov hayranlık uyandırıcı ve soğuktu, Koniev sertti, muhtemelen orospu çocuğunun tekiydi, Rokosovski yetenekliydi ve Yukov'dan yardım alıyordu, Vatutin iyi bir generaldi ama karşısındaki Alman generallerden daha iyi değildi, Malinovski'yle de ilgili üç aşağı beş yukarı aynı şeyler söylenebilirdi, hiçbiri Çerniyakovski'yle karşılaştırılamazdı (belki ancak Yukov, Vassilievski ve zırhlı birliklerin en iyi üç komutanı tek bir kişide birleştirilebilirse mümkün olabilirdi bu). Çerniyakovski'nin yeteneği doğuştandı (evet, zira savaş sanatında bu mümkündür), adamları ona âşıktı (askerler bir generali ne ölçüde sevebilirlerse o kadar) ve üstelik gençti, bir ordunun (Sovyetler Birliği'nde "cephe" denilirdi) yönetimindeki generallerin en genciydi ve 1945 yılında savaş çoktan kazanıldığında, otuz dokuz yaşında, komutada olup da cephede ölen birkaç kişiden biriydi.

Çok geçmeden Stein ile Çerniyakovski arasında, Sovyet generalin taktik ve strateji konusundaki kabiliyetlerine hayranlıktan öte bir şeyler olduğunu anladık. Bir akşamüstü, siyasetten söz ederken, ona bir Troçkistin, nasıl olup da gönül indirerek Sovyet Büyükelçiliği'nden generalin fotoğrafını isteyebildiğini sorduk. Şaka yapıyorduk, ama Stein öyle algılamadı ve saf saf fotoğrafın, İvan Çerniyakovski'nin aynı kandan kuzini olan annesinden hediye olduğunu itiraf etti. Yıllar önce, kahramanın doğrudan akrabası olması hasebiyle, elçilikten fotoğrafı isteyen annesiymiş. Kendisi okumak üzere Concepción'a gelmek için evden ayrılırken, annesi tek bir laf etmeden fotoğrafı vermiş ona. Sonra Sovyetler Birliği'ndeki çok yoksul Ukraynalı Yahudilerden, Çerniyakovski'lerden ve

dünyanın birçok yerine dağılmalarına neden olan, eşi benzeri olmayan kaderlerinden söz etmiş. Anne tarafından dedesinin generalin babasının erkek kardeşi, generalle kendisinin de kuzen olduğu sonucuna vardık. Biz Stein'e zaten hayrandık, hem de koşulsuz şartsız denebilir, ancak bu ifşaattan sonra hayranlığımız sınırsızca arttı. Yıllar içinde, Çerniyakovski hakkında daha fazla bilgi edindik: Savaşın ilk aylarında bir zırhlı tümenin, 28. Tank Tümeni'nin komutanıymış; hep ricat ederek Baltık ülkelerinde ve Novgorod bölgesinde savaşmış, sonra bir süre şansı yaver gitmemiş, ta ki Voronej bölgesinde, 60. Ordu Komutanlığı'na tabi bir birlik komutanlığı (Sovyet askerî terminolojisinde bir kolorduya denk gelir) alıncaya dek; 1942'deki Nazi saldırısı esnasında 60. Ordu'nun komutanı azledilince, yerini ona, en genç subaya vermişler, bunun sonucu olarak kıskançlık ve sıkıntılar baş göstermiş, Vatutin'in (o zamanlar Voronej Cephesi'nin komutanıydı, ki Sovyet askerî terminolojisinde bir orduya denk geliyordu, ama sanırım bunu daha önce söylemiştim) emri altındaymış ki ona çok saygı duyuyor ve değer veriyormuş, duyduğumuza göre 60. Ordu'yu mağlubiyet yüzü görmeyen bir savaş makinesine dönüştürmüş, Rusya topraklarında ilerlemiş de ilerlemiş, sonra kimse onu durdurmadan Ukrayna topraklarında ilerlemiş, 1944'te bir cephenin, Belarus'taki Üçüncü Cephe'nin komutanlığına terfi etmiş, 1944'teki saldırı esnasında Merkez Orduları Grubu onun sayesinde yok edilmiş, yani muhtemelen İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilere en büyük darbeyi o indirmişti; bu darbe, Stalingrad Kuşatması'ndan ya da Normandiya Çıkarması'ndan beter, Kobra Operasyonu'ndan ya da Dinyeper Geçişi'nden (o da oradaymış) de kötü, Ardenne Dağları karşı-taarruzundan ya da Kursk Muharebesi'nden de (o da oradaymış) kötüydü. Bagratyon Operasyonu'na (Merkez Ordu Grubu'nun yok edilmesi)

katılan Rus orduları içinde en seçkin olanın açık ara Belarus'taki Üçüncü Cephe olduğunu öğrendik, durdurulmayacak şekilde, görülmedik bir derinlik ve hızla ilerlediğini, Doğu Prusya'ya ilk onların ulaştığını, ailesini delikanlılık çağında yitirdiğini, kendi evi olmayan evlerde, kendi ailesi olmayan ailelerle birlikte yaşadığını, Yahudilerin maruz kaldığı alay ve aşağılanmalara maruz kaldığını, kendisini hor görenlere onlarla eşit olmakla kalmayıp daha bile iyi olduğunu gösterdiğini, çocukluk yıllarında Petlyura'nın izinden gidenlerin (Ukraynalı milliyetçiler), Verbovo kasabasında (küçük beyaz evlerin, yumuşak tümseklerle suların arasına serpiştirildiği yer) babasına işkence edip öldürmeye kalkışmalarına tanık olduğunu, ergenliğinin Dickens ile Makarenko karışımı olduğunu, savaş esnasında kardeşi Aleksandr'ı kaybettiğini ve haberin ondan bütün bir öğleden sonra ve bütün bir akşam saklandığını, çünkü İvan Çerniyakovski'nin o sırada saldırılarından birini yönetmekte olduğunu, bir yolun ortasında tek başına öldüğünü, iki kez Sovyetler Birliği Kahramanı olduğunu, Lenin Nişanı, dört Kızıl Bayrak nişanı, iki Birinci Dereceden Suvorov Nişanı, Birinci Dereceden Bogdan Jmelnitzki Nişanı ve çok sayıda, sayısız madalyalar aldığını, hükümetin ve partinin girişimiyle Vilnius ve Vinnitsa'da (Vilnius'taki bugün kesinlikle yok artık, Vinnitsa'daki de muhtemelen alaşağı edilmiştir) anıtlarının dikildiğini, eski Doğu Prusya'daki Insterburg şehrinin günümüzde, onun onuruna, Çerniyajovsk olarak adlandırıldığını, Tomaşpolski mıntıkasında Verbovo kasabasındaki kolhozların da onun adını taşıdıklarını (artık kolhozlar da kalktı ortadan), Çerkasi bölgesinde Umanski mıntıkasındaki Oksanino kasabasında, büyük generali kutlayan bronzdan bir büstü olduğunu öğrendik (bronzdan büstün yerinde olmadığına bir aylık maaşıma bahse girerim; bugünün kahramanı Petlyura'dır, yarınınki kim bilir kim). So-

nuçta, Bibiano'nun Parra'dan alıntılayarak söylediği gibi: Dünyanın ihtişamı böyle geçiyor, ihtişamsız, dünyasız, güzel bir salamlı sandviç bile kalmadan.

Şurası muhakkak ki Çerniyakovski'nin portresi bir tür azametle çerçevelenmişti, orada, Juan Stein'in evinde duruyordu ve bu muhtemelen, adının verildiği şehirlerden, Rusya, Litvanya, Belarus ve Ukrayna'daki kötü asfaltlanmış çok sayıda Çerniyakovski caddesinden ve büstlerden çok daha önemli (sonsuz kere daha önemli olduğunu söyleme cüretinde bulunacağım) bir şeydi. Bu fotoğraf neden bende duruyor bilmiyorum, dedi bize Stein, herhalde İkinci Dünya Savaşı'nda bir şekilde önemli tek Yahudi general olduğu ve sonu trajik olduğu için. Bir olasılık onu, evden ayrılırken annem hediye ettiği için sakladım, şans getirsin diye: Annem hiçbir şey söylemedi bana, sadece portreyi hediye etti, bu tavrı ile bana ne demek istedi acaba? Fotoğrafın hediye edilmesi bir açıklama mıydı yoksa bir diyalog başlangıcı mı, vesaire vesaire. Çerniyakovski'nin fotoğrafı Garmendia kardeşlere daha çok korkunç gelirdi, onlara gerçekten çok yakışıklı gelen Blok'un ya da ideal âşık, Mayakovski'nin bir portresinin asılmış olmasını tercih ederlerdi. Çerniyakovski'nin yeğeninin Şili'nin güneyinde edebiyat dersleri vermekle ne işi var, diye soruyordu arada bir Stein, bilhassa sarhoşken. Başka zamanlarda, çerçeveyi, William Carlos Williams'ın fotoğrafını koymak için kullanacağını söylerdi; bu fotoğrafta Williams halk doktoru aletleriyle, demek istediğim siyah bir çantayla, yıllar içinde eprimiş ama rahat, soğuğa karşı etkili eski bir ceketin cebinden çatalbaşlı bir yılan gibi sarkan, neredeyse düşecek olan bir stetoskopla, arkasında küçük avluların ve küçük çimenliklerin –ve hatta işin ortasında bırakılmış bir çim biçme makinesinin– olduğu tahmin edilen, beyaz, yeşil ya da kırmızıya boyalı ahşap parmaklıklarla çevrili sakin

geniş bir kaldırımda yürüyor; başında koyu renkli, kısa siperli bir şapka, gözlük camları tertemiz, pırıl pırıl, ama bu öyle bir pırıltı ki ne taşkınlığı ne de aşırılığı davet ediyor, ne çok mutlu ne çok kederli, kuşkusuz memnun (belki ceketinin içinde sıcacık yürüdüğünden, belki de ziyaretine gittiği hastanın ölmeyeceğini bildiğinden), sakin sakin yürüyor, bir kış günü, akşamüstü saat altıda, diyelim hadi.

Ancak Çerniyakovski'nin portresi hiçbir zaman William Carlos Williams'ın fotoğrafıyla yer değiştirmedi. Williams fotoğrafının gerçek olduğu konusunda atölyenin kimi üyelerinin, zaman zaman da Stein'in bazı çekinceleri vardı. Garmendia'lara göre, William Carlos Williams'tan çok, köyünün sokaklarında tebdilikıyafetle dolaşan, doktor değilse de *bir şey* kılığına girmiş Başkan Truman'a benziyordu. Bibiano'ya kalırsa, ustaca yapılmış bir fotomontajdı: Surat Williams'ın suratıydı, beden başkasınındı, belki de gerçekten bir köy doktorununduve arka plan da farklı parçalardan oluşturulmuştu: Tahta çitler bir taraftan, çimen ve çim biçme makinesi bir başka taraftan, çitlerin ve hatta çim biçme makinesinin çarkının üstündeki minik kuşlar, akşam alacasının gri temiz gökyüzü, hepsi sekiz ya da dokuz farklı fotoğraftan alınmıştı. Stein bütün bu olasılıkları kabul etse de ne söyleyeceğini bilemiyordu. Ne olursa olsun fotoğraftan "Doktor Williams'ın fotoğrafı" diye söz ediyor ve ondan ayrılmıyordu (zaman zaman Doktor Norman Rockwell'in ya da Doktor William Rockwell'in fotoğrafı dediği de oluyordu). Kuşkusuz, onun en değerli eşyalarından biriydi, kimsenin bunu garip bulmaması gerekir, zira Stein yoksuldu ve çok az eşyası vardı. Bir keresinde (güzellik ve gerçek hakkında tartışırken) Verónica Garmendia, fotoğraftakinin Williams olmadığından yüzde yüz emin olsaydın, Williams'ın fotoğrafında ne görürdün diye sor-

du ona. Bu fotoğrafı seviyorum, diye itiraf etti Stein, William Carlos Williams olduğuna inanmayı seviyorum. Ama her şeyden önce, diye ekledi bir süre sonra, Gramsci'yle fazla haşır neşir olduğumuzda, bu fotoğrafın sükûneti, Williams'ın işini yaptığını, yürüyerek, telaşa düşmeden, koşturmadan, bir patikadan işine gittiğini bilmenin kesinliği hoşuma gidiyor. Hatta daha sonra, Paris Komünü'nden ve şairlerden söz ederken, *bilmiyorum*, dedi, neredeyse fısıldayarak ve galiba hiç kimse duymadı onu.

Darbeden sonra Stein ortadan kayboldu, uzunca bir süre Bibiano'yla ben öldüğünü düşündük.

Gerçekte, herkes öldüğünü sanıyordu, Yahudi Bolşevik bir pezevengin öldürülmüş olması herkese çok normal geliyordu. Bir akşamüstü Bibiano'yla birlikte evinin yakınlarına gittik. Kapıyı çalmaya korkuyorduk, zira paranoyaya kapılıp evin gözetlendiğini ve hatta bize kapıyı bir polisin açacağını, bizi içeriye davet edeceğini ve bir daha asla çıkmamıza izin vermeyeceğini hayal ediyorduk. Bu yüzden evin önünden üç-dört kez geçtik, ışık yoktu, daha çok ağır bir utanma hissiyle, ama aynı zamanda gizli bir rahatlamayla uzaklaştık oradan. Bir hafta sonra, tek bir kelime etmeden, bir kez daha geçtik Stein'in evinin önünden. Kapının ziline karşılık veren olmadı. Yandaki evde, kadının biri bize pencereden şöyle bir bakıp kayboldu, bu sahne çeşitli filmlerin belirsiz anlarının anısını taşımanın yanı sıra, sadece Stein'in evinin değil bütün sokağın bize hissettirdiği o terk edilmişlik ve yalnızlık hissinin çoğalmasına neden oldu. Üçüncü gidişimizde, kapıyı genç bir kadın açtı, arkasında üç yaşından büyük olmayan iki çocuk vardı: Biri yürüyor, diğeri emekliyordu. Kadın kocasıyla birlikte artık orada yaşadıklarını, bir önceki kiracıyı tanımadıklarını, öğrenmek istediğimiz bir şey varsa ev sahibiyle konuşabileceğimizi söyledi.Sevimli bir kadındı. Bizi içeri davet etti, bir fin-

can çay ikram etmek istedi, ama Bibiano'yla ben kabul etmedik. Rahatsız etmek istemeyiz, dedik. Duvarlardaki haritalar ve General Çerniyakovski'nin portresi ortadan kaybolmuştu. Herhalde çok sevdiğiniz bir arkadaşınızdı ve haber vermeden alelacele çekip gitti, öyle mi, diye sordu kadın gülümseyerek. Evet, dedik, öyle sayılır.

Kısa bir süre sonra Şili'den tamamen ayrıldım.

Bibiano'dan, bir yayından, muhtemelen bir Santiago gazetesinden bir kupür eşliğinde, kısacık, telgraf tarzında bir mektup, neredeyse bir muamma ya da saçmasapan bir şey aldığımda Fransa'da mı yoksa Meksika'da mı yaşıyordum hatırlamıyorum. Kupür, Sandinista Cephesi birlikleriyle Kosta Rika'dan Nikaragua'ya giren bazı "Şilili teröristler"e atıfta bulunuyordu. İçlerinden biri de Juan Stein'di.

O andan itibaren Stein'le ilgili haberlerin ardı arkası kesilmedi. Nerede kavga varsa orada, nerede umutsuz, yürekli, çıldırmış, cesur, sıkılmış Latin Amerikalılar, gerçekliği yıkıp, yeniden yapıp, kaybedeceklerini bile bile son bir hevesle tekrar tekrar yıkıyorsa orada hayalet gibi bir görünüp bir kayboluyordu. Nikaragua'nın güney şehirlerinden Rivas'ın fethi üzerine yapılmış bir belgeselde, makas izleri görülen kısa saçlarıyla, eskisine göre daha sıska, biraz asker biraz da bir yaz üniversitesinin profesörü gibi giyinmiş, kırık ve tellerle tutturulmuş gözlük camlarıyla, pipo içerken gördüm onu. Bibiano, Stein ve onun dışında beş eski MIR militanının Angola'da Güney Afrikalılara karşı savaştıklarını söyleyen bir kupür yolladı bana. Daha sonra, bir Meksika dergisinden (demek ki o sırada *kesinlikle* Paris'teymişim) fotokopiyle çoğaltılmış, Angola'daki Kübalılarla diğer enternasyonalist gruplar arasındaki ihtilafı anlatan iki sayfa geldi; bu gruplardan biri iki maceracı Şililiden oluşuyordu, adları bana Şili'nin güneyinde bitmek bilmez yıllık turneler yapan Kartal İn-

sanlar sirkini çağrıştıran, Uçan Şilililer denilen bir gruptan sadece onlar hayatta kalmıştı (en azından gazeteciye öyle söylemişlerdi, sanırım gazeteciyle Luanda'daki bir barda konuşmuşlardı, bu yüzden sarhoş oldukları izlenimine kapıldım). Hayatta kalanlardan biri, Stein'di elbette. Oradan da Nikaragua'ya geçti herhalde. Nikaragua'da izini kaybettirdiği anlar oldu. Rivas'ın fethinde ölen gerilla lideri bir papazın yardımcılarından biriydi. Sonra bir taburu ya da tugayı yönetir ya da bir şeylerin ikinci lideri olur ya da yeni katılan gençleri eğitmek için geri hizmetlere çekilir. Managua'ya zaferle girişe katılmaz. Tekrar bir süre ortadan kaybolur. Paraguay'da Somoza'yı katleden komandolardan biri olduğu söylenir. Kolombiyalı gerillalarla birlikte olduğu söylenir. Hatta Afrika'ya döndüğü, Angola'da, Mozambik'te ya da Namibyalı gerillalarla birlikte olduğu söylenir. Tehlike içinde yaşar, ancak kovboy filmlerinde dendiği gibi henüz onu öldürecek kurşun dökülmemiştir. Derken Amerika'ya geri döner ve bir süreliğine Managua'ya yerleşir. Bibiano'ya göre, ona haber ileten Arjantinli bir şair şunları anlatmış: Managua Kültür Merkezi'nde bu şair (Di Angeli diye biri) tarafından düzenlenen bir Arjantin, Uruguay ve Şili şiiri resitalinde, katılımcılardan biri, "sarışın, uzun boylu, gözlüklü bir tip", Şili şiiri hakkında, okunan metinlerin seçim kıstasları hakkında çeşitli tespitlerde bulunmuş (düzenleyiciler, Di Angeli'nin kendisi de dahil, Nicanor Parra ile Enrique Lihn'in dahil edilmesini siyasi nedenlerle veto etmişlermiş), en azından Şili lirik şiirine düşen parselle ilgili olarak tek kelimeyle düzenleyicilerin ağzına sıçmış, ama elbette, sakin sakin, hiç şiddete başvurmadan –diyormuş Di Angeli– büyük bir ironiyle ve biraz da üzüntü ya da yorgunlukla, ne bileyim. (Şunu da belirteyim, bu Di Angeli, Bibiano'nun Concepción'daki ayakkabıcı dükkânına haberler ileten sayısız ayaklı gazete arasında en

utanmazlardan, en edepsizlerden, en eğlencelilerden biriydi; tipik bir solcu zıpçıktıydı, mamafih, her türden ihmali ve aşırılığı için özür dilemeye baştan hazırdı; yaptığı gaflar, Bibiano'ya göre, antolojilere girerdi, kederli hayatı Stalin döneminde olsak hiç kuşkusuz büyük bir pikaresk romana ilham verirdi, oysa yetmişlerin Latin Amerikası'nda, kederli bir hayattı sadece, kötü niyetle bile yapılmamış çeşitli olaylarla, küçük bahtsızlıklarla dolu, kederli bir hayattı. Şansı yaver gidebilirdi, derdi Bibiano, sağda olsaydı tabii, ama işin garibi, sol saflarda Di Angeli'ler sürüsüne berekettir; en azından, derdi, *henüz* meslek olarak *edebî eleştiri* ile uğraşmıyor, ama yakında o da olur. Nitekim, dehşetle geçen seksenli yıllarda bir gün Meksika ve Arjantin dergilerini karıştırırken Di Angeli'nin eleştiri yazılarını buldum. Sanırım bu işi kendine meslek edinmişti. Doksanlarda bir başka yazısına rastlamadım, gerçi gün gittikçe daha az dergi okuyorum.) Neyse, Stein Amerika'ya geri dönmüştü. Bu adam, Bibiano'ya göre, Concepción'daki Stein'in ta kendisiydi, İvan Çerniyakovski'nin yeğeninin ta kendisi. Bir müddet, hayli uzun bir suskunluk döneminde, Güney Konisi'nde sözünü ettiğimiz şair okumaları, resim sergileri, Ernesto Cardenal'in kumpanyası (iki kez), bir tiyatro oyunu gibi yerlerde görüldü. Sonra ortadan kayboldu ve bir daha Nikaragua'da asla ortaya çıkmadı. Fazla uzağa gitmedi. Guatemalalı gerillalarla olduğunu söyleyen de, FMLN'yle[1] birlikte savaştığını iddia eden de vardı. Bibiano'yla ben, böyle bir adı olan gerillaların Stein'in yanlarında olmasını hak ettikleri konusunda hemfikirdik. Aslına bakarsanız, eline fırsat geçse, Roque Dalton'un ölümünden sorumlu olanları muhtemelen kendi elleriyle öldürürdü Stein (uzaktan

1. Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional: Farabundo Martí Ulusal Kurtuluş Cephesi. (Y.N.)

bakınca, vahşiliği, yatıştırılamazlığı, onu bir Hollywood karakteri gibi devleştiriyor, çarpıtıyordu). Nasıl olur da Güney Şili koruluklarının Yahudi Bolşevik, Çerniyakovski'nin yeğeni, devrimlerine öylesi uygun geldiğinden, Roque Dalton'u çenesini kapatmak için uyurken öldüren orospu çocuklarıyla aynı rüyada ya da aynı kâbusta bir araya gelebilirdi? İmkânsız. Ancak Stein'in oralarda olduğu kesindi. Çeşitli saldırılara ve baskınlara katılmış, günlerden bir gün ortadan kaybolmuş ve bu kez geri dönmemiş. O zamanlar artık Ispanya'da yaşıyordum, nankör işlerde çalışıyordum, televizyonum yoktu, gazeteyi de pek nadiren alıyordum. Bibiano'ya göre, FMLN'nin San Salvador'un bazı mahallelerini ele geçirdiği, haberlerde bol bol yer alan son saldırısında öldürülmüştü Juan Stein. Bir şeyler yiyip içmek için girdiğim Barcelona barlarında bu uzaktaki savaşı bölük pörçük gördüğümü hatırlıyorum, ancak insanlar televizyona baksalar da, konuşmaların ya da gidip gelen tabakların çarpışmalarından çıkan gürültü hiçbir şeyin duyulmasına izin vermiyordu. Hafızamda sakladığım görüntüler bile (savaş muhabirlerinin çektiği görüntüler) bulanık ve parça parça. Tamamıyla net hatırladığım iki şey var: San Salvador caddelerindeki barikatlar, sersefil birkaç barikat, aslında barikattan çok atış yerleri ve FMLN'nin komutanlarından birinin esmer, sinirleri kuvvetli, küçük figürü. Komutan Akhilleus'a ya da Komutan Odysseus'a sesleniyordu, televizyon konuşmasından kısa bir süre sonra onu öldürdüklerini biliyorum. Bibiano'ya göre o umutsuz saldırının bütün komutanları Yunan yarı tanrılarının ve kahramanlarının adlarını taşıyorlardı. Acaba Stein'inki hangisiydi? Komutan Patroklos mu, Komutan Hektor mu, Komutan Paris mi? Bilmiyorum. Kesinlikle Aeneas değildi, Odysseus da değil. Çarpışmanın sonunda, cesetler toplanırken, sarışın, uzun boylu bir ceset çıktı ortaya. Polis kayıtlarında, yüzeysel bir ta-

nımlama yazıldı: kol ve bacaklarda yara izleri, eski yaralar, sağ kolda dövme, şaha kalkmış bir aslan. Dövme çok kaliteli. Tam bir zanaatçı işi, El Salvador'da böylesi yapılmıyor valla! Emniyet kayıtlarında bu meçhul sarışın, Arjantinli, eski ERP[1] üyesi Jacobo Sabotinski adıyla yer alıyor.

Uzun yıllar sonra, Bibiano Puerto Montt'a gitti ve Juan Stein'in ailesinin evini aradı. Bu isimde hiç kimseyi bulamadı. Bir Stone, iki Steiner ve aynı aileden üç Steen vardı. Stone'u derhal eledi. İki Steiner'i ve Steen'lerin üçünü de ziyarete gitti. Steen'lerin söyleyecek fazla şeyleri yoktu, Yahudi değillerdi, Stein ya da Çerniyakovski adında bir aile hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı, Bibiano' ya Yahudi olup olmadığını ya da bu işte para olup olmadığını sormuşlardı. O dönemde, galiba, Puerto Montt tamamen iktisadi gelişmeye yüklenmişti. Steiner'ler gerçekten Yahudiydiler, ancak aileleri Polonya'dan gelmişti, Ukrayna'dan değil. İlk Steiner, büyük bir ziraat mühendisiydi ve çok kiloluydu, fazla yardımı olmadı. İkinci Steiner, bir öncekinin teyzesiydi ve lisede piyano öğretmeniydi, 1974'te yaşamak için Llanquihue'ye taşınan Stein adında dul bir kadını hatırlıyordu. Ama bu hanımefendi, diye açıkladı piyanist hanım, Yahudi değildi. Biraz kafası karışan Bibiano, Llanquihue'ye yolculuk yaptı. Belki de piyano öğretmeni, dul Stein Yahudiliğin gereklerini yerine getirmediği için karıştırmış olabilir diye düşündü. Juan Stein'i ve aile büyüklerini (Kızıl Ordu'da general dayı) bilince, ateist olmalarında şaşılacak bir yan yok.

Llanquihue'de dul Stein'in evini bulmakta zorlanmadı. Köyün dışında, yeşile boyalı ahşaptan küçük bir evdi. Çiti geçince, minyatür bir inek gibi kara lekeleri olan beyaz, dost canlısı bir köpek onu karşılamaya çıktı,

1. Ejercito revolucionario del pueblo: Devrimci Halk Ordusu. (Y.N.)

bir süre sonra, çan gibi çalan ya da belki gerçekten bir çan olan zili çaldıktan sonra, otuz beş yaşlarında bir kadın kapıyı açtı, Bibiano'nun hayatı boyunca gördüğü en güzel kadınlardan biriydi.

Stein soyadlı dulun orada yaşayıp yaşamadığını sordu. Yaşamış, ama uzun zaman önce, diye yanıt verdi kadın neşe içinde. Çok yazık, dedi Bibiano, on günden beri onu arayıp duruyorum ve yakında Concepción'a geri dönmek zorunda kalacağım. Kadın o zaman onu içeri buyur etti, bir şeyler atıştırmak üzere olduğunu, kendisine eşlik edip etmeyeceğini sordu. Bibiano ederim dedi tabii ve sonra kadın dul Stein'in üç yıl önce ölmüş olduğunu itiraf etti. Birden kadın hüzünlenmiş göründü, Bibiano suçun kendisinde olduğunu söyledi. Kadın dul Stein'i tanıyordu, pek arkadaş olmasalar da hakkında iyi şeyler düşünüyordu: Biraz baskın bir kadınmış, şu köşeli Almanlardanmış ama içten içe iyi bir insanmış. Ben onu tanımıyordum, dedi Bibiano, işin gerçeği oğlunun öldüğünü haber vermek için arıyordum onu, belki böylesi daha iyi oldu, birine oğlunun ölüm haberini vermek hep korkunçtur zaten. İşte bu imkânsız, dedi kadın. Onun tek bir oğlu vardı, o da annesi öldüğünde hâlâ yaşıyordu, onunla arkadaş olduğumuzu söyleyebilirim. Bibiano armutlu ekmeğin boğazına tıkandığını hissetti. Tek bir oğlu mu? Evet, oldukça yakışıklı müzmin bir bekâr, neden hiç evlenmediğini bilmiyorum, galiba çok çekingendi. Öyleyse yine karıştırmış olmalıyım, dedi Bibiano, iki farklı Stein ailesinden söz ediyor olmalıyız. Dul kadının oğlu artık Lianquihue'de yaşamıyor mu? Geçen yıl Valdivia'da bir hastanede öldü, öyle dediler, arkadaştık ama hastaneye onu görmeye hiç gitmedim, o kadar büyük bir dostluk yoktu aramızda. Neden öldü? Galiba kanserden, dedi kadın Bibiano'nun ellerine bakarak. Solcuydu, değil mi, dedi Bibiano incecik bir sesle. Olabilir,

dedi kadın, yine aniden neşelenerek, gözleri pırıl pırıldı, diyordu Bibiano, hiç görmediğim kadar parlaktı gözleri, solcuydu ama militan değildi, sessiz solculardandı, 1973'ten beri birçok Şilili gibi. Yahudi değildi, değil mi? Hayır, dedi kadın, ama kim bilir, din meseleleri gerçekten beni hiç ilgilendirmiyor, ama hayır, Yahudi olduklarını sanmıyorum, Almandılar. Oğlunun adı neydi? Juan Stein. Juanito Stein. Ne iş yapardı? Öğretmendi, ama asıl merakı motorları, traktörleri, biçerdöverleri ve kuyuları tamir etmekti, bunun dışında, gerçek bir motor dâhisiydi. Bu işten çok iyi bir ek gelir elde ediyordu. Zaman zaman yedek parçaları da kendisi imal ediyordu. Juanito Stein. Valdivia'da mı gömülü? Sanırım öyle, dedi kadın ve yeniden hüzünlendi.

Böylece Bibiano, Valdivia Mezarlığı'na gitti ve bütün bir gün, sıkı bir bahşiş verdiği bir görevlinin eşliğinde, Şili'den hiç çıkmayan, uzun boylu, sarışın Juan Stein'in mezarını aradı, ne kadar ararsa arasın bulamadı.

5

1973'ün son günlerinde ya da 1974'ün ilk günlerinde, Juan Stein'in büyük dostu ve rakibi Diego Soto da ortadan kayboldu.

Hep bir aradaydılar (yine de birbirlerinin atölyesine geldiklerini hiç görmemiştik), Şili'de yer yarılıp gök içine girse şiir tartışmayı bırakmazlardı, uzun boylu, sarışın Stein ile kısacık ve esmer Soto; atletik yapılı, güçlü Stein ile ince kemikli, yakında tombullaşıp gevşeyeceği sezilen bedeniyle Soto; Latin Amerika şiirinin yörüngesindeki Stein ile Şili'de kimseciklerin bilmediği (korkarım hâlâ kimse bilmiyor bu şiirleri) Fransız şiirlerini çeviren Soto. Bütün bunlar, haliyle birçok insanı öfkeden kudurtuyordu. Nasıl olur da bu çirkin, yer cücesi, yerli adam Alain Jouffroy, Denis Roche, Marcelin Pleynet'yi çevirir ve onlarla mektuplaşırdı? Tanrı aşkına kimdi bu Michel Bulteau, Matthieu Messagier, Claude Pelieu, Franck Venaille, Pierre Tilman, Daniel Biga? Kitapları Denoel'de yayınlanan bu Georges Perec denilen adamın ne gibi marifetleri vardı da, bu haris pezevenk Soto'nun elinden düşmüyordu? Koltuğunun altında kitaplarıyla, hep eli yüzü düzgün giyinmiş (serseri gibi giyinen Stein'in tam tersine), tıp fakültesi yolunda ya da herhangi bir tiyatronun ya da sinemanın önündeki kuyrukta, Concepcion

sokaklarında dolaşırken görünmeyi bıraktığı gün, en nihayet havada buharlaşıp kaybolduğunda, kimse eksikliğini hissetmedi. Ölüm haberini almak birçok kişiyi sevindirirdi. Sırf siyasal nedenlerle değil (Soto Sosyalist Parti sempatizanıydı, ama hepsi bu, sempatizan, sadık bir seçmeni bile değildi, bana sorarsanız kötümser bir solcuydu) aynı zamanda estetik nedenlerle, senden daha zeki, daha bilgili olup da bunu gizleyecek toplumsal kurnazlığı bulunmayan birini ölü görmenin hazzıyla. Şimdi bunları yazınca yalan gibi geliyor insana. Ama öyleydi, Soto'nun düşmanları, onu aşağılayıcı ve iğneli diline kadar birçok konuda affetmeyi becerdiler; asla affedemedikleri tek yanı kayıtsızlığı oldu. Kayıtsızlığı ve zekâsı.

Oysa Soto, tıpkı Stein gibi (bir daha asla görüşmedikleri kesin), Avrupa'da sürgünde ortaya çıktı. Önce Doğu Almanya'ya gitti, bir dizi tatsız olaydan sonra ilk fırsatta buradan ayrıldı. Hüzünlü sürgün folkloru gereğince (ki yarısından çoğu yalan yanlış hikâyeler ya da gerçek hikâyenin suyunun suyudur) anlatılanlara göre, bir gece bir başka Şilili onu öylesine dövdü ki Soto kafatası travması ve iki kırık kaburgayla Berlin hastanesinde buldu kendini. Daha sonra Fransa'ya yerleşti; geçinmek için İspanyolca ve İngilizce dersleri veriyor, Latin Amerika'nın neredeyse hepsi yüzyıl başından kalma, fantastik ya da pornografik konuları ele alan bazı müstesna yazarlarını pek büyük olmayan yayınevleri için çeviriyordu; bunlardan biri olan Valparaıso'lu unutulmuş roman yazarı Pedro Pereda, hem fantastik hem de pornografikti; akrabalarının doğal olarak dehşetli bakışları karşısında (öykü yirmili yıllarda geçiyordu, ama sanırım yetmişli ya da doksanlı yıllarda da şaşkınlık farklı olmazdı), vücudunun farklı yerlerinde cinsel organlar ve anüsler açılan bir kadını anlattığı ürkütücü bir öyküsü vardı; kadının sonu Kuzey'de, madencilerin gittiği bir kerhaneye kapatılmak

olur, kerhaneye, pencereleri olmayan bir odaya kapatılır, en nihayetinde kocaman biçimsiz ve vahşi bir *giriş-çıkış*'a dönüşür ve kerhaneyi keyfince yöneten yaşlı patronun işini bitirir, sonra öteki fahişeleri ve dehşete kapılan müşterileri de öldürür ve avluya çıkar, çöle doğru ilerler (yürüyerek mi yoksa uçarak mı, Pereda bundan söz etmez) ta ki hava onu yutup sindirinceye kadar.

Bunun dışında, yirmi bir yaşında intihar eden Belçikalı genç şair Sophie Podolski'yi çevirmeye kalkıştı (başaramadı), sonra da *Eden, Eden, Eden* [Cennet, Cennet, Cennet] ve *Prostution*'un [Fahişelik] yazarı Pierre Guyotat'yı (onu da başaramadı), ardından Soto, Georges Perec'in *e* harfini hiç kullanmadan yazdığı polisiye romanı *Kayboluş*'u, yarım yüzyıl önce Jardiel Poncela'nın adı geçen sesli harfin yokluğuyla dikkat çeken bir öyküsünde yapmış olduğu yöntemi uygulayarak İspanyolcaya aktarmaya çalıştı (ve sadece yarısına kadar becerebildi). Ne de olsa *e* kullanmadan *yazmak* bir şey, *e* kullanmadan *çevirmek* çok daha farklı bir şey.

Tesadüfen ikimizin de Paris'te olduğu dönemde Soto'yla hiç karşılaşmadım. O zamanlar ruh halim eski dostlarla karşılaşmaya uygun değildi. Üstelik, duyduğuma göre, Soto'nun ekonomik durumu günden güne iyiye gidiyormuş, Fransız bir kadınla evlenmiş, sonra öğrendim ki bir de çocukları olmuş (o sırada ben Ispanya'daydım, tabii eğer ayrıntıların bir önemi varsa), Şilili yazarların Amsterdam'daki buluşmalarına düzenli olarak katılıyormuş, Meksika, Arjantin ve Şili'deki şiir dergilerinde şiirlerini yayınlıyormuş, hatta sanırım Buenos Aires'te ya da Madrid'de bir kitabı çıkmış, sonra bir kız arkadaşımdan öğrendim ki üniversitede edebiyat dersleri veriyormuş, bu sayede hem ekonomik istikrarını sağlamış hem de okumaya ve araştırmaya zaman ayırabilmiş, ayrıca artık biri erkek, diğeri kız, iki çocuğu varmış. Şili'ye dön-

mek konusunda hiçbir beklentisi yokmuş. Mutlu bir adam, makul ölçüde mutlu bir adam olduğunu varsaydım. Onu Paris'te ya da o civardaki köylerden birinde rahat bir dairede, sesten arındırılmış çalışma odasının sükûnetinde okurken hayal etmekte zorlanmıyordum; bu arada çocuklar televizyon izliyor, karısı da yemek ya da ütü yapıyordu, çünkü birinin yemek yapması gerekir, öyle değil mi, ya da belki, daha iyisi, ütüleri hizmetçi yapıyordu, Portekizli ya da Afrikalı bir hizmetçi, böylece Soto sessiz çalışma odasında okuyabilir ya da olur a, yazabilirdi, hoş, o asla evle ilgili konularda vicdansız, çok yazan yazarlardan olmamıştı, karısı da, kendi çalışma odasında, ki bu oda çocukların yatak odasına yakındı, ya da salonun bir köşesindeki on dokuzuncu yüzyıldan kalma bir sehpanın üstünde, sınav kâğıtlarını okuyor ya da yaz tatilini planlıyor veya dalgın dalgın sinema ilanlarına bakarak o akşam hangi filme gideceklerine karar vermeye çalışıyordu.

Bibiano'ya göre (az çok düzenli olarak onunla mektuplaşmayı sürdürüyordu) Soto burjuvalaşmamıştı, o zaten hep öyle idi. Kitaplarla uğraşıyor olmak, diyordu Bibiano, belli ölçüde yerleşiklik, bir dereceye kadar zorunlu bir burjuvalaşma istiyor, oysa şu halime baksana, diyordu Bibiano, başka bir boyutta –gittikçe daha tiksindirici ya da gittikçe daha eğlenceli bir hal alıyor işim, bir ayakkabıcıda çalışıyorum, nedendir bilmem, hâlâ aynı pansiyonda oturuyorum– ben de üç aşağı beş yukarı Soto'yla aynı şeyi yapıyorum (ya da ben de kendimi aynı şeye bırakıyorum).

Tek kelimeyle: Soto mutluydu. Laneti savuşturduğunu düşünüyordum (ya da hiç yoktan biz öyle düşünüyorduk, Soto, bence, hiçbir zaman lanete inanmadı).

Tam o sıralarda, Alicante'de gerçekleştirilecek "Latin Amerika'da Edebiyat ve Eleştiri" konulu bir kolokyuma katılmak üzere davet edildi.

Mevsimlerden kıştı. Soto uçakla seyahat etmekten nefret ederdi, hayatında sadece bir kez, o da 1973 sonlarında Santiago'dan Berlin'e yaptığı yolculuk esnasında binmişti uçağa. O nedenle trenle seyahat etti ve bir gecelik yolculuktan sonra Alicante'ye ayak bastı. Kolokyum bir hafta sonu, yani iki gün sürdü ama Soto pazar gecesi Paris'e geri dönmek yerine bir gece daha Alicante'de kaldı. Neden kaldığı bilinmiyor. Pazartesi sabahı Perpignan trenine bilet aldı. Seyahat olaysız geçti. Varır varmaz, Perpignan İstasyonu'nda, akşam Paris'e hangi trenlerin gittiğini öğrendi ve gece saat bir trenine bilet aldı. Öğleden sonra kalan vaktini şehirde dolaşarak geçirdi, barlara girdi, bir sahaf dükkânına girip İkinci Dünya Savaşı sırasında ölen Fransız-Katalan öncü şair, Guerau de Carrera'nın kitabını satın aldı, ama boş vakitlerini o sabah Alicante'den satın aldığı, polisiye cep romanını okuyarak geçindi (Vázquez Montalbán? Juan Madrid?), Alicante-Perpignan yolculuğunu bir yeniyetme açgözlülüğüyle okumaya ayırmış olmasına rağmen bu kitabı bitiremedi, ikiye katlanmış bir sayfa, 155. sayfada kaldığını gösteriyordu.

Perpignan'da bir pizzacıda yedi öğle yemeğini. İyi bir lokantaya gitmemesi ve ünlü Roussillon mutfağını denememesi tuhaf, ama pizzacıda yediği kesin. Adli rapor açık ve en ufak bir kuşkuya yer bırakmıyor. Soto akşam yemeğinde yeşil salata, bir tabak dolusu *cannelloni* makarnası, kocaman (ama *kelimenin tam anlamıyla* kocaman) bir porsiyon çikolatalı, çilekli, vanilyalı ve muzlu dondurma yemiş, iki fincan da koyu kahve içmiş. Aynı şekilde, bir şişe kırmızı İtalyan şarabını da bitirmiş (belki bu *cannelloni* makarnasıyla içilmesi uygun olmayan bir şaraptır, ama ben şaraptan hiç anlamam). Akşam yemeği boyunca polisiye romanla *Le Monde* gazetesi okumayı bir arada sürdürmüş. Akşam saat on gibi pizzacıdan ayrılmış.

Çeşitli tanıklara göre, gece yarısına doğru, istasyonda görülmüş. Trenin kalkış saatine kadar bir saat vakti varmış. İstasyondaki barda bir kahve içmiş. Elinde bir seyahat çantası varmış, öteki elinde ise Carrera'nın kitabı, polisiye roman ve *Le Monde*'un o günkü nüshası. Ona kahve servisi yapan garsona göre, sarhoş değilmiş.

Barda en fazla on dakika kalmış. Bir görevli peronlarda dolaşırken görmüş onu, ağır ama sağlam ve emin adımlarla yürüyormuş. Sanki biraz sarhoş gibiymiş. İstasyonun Dalí'nin bahsettiği o labirentimsi çetin yollarında kaybolup gitmişti belki de. İstediği tam da buydu belki. Perpignan İstasyonu'na hâkim olan azametin içinde bir saatliğine kaybolmak. Dalí'nin istasyonun dibinde bir yerlerde kendini ele vererek saklandığını hayal ettiği o güzergâhta (matematiksel mi, astronomik mi, mitsel mi?) dolaşmak. Şüphesiz, bir turist gibi. Soto, Concepción'dan ayrıldığından beri hep olduğu gibi turist. Latin Amerikalı turist, eşit ölçüde müstereddit ve umutsuz (Gómez Carrillo bizim Vergilius'umuzdur), ama eninde sonunda turist.

Devamında neler olduğu muğlak. Soto, Perpignan Tren İstasyonu denen o büyük antende, hatta katedralde kaybolur. Saat ve soğuk yüzünden, mevsim kıştır, sabah birde Paris istikametine gidecek trenin vakti yaklaşmasına rağmen, istasyon neredeyse boştur. İnsanların çoğu barda ya da ana bekleme salonundadır. Soto, nasıl olduğu bilinmiyor, belki de seslere kapılarak, ücra bir salona girer. Salonda üç neo-Nazi gençle, yerde duran bir yığın olduğunu fark eder. Gençler, itinayla yığını tekmelemektedir. Soto, yığının hareket ettiğini, paçavralar arasından bir elin, inanılmayacak derecede kirli bir kolun çıktığını fark edinceye kadar kapının girişinde kalakalır. Yersiz yurtsuz, işe bak bir kadın, vurmayın artık bana diye bağırır. Çığlığını hiç kimsecikler duymaz, sadece Şilili ya-

zar. Belki de Soto'nun gözlerine yaşlar dolar, kendine acımanın gözyaşları, kaderiyle karşılaştığı doğar içine. Artık *Tel Quel* dergisi ile OULIPO arasında seçim yapması gerekmiyordur, hayat onun adına kararını vermiş ve cinayet haberleri sayfasını seçmiştir. Her halükârda, eşikte seyahat çantasını, kitaplarını yere atar ve gençlere doğru atılır. Çarpışmaya başlamadan önce İspanyolca küfür eder onlara. Güney Şili'nin hasmane İspanyolcasıyla. Gençler Soto'yu bıçaklar ve kaçarlar.

Haber Katalonya gazetelerinde yer almış, çok kısa bir yazı, ama ben Bibiano'dan gelen bir mektuptan öğrendim, çok uzun bir mektuptu, neredeyse bir dedektif raporu gibiydi, bu ondan aldığım son mektup oldu.

Önceleri Bibiano'dan mektup gelmemesi beni rahatsız etti, ama sonra, ona nadiren cevap verdiğimi düşününce, böyle olması normal geldi bana ve ona bozulmadım.

Yıllar sonra, Bibiano'ya anlatmaktan keyif duyacağım bir hikâye duydum, ancak o zaman da artık nereye yazacağımı bilemiyordum. Petra'nın hikâyesi bu ve Juan Stein'in ikizinin hikâyesiyle bizim Juan Stein'in hikâyesi arasında nasıl bir ilişki varsa, bu hikâyenin de Soto'nunkiyle öyle bir ilişkisi vardı bir bakıma. Petra'nın hikâyesini masal anlatır gibi anlatmalı: Bir zamanlar, Şili'de yoksul bir çocuk varmış... Çocuğun adı Lorenzo'ymuş, galiba, emin değilim, soyadını da unuttum, ama birazdan hatırlarım, oyun oynamaktan, ağaçlara ve yüksek gerilim hattı direklerine tırmanmaktan hoşlanırmış. Bir gün bu direklerden birine tırmanmış ve elektrik öyle güçlü çarpmış ki iki kolunu da kaybetmiş. Hemen hemen omuzlarına kadar kesmek zorunda kalmışlar. Sonuç olarak Lorenzo Şili'de ve kolsuz büyümüş, o durumda biri için oldukça dezavantajlı bir konum bu, üstüne üstlük, her tür dezavantajlı durumu çaresizliğe dönüştüren Pinochet'nin Şi-

li'sinde yetişmiş, ama bu kadarla da kalmamış, eşcinsel olduğunu keşfetmiş kısa süre sonra, bu da çaresizliğini akıl almaz ve tarif edilemez boyutlara taşımış.

Bütün bu şartlar altında Lorenzo'nun sanatçı olması garip değil. (Başka ne olabilirdi ki?) Ama üçüncü dünyada insan yoksulsa, kolları yoksa ve üstüne üstlük bir de ibneyse, sanatçı olması zordur. Bu nedenle Lorenzo bir süre başka işlerle uğraşmış. Okumuş, öğrenmiş. Sokaklarda şarkı söylemiş. Ve âşık olmuş, zira iflah olmaz bir romantikmiş. Korkunç hayal kırıklıkları (aşağılamalardan, hor görmelerden, hiçleştirmelerden hiç söz etmeyelim) yaşamış ve bir gün –beyaz taşla işaretlenmiş bir gün– intihar etmeye karar vermiş. Bilhassa hüzünlü bir yaz günü öğleden sonra, güneş Pasifik Okyanusu'nda saklanırken, Lorenzo özellikle intiharlar için kullanılan bir kayadan (ki Şili'deki kayda değer tüm sahillerde mutlaka vardır) denize atlamış. Taş gibi batmış suya, gözleri açık bir halde, gittikçe koyulaşan suları ve dudaklarından çıkan hava kabarcıklarını görmüş, sonra bacaklarının istemdışı bir hareketiyle yüzeye çıkmış. Dalgalardan sahili görememiş, sadece kayaları ve balıkçı ya da gezinti teknelerinin direklerini görmüş uzaktan. Sonra tekrar batmış suya. Bu kez de gözlerini kapatmamış: sakin sakin (anestezi almış gibi) başını hareket ettiriyor ve bakışlarıyla bir şey arıyormuş, ne olursa olsun, ama güzel bir şey olsun, son anda hafızasında tutacağı bir şey. Ama karanlık, derinliklere indikçe onunla birlikte her şeyin üstünü örtüyormuş ve hiçbir şey görememiş. İşte o an, hayatı, hani denir ya, bir film şeridi gibi geçmiş gözlerinin önünden. Bazı bölümleri siyah beyaz, bazı bölümleri renkliymiş. Yoksul annesinin sevgisi, yoksul annesinin gururu, Şili'nin yoksul halkı için her şey pamuk ipliğine bağlı gibi olduğunda (siyah beyaz), kendisini kucaklayan yoksul annesinin sıkıntıları, titremeler, yatağına işediği geceler, hastaneler, bakışlar,

bakışların hayvanat bahçesi (renkli), ellerinde avuçlarında ne varsa hepsini paylaşan dostlar, bizi teselli eden müzik, marihuana, umulmadık yerlerde ortaya çıkan güzellikler (siyah beyaz), bir Góngora sonesi gibi kısa ve mükemmel bir aşk, sadece bir kez yaşayacağının kaçınılmaz (ama bu kaçınılmazlığıyla insanı öfkeden kudurtan) gerçekliği. Ani bir cesaretle karar vermiş, ölmekten vazgeçmiş. Ya şimdi ya hiç demiş ve yüzeye geri dönmüş. Yukarı çıkış bitmeyecek gibi görünmüş ona; su üstünde kalması hemen hemen imkânsızmış ama başarmış. O akşamüstü, tıpkı bir yılanbalığı ya da yılan gibi, kolsuz yüzmeyi öğrenmiş. Böyle bir sosyopolitik durumda, demiş, hayatına son vermek, saçma ve gereksiz bir şeydir. En iyisi gizli bir şaire dönüşmektir.

O andan itibaren resim yapmaya başlamış (ağzıyla ve ayaklarıyla), dans etmeye başlamış, şiirler ve aşk mektupları yazmaya başlamış, müzik aletleri çalmaya ve şarkılar bestelemeye başlamış (bir fotoğraf ayak parmaklarıyla piyano çalışını gösteriyor bize; sanatçı fotoğraf makinesine bakıyor ve gülümsüyor), Şili'den gitmek için para biriktirmeye başlamış.

Ona pahalıya mal oldu, ama sonunda gidebildi. Avrupa'da da hayat, şüphesiz, öyle pek kolay olmadı. Bir süre, belki yıllarca (aslında, benden ve Bibiano'dan daha genç, Soto ve Stein'den ise epeyce genç olan Lorenzo, sürgün çığı hafiflediğinde çıkmıştı Şili'den), İtalya, Almanya ve (bayıldığı) Hollanda şehirlerinin sokaklarında dansçı ve müzisyen olarak kazandı hayatını. Pansiyonlarda, şehrin Mağribiler, Türkler ya da Afrikalıların yaşadığı kesiminde, terk ettiği ya da onu terk eden sevgililerin evlerinde bazı geçici mutluluklar yaşıyor, sokakta geçen her çalışma gününün sonunda, gey barlarda birkaç tek attıktan ya da sinemateklerde kesintisiz seanslardan sonra, Lorenzo (ya da Lorenza, böyle seslenildiğinde de ho-

şuna gidiyordu) odasına kapanıyor, resim yapmaya ya da yazmaya koyuluyordu. Hayatının birçok döneminde yalnız yaşamıştı. Bazıları ondan söz ederken *münzevi akrobat hanım* diyordu. Arkadaşları kakasını yaptıktan sonra kıçını nasıl temizlediğini, manava parasını nasıl ödediğini, parayı nasıl tuttuğunu, nasıl işediğini soruyorlardı ona. Tanrı aşkına, nasıl yalnız yaşıyordu? Lorenzo bütün sorulara yanıt veriyordu ve yanıtı, neredeyse hep, dâhiyane oluyordu. Kadın erkek herkes dehayla işleri yoluna koyabilirdi. Bir örnek vermek gerekirse, Blaise Cendrars boksta tek koluyla en yetenekli boksörleri yenebiliyorsa, onun kakasını yaptıktan sonra kıçını temizleyememesi –temizler; hem de gayet iyi– mümkün mü?

Bazen insanın tüylerini diken diken etse de ilginç bir ülke olan Almanya'da birer protez aldı kendine. Gerçek kol gibiydiler; protezleri en çok onları takınca yürürken kendini siborg gibi, robot gibi hissettiği, bilimkurgu heyecanı yaşadığı için seviyordu. Uzaktan görüldüğünde, örneğin menekşe rengi bir ufukta arkadaşıyla buluşmaya doğru giderken, gerçekten kolları varmış gibi dururdu. Ama sokakta çalışırken onları takmazdı ve protez olduklarını bilmeyen sevgililerine ilk söylediği şey kollarının olmadığıydı. Hatta kimisi böyle kolsuz olmasını daha çok seviyordu.

Barcelona'daki ünlü olimpiyattan hemen önce, kadın ya da erkek bir Katalan oyuncu ya da Almanya'ya seyahat eden Katalan bir grup onu sokakta, belki de küçük bir tiyatroda gösteri yaparken görmüş; olimpiyatın hemen akabinde gerçekleştirilecek olan paralimpik oyunlarının maskotu, daha doğrusu simgesi olan Mariscal'in çizgi karakteri Petra'yı canlandıracak birini aradıklarını söylemişler ona. Anlatılanlara bakılırsa, Mariscal Lorenzo'yu şizofrenik bir Bolşoy dansçısı gibi bacaklarıyla zorlu zarif hareketler yaparken görünce şöyle de-

miş: işte rüyalarımın Petra'sı. (Mariscal böyle az ama öz konuşan biriymiş, öyle diyorlar.) Daha sonra konuştuklarında Lorenzo'dan çok etkilenen Mariscal, resim yapması, yazması, ne isterse onu yapması için Barcelona'ya gelsin diye onu stüdyosuna davet etmiş. (Böyle cömert biriymiş, öyle diyorlar.) Sonuçta, Lorenzo'nun ya da Lorenza'nın, paralimpik oyunlarının kutlamaları esnasında mutluluktan göklere çıkmak için Mariscal'in stüdyosuna ihtiyacı kalmadı. İlk günden itibaren basının ilgi odağı oldu, yağmur gibi söyleşi teklifleri alıyordu, sanki Petra, olimpiyatın maskotu Cobi'yi gölgede bırakıyordu. Tam o sıralarda mahvolmuş karaciğerimle Barcelona'daki Valle Hebrón Hastanesi'nde yattığımdan, onun zaferlerinden, yaptığı şakalardan, hikâyelerinden günde iki ya da üç gazete okuyarak haberdar oluyordum. Mülakatlarını okurken gülme krizine tutuluyordum bazen. Rolünü çok iyi yapıyordu.

Üç yıl sonra AIDS'ten öldüğünü öğrendim. Bunu bana haber veren kişi Almanya'da mı yoksa Güney Amerika'da mı öldüğünü söylemedi (Şilili olduğunu bilmiyordu).

Zaman zaman Stein'i ve Soto'yu düşünürken Lorenzo'yu da düşünmekten alıkoyamıyorum kendimi.

Zaman zaman Lorenzo'nun, Stein'den de Soto'dan da daha iyi şair olduğuna inanıyorum. Ama genelde onları düşündüğümde hepsini birlikte görüyorum.

Aslında onları bir araya getiren tek şey Şili'de doğmuş olmalarıydı. Ve belki de bir kitap: Stein'in muhtemelen okuduğu bu kitabı, Soto kesinlikle okumuştur (Meksika'da yayınlanan sürgün ve yersizyurtsuzluk hakkındaki uzun makalesinde ondan söz ediyor) ve Lorenzo da, neredeyse her daim bir şeyler okuduğundan (sayfaları nasıl çeviriyordu? Hepimizin yapması gerektiği gibi, diliyle!) o da okumuştur hevesle. Kitabın adı *Ma gestalt-thérapie*

[Benim Gestalt Terapim], yazarı da Dr. Frederick Perls, psikiyatrist, Nazi Almanya'sından kaçmış, üç kıtada aylak aylak dolaşmış. Ispanya'da, bildiğim kadarıyla, çevirisi yapılmadı.

6

Ama biz başladığımız yere dönelim, Carlos Wieder'e ve 1974'e, o lütuf yılına dönelim.

O zamanlar Wieder yakaladığı dalganın zirvesindeydi. Antarktika'da ve Şili'de birçok şehrin semalarında kazandığı zaferlerden sonra, başkentte ses getirecek, yeni rejimle avangard sanat arasında en ufak bir ihtilaf olmadığını bütün dünyaya gösterecek şatafatlı bir şey yapması için çağırdılar onu.

Wieder sevinçle karşılık verdi. Santiago'nun Providencia semtinde, okuldan bir arkadaşının dairesinde kaldı gündüzleri Capitán Lindstrom uçuş pistinde antrenmana gitti, askerî kulüplerde cemiyet hayatına karıştı ya da arkadaşlarının ebeveynlerine ziyarete gidip orada haline tavrına, eğitimli oluşuna, sözde çekingenliğine, ama aynı zamanda gözlerinden sezilen mesafeliliğine ve soğukluğuna hayran kalan kız kardeşlerle, kuzenlerle ve arkadaşlarla tanıştı (ya da tanıştırıldı, hep bir emrivaki söz konusudur); Pıa Valle'nin dediği gibi, sanki gözlerinin arkasında bir çift göz daha var gibidir, geceleri, nihayet serbest kaldığında, kendi başına bir hazırlığa girişmiş: Dairede, misafir odasının duvarlarında, açılışı gökyüzü şiirinin sergilenmesiyle aynı güne denk gelecek bir fotoğraf sergisi hazırlamış.

Dairenin sahibi yıllar sonra Wieder'in sergilemeyi düşündüğü fotoğrafları son âna kadar görmediğini açıklayacaktı. Wieder'in projesiyle ilgili ilk tepkisi, haliyle, ona fotoğrafları yayabilsin diye oturma odasını, evin tamamını teklif etmek olmuş, ama Wieder bu öneriyi reddetmiş. Fotoğrafların yazarın odası gibi mutlak ve sınırlı bir çerçeveye ihtiyacı olduğunu ileri sürmüş. Gökyüzünde yazdıktan sonra, gökyüzü şiirinin son bölümünün şairin ininin sınırlamaca belirlenmesinin çok uygun –ve büyüleyici bir biçimde paradoksal– olacağını söylemiş. Fotoğrafların niteliği konusunda, dairenin sahibinin anlattığına göre, Wieder fotoğraflarla sürpriz yapmak niyetinde olduğunu, sadece görsel, deneysel, katıksız, saf sanat olan bir şiirin söz konusu olduğunu, herkesin çok eğleneceğini söylemiş. Dairenin sahibi isterse daha güvenli olması için dolaplardan birinden o odanın anahtarlarını bulabileceğini söylemiş. Wieder, gerek yok demiş, subay sözü vermesi yeterliymiş. Dairenin sahibi, büyük bir ciddiyetle, şeref sözü vermiş ona.

Providencia'daki partinin davetlileri, hiç kuşku yok ki, sınırlı sayıda, seçilmiş kişilerdi: birkaç pilot, birkaç genç asker (en büyükleri komutan bile olmamıştı) ve kültürlüler ya da en azından öyle olduklarından kuşku duyulanlar: bir gazeteci üçlüsü, iki plastik sanatçı, hükümet darbesinden sonra gençlik coşkusunu tekrar kazanmış görünen, eski bir avangard sanatçı olan yaşlı bir sağcı şair, genç ve seçkin bir kadın (bilindiği kadarıyla sergiye yalnızca *tek bir kadın*, Tatiana von Beck Iraola katılmıştı) ve Carlos Wieder'in Viña del Mar'da yaşayan ve sağlığı pek yerinde olmayan babası.

Her şey kötü başladı. Hava gösterisinin olduğu gün, sabah vadinin içinden güneye doğru inen kara ve yüklü bulutlarla ağardı gökyüzü. Bazı komutanları ona uçmamasını tavsiye etti. Wieder kötü emareleri görmezden

geldi ve dediklerine göre hangarın karanlık bir köşesinde biriyle tartıştı. Sonra uçağı havalandı ve seyirciler, hayranlıktan çok umutla, birkaç başlangıç pirueti izlediler. Bir kez sıyırarak geçti, bir dönüş, bir ters takla gerçekleştirdi. Ama duman çıkartmadı. Ordudakiler ve eşleri mutluydular, ancak Hava Kuvvetleri'nin bazı yüksek rütbelileri gerçekte neler olup bittiğini soruyorlardı. Tam o sırada uçak yükseldi ve kara fırtına bulutlarına öncülük edermiş gibi şehrin üstünde ağır ağır yer değiştiren muazzam büyüklükte gri bir bulutun ortasında kayboldu.

Wieder, Yunus Peygamber balinanın içinden nasıl geçtiyse öyle geçti bulutun içinden. Hava gösterisinin seyircileri, bir süre onun gümbür gümbür tekrar ortaya çıkmasını beklediler. Birkaçı huzursuzlandı, sanki pilot onları bilerek bekletiyor gibiydi, orada, Capitán Lindstrom uçuş pistinin geçici olarak yapılmış tribünlerinde öylece oturmuş, kendilerine şiir değil sadece yağmur sunacak gökyüzüne bakıyorlardı dikkatle. Ötekiler, çoğunluk, yerlerinden kalkmak, yaşlı kemiklerinin uyuşukluğunu gidermek, bacaklarını uzatmak, selamlaşmak, bir araya gelip sonra, her seferinde birinin lafını bitirmesine fırsat vermeden hızla dağılan, son dedikoduların, yeni görevlerin, terfilerin ve ülkenin karşı karşıya kaldığı en acil sorunların tartışıldığı küçük gruplara katılmak için, bu oyun arasından istifade ettiler. En genç, en hevesli olanlar, en son saldırılar ve en son nişanlılar hakkında yorum yapmaya koyuldular. Hatta Wieder'e körü körüne bağlı olanlar bile, sessizce uçağın yeniden ortaya çıkmasını beklemek ya da o bomboş meşum gökyüzünün yüzlerce farklı biçimi hakkında fikirler yürütmek yerine, Şili sanatıyla, Şili şiiriyle pek bir alakası olmayan, gündelik hayat meselelerini konuşmaya başladılar.

Wieder uçuş pistinden uzakta, Santiago'nun kenar

mahallelerinden birinde çıktı ortaya. İlk dizesini orada yazdı: Ölüm dostluktur. Sonra demiryollarına ait bazı depoların ve terk edilmiş fabrikalara benzeyen ama sokaklar arasında karton sürükleyen insanların, evleri ayıran çitlere tırmanan çocukların, köpeklerin seçildiği yerlerin üstünden uçtu. Solda, saat dokuz yönünde, birbirlerinden tren yoluyla ayrılan, mantar gibi bitmiş uçsuz bucaksız iki yerleşim yerini fark etti. İkinci dizesini yazdı: Ölüm Şili'dir. Sonra, saat üç yönünde döndü ve merkeze doğru yöneldi. Çok geçmeden anacaddeler, solgun renkli yılanlar ve merdivenler ağı, Real Nehri, hayvanat bahçesi, yoksul Santiago'luların gururu olan binalar göründü. Bir şehrin havadan görünüşü, Wieder'in de kısmen hafızasına kaydettiği gibi, düşünülenin aksine, parçalanmaya meyilli, yırtık pırtık bir fotoğrafa benzer: parça parça, oynak bir maske. La Moneda[1] üstünde, üçüncü dizesini yazdı: Ölüm sorumluluktur. Bazı yayalar gördü yazıyı, karanlık ve tehditkâr gökyüzünde kesik kesik çıkan çarpık çurpuk bir yazıydı. Pek azı kelimeleri sökebildi: Rüzgâr birkaç saniye içinde bozuyordu harfleri. Bir ara birisi onunla telsiz bağlantısı kurmak istedi. Wieder çağrıya yanıt vermedi. Ufukta, saat on bir yönünde on birde, onu aramaya gelen iki helikopterin siluetini gördü. Onlar yaklaşıncaya kadar daireler çizdi, sonra göz açıp kapayıncaya kadar onlardan uzaklaştı. Uçuş pistine dönüş yolunda, dördüncü ve beşinci dizeleri yazdı: Ölüm aşktır ve Ölüm gelişmedir. Uçuş pistini uzaktan gördüğünde şöyle yazdı: Ölüm inanç birliğidir, ama generallerin, general eşlerinin, general kızlarının, yüksek rütbelilerin ve askerî erkânın, sivillerin, din adamlarının ve kültürle ilgili kişilerin hiçbirisi kelimeleri okuyamadı. Gök-

1. Şili Cumhurbaşkanlığı konutu. (Ç.N.)

yüzündeki elektrik yüklü bulutlar fırtına topluyordu. Kontrol kulesinden bir albay acele etmesini ve yere inmesini istedi ondan. Wieder anladığını söyledi ve yükselmeye başladı. Aşağıdakiler bir an için onun bir kez daha bulutların arasına gireceğini sandılar. Şeref locasında oturmayan bir yüzbaşı, Şili'de bütün şiir hareketlerinin felaketle sonuçlandığı yorumunu yaptı. Ekseriyetle, dedi, sadece bireysel ya da ailevi felaketlerdi, ama kimileri ulusal felaketlere de dönüştü. O esnada, Santiago'nun öteki ucunda olsa da Capitán Lindstrom'a yerleştirilen tribünlerden açıkça görülebilecek şekilde ilk şimşek çaktı ve Carlos Wieder şöyle yazdı: Ölüm temizliktir, ama öyle kötü yazdı, hava koşulları öyle elverişsizdi ki, artık yerlerinden kalkmaya ve şemsiyelerini açmaya çalışan seyircilerin pek azı yazılanları anladı. Gökyüzündekiler siyah parçalar, çiviyazıları, hiyeroglifler, çocuk karalamaları gibi duruyordu. Gene de anlayanlar oldu ve Carlos Wieder'in çıldırdığını düşündüler. Yağmur başladı ve genel bir karışıklık oldu. Hangarlardan birinde alelacele bir kokteyl hazırlanmıştı ve sağanak altında kalan herkes, o saate kadar acıkmış ve susamıştı. Kanapeler on beş dakikaya kalmadan bitti. Levazım birliğinin acemi erlerinden seçilen garsonlar, bazı hanımlarda kıskançlığa yol açan bir gayret ve şaşılası bir hızla sağa sola koşuşturup duruyorlardı. Bazı subaylar şair pilotun sonuçta tuhaf biri olduğundan söz ediyorlar, ama davetlilerin çoğu öne çıkan ulusal (ve hatta uluslararası) meselelerle uğraşıyor, bunlardan bahsediyorlardı.

Bu sırada Carlos Wieder, gökyüzünde, temel elementlerle mücadele ediyordu. Sadece bir avuç arkadaşı ve boş vakitlerinde sürrealist (ya da züppe bir İspanyol aksanıyla hep söyledikleri gibi, süperrealist) şiirler yazan iki gazeteci, yağmur nedeniyle ayna gibi parlayan pistte durmuş, sanki bir İkinci Dünya Savaşı filminden çıkmış-

lar gibi, fırtına altındaki uçağın manevralarını izliyorlardı. Wieder'e gelince, muhtemelen seyircisinin bu kadar az olduğunu fark etmemişti.

Şöyle yazdı ya da yazdığını düşündü: Ölüm benim yüreğimdir. Ardından: Yüreğimi al. Ardından adı: Carlos Wieder, yağmurdan da şimşeklerden de korkmadan. En önemlisi de, tutarsızlıktan korkmadan.

Sonra, artık yazacak dumanı kalmamıştı (uçağın gövdesinden sızan duman, bir süreden beri, yazıdan çok tütsü, eriyen bir tütsü izlenimi veriyordu) ama şöyle yazdı: Ölüm diriliştir. Aşağıdaki sadık izleyicileri hiçbir şey anlamadılar ama Wieder'in *bir şey* yazıyor olduğunu anladılar, pilotun niyetini anladıklarını sandılar ya da anladılar ve hiçbir şey anlamasalar da, eşsiz bir eyleme, geleceğin sanatı için önemli bir olaya katıldıklarını biliyorlardı.

Carlos Wieder hiçbir sorun yaşamadan (görenler saunadan çıkmış gibi ter içinde kaldığını söylüyorlar) iniş yaptıktan sonra, ayakta bir bira içerek, hâlâ kokteylden kalanlar arasında dolaşan bazı yüksek rütbelilerden ve kontrol kulesi subayından azar işitti (kimseyle konuşmadı, sordukları sorulara tek heceli yanıtlar verdi), Santiago'daki galasının ikinci perdesini hazırlamak üzere Providencia'daki daireye gitti.

Bütün bu anlatılanlar belki aynen böyle oldu. Belki de olmadı. Kim bilir, belki Şili Hava Kuvvetleri'nin generalleri eşlerini getirmemişlerdir. Belki Capitán Lindstrom uçuş pistinde bir gökyüzü şiir resitali hiç sahnelenmemiştir. Ola ki Wieder, pek mümkün görünmese de, hiç kimseden izin almadan, kimseye haber vermeden yazmıştır şiirini Santiago semalarına. Belki o gün Santiago'ya yağmur bile yağmamıştır, yine de gökyüzündeki kelimeleri ve arkasından yağan arındırıcı yağmuru hâlâ hatırlayan tanıklar (parkta bir banka oturup yukarı doğru bakan işsizler, pencereden sarkan münzeviler) var.

Belki de her şey farklı bir biçimde gerçekleşmiştir. 1974 yılında, sanrı görme, az rastlanır bir durum değildi.

Dairedeki fotoğraf sergisi ise tam olarak ve aynen şimdi açıklanacağı gibi gerçekleşti.

İlk davetliler akşam dokuzda geldiler. Çoğu delikanlılık çağından beri arkadaştı ve epeydir bir araya gelmemişlerdi. Saat on birde yaklaşık yirmi kişi vardı, doğal olarak hepsi çakırkeyifti. Henüz hiç kimse Wieder'in uyuduğu ve duvarlarında, fotoğraflarını arkadaşlarının beğenisine sunmayı düşündüğü misafir odasına girmemişti. Yıllar sonra, darbeci hükümetin ilk yıllarındaki eylemleri hakkında günah çıkardığı, bir tür otobiyografik anlatı olan *Con la soga al cuello* [Büyük Tehlikeye Karşı] adlı kitabında Teğmen Julio Cesar Muñoz Cano, Carlos Wieder'in normal (ya da belki *anormal*, her zamankinden çok daha sakin, hatta, daimi olarak yeni yıkanmış gibi duran suratıyla daha mütevazıymış) bir şekilde davrandığını, sanki kendi eviymiş gibi davetlilerle ilgilendiğini (arkadaşlık tamdı, fazlasıyla iyi, fazlasıyla idealdi, diye yazmış Muñoz Cano), uzunca bir süreden beri görmediği devre arkadaşlarını muhabbetle karşıladığını, o sabah uçuş pistinde olan olayları açıklamadan ve büyük bir önem atfetmeden anlatmaya razı olduğunu, bu tür toplantılarda hep yapılan (bazen ağır, bazen de, dürüst olmak gerekirse, kötü) şakalara keyifle katlandığını yazıyor. Arada bir ortalıktan kayboluyor, odaya kapanıyormuş (ve evet bu sefer oda anahtarla kilitliymiş), ancak bu ortadan yok oluşlar uzun sürmüyormuş.

Nihayet, tam gecenin on ikisinde, oturma odasının ortasındaki bir sandalyenin üstüne çıkarak sessiz olmalarını istemiş ve artık yeni sanata başlama zamanının geldiğini söylemiş (Muñoz Cano'ya göre, metin yazılıymış). Bir kez daha her zamanki Wieder olmuş, sanki başka bir gezegenden bakar gibi, bedeninden ayrılmış gibi duran

gözleriyle, üstün, emin. Akabinde odasının kapısından girişi başlatmış. Teker teker beyler, Şili sanatı gruplaşmalara müsaade etmez. Bunu söylerken (Munoz Cano'ya göre), Wieder'in sesi şakacı bir havaya bürünmüş ve babasına bakarak sol gözünü kırpmış, sonra da sağ gözünü kırpmış. Sanki yeniden on iki yaşındaymış da ona gizli bir işaret yapıyormuş gibi. Baba yumuşak başlı görünüyormuş, oğluna gülümsemiş.

Odaya ilk giren Tatiana von Beck Iraola olmuş, kadın olduğu, atılgan ve kaprisli karakteri göz önüne alınırsa gayet mantıklı sayılır. Tatiana, diye yazmış Muñoz Cano, asker torunu, kızı ve kardeşiydi, hafif kaçık bağımsız bir kadındı, hep canı ne isterse yapardı, göz koyduğuyla çıkardı, tuhaf, çoğu kez çelişkili, genellikle kendine has fikirleri vardı. Yıllar sonra bir çocuk hekimiyle evlenmiş, Serena'ya yerleşmişler ve altı çocukları olmuş. Tatiana'nın o geceki halini, hafifçe dehşete bulanmış bir melankoliyle hatırlıyor Muñoz Cano, çok güzel, kendine güvenen bir kızdı, Şili semalarının can sıkıcı fotoğraflarıyla ya da kahraman portreleriyle karşılaşacağı beklentisiyle girdi odaya.

Oda alışıldık biçimde aydınlatılmıştı. Ne fazladan bir lamba vardı, ne de fotoğrafların görünüşünü çarpıcı hale getirecek fazladan bir spot. Bir sanat galerisine değil, tamı tamına bir odaya benziyordu herhalde, ödünç alınmış bir yere, genç birinin geçici olarak kullandığı küçük bir odaya. Birisinin söylediği gibi renkli ışıklar yoktu elbette, ne de yatağın altında saklı bir kasetçalardan gelen trampetlerle çalınan bir müzik. Gelişigüzel, normal, abartısız bir ortam olmalı.

Dışarıda eğlence devam ediyordu. Gençler genç olarak, zafer kazananlar olarak içiyorlardı, üstelik Şilili olduklarından içkiye dayanıklıydılar. Kahkahalar bulaşıcıydı, diye hatırlıyor Munoz Cano, her tür tehditten

uzak, her tür gölgeden uzak. Bir yerde, üç kişi sarmaş dolaş şarkı söylemeye koyuldu, içlerinden biri gitarıyla eşlik ediyordu onlara. Duvarlara yaslanmış, ikili üçlü gruplar halinde, bazıları gelecekten veya aşktan söz ediyorlardı. Hepsi orada, şair pilotun partisinde olmaktan memnundu; oldukları gibi olmaktan, ve ayrıca, her şeyi anlamasalar da, onunla kendileri arasındaki farkı dikkate alsalar da, Carlos Wieder'in arkadaşları olmaktan memnundu herkes. Koridordaki kuyruk sürekli kopuyordu, kimilerinin içkisi bitmişti ve biraz daha almaya gidiyorlardı, diğerleri birbirlerine karşı hissettikleri sonsuz bağlılık ve dostluğu yeniden doğrulamak için koruyucu bir dalga gibi yeniden oturma odasına gidiyor, sonra yanakları al al dönüp kuyruktaki yerlerini geri almaya çalışıyorlardı. Bilhassa koridorda, hayli duman vardı. Wieder, ayakta kapının girişinde duruyordu. İki teğmen, koridorun sonundaki banyoda tartışıyor ve itişiyorlardı (ama tatlı tatlı). Wieder'in babası kuyrukta ciddi ciddi duran birkaç kişiden biriydi. Daha sonra itiraflarında anlattığı gibi, karanlık önsezileri olan, sinirli Muñoz Cano bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu sürrealist (ya da süperrealist) muhabirler ev sahibiyle sohbet ediyorlardı. Dolaşırken Muñoz Cano birkaç kelime çalındı: Yolculuklardan, Akdeniz'den, Miami'den, sıcak sahillerden, balıkçı teknelerinden, kadınların bolluğundan söz ediyorlardı.

Bir dakika geçmeden Tatiana von Beck odadan çıkıp geldi. Beti benzi solmuş, yüzü allak bullak olmuştu. Herkes onu gördü. O Wieder'e baktı –sanki ona bir şeyler söyleyecekti, ama kelimeleri bulamıyordu– ve sonra banyoya ulaşmaya çalıştı. Yapamadı. Koridorda kustu ve sonra, kendisi yalnız gitmeyi tercih ettiğini söyleyerek itiraz etse de ona evine kadar eşlik etmeyi centilmence teklif eden bir subayın yardımıyla sendeleye sendeleye daireden ayrıldı.

İçeri giren ikinci kişi, akademide Wieder'in öğretmeni de olan bir yüzbaşıydı. Çıkıp geri gelmedi. Wieder, kapalı kapının yarımda (yüzbaşı girerken kapıyı aralık bırakmış ama Wieder tekrar kapatmıştı), gittikçe daha memnun bir ifadeyle gülümsüyordu. Oturma odasında birkaç kişi Tatiana'yı hangi sineğin soktuğunu soruyorlardı. Sarhoş oldu, yahu, dedi Muñoz Cano'nun kim olduğunu çıkartamadığı bir ses. Biri pikaba bir Pink Floyd plağı koydu. Biri erkekler birbirleriyle dans edemez dedi, bu tabancaların karşılaşması olur, dedi bir ses. Pink Floyd'un müziği dans etmek için değil, dinlemek için diye cevap verdiler ona. Sürrealist muhabirler kendi aralarında fısıldaşarak konuşuyorlardı. Bir teğmen doğruca fahişelere gitmeyi önerdi. Muñoz Cano, o anda, karanlık bir gecede ve açık bir arazide, rüzgâra kapıldıkları hissi yaşandığını yazıyor, en azından sesler öyle geliyormuş. Koridorda oluşan ortam daha kötüymüş. Hemen hiç kimse konuşmuyormuş, tıpkı bir diş hekiminin bekleme salonu gibi. Ama bir diş hekiminin bekleme salonunda *çürük dişlerin* (aynen böyle) ayakta bekledikleri nerede görülmüş, diye soruyor Muñoz Cano.

Wieder'in babası bu büyüyü bozdu. Kuyrukta kendisinden önce olan subaylara ilk isimleriyle seslenerek, nazik bir biçimde yolu açtı ve odaya girdi. Dairenin sahibi de onu izledi, neredeyse girer girmez çıkıp geri döndü ve Wieder'le burun buruna geldi; bir an için ona yumruk atacakmış gibi oldu, yakasına yapışmıştı, sonra arkasını döndü ve içki bulmak üzere oturma odasına yürüdü. O andan itibaren, Muñoz Cano dahil herkes yatak odasına girmek istedi. Yüzbaşıyı içerde, yatağın üstünde oturur buldular. Sigara içiyor ve daha önce duvardan söküp aldığı daktiloyla yazılmış bazı notları okuyordu. Sigaranın külü bacaklarından birinin üstüne saçılmış olsa da, sakin görünüyordu. Wieder'in babası duvarları ve

kısmen odanın tavanını süsleyen yüzlerce fotoğrafı seyrediyordu. Orada bulunuşunu kimsenin açıklayamadığı, bir ihtimal subaylardan birinin erkek kardeşi olan, bir askerî okul öğrencisi ağlamaya ve küfretmeye başladı, sürükleye sürükleye çıkardılar onu dışarıya. Sürrealist muhabirler hoşnutsuz görünüyorlardı, ama sükûnetlerini kaybetmemişlerdi. Muñoz Cano, bazı fotoğraflarda Garmendia kardeşleri ve öteki kayıpları teşhis ettiğini söylüyor. Çoğunluğu kadınmış. Fotoğrafların arka planı birbirinden pek farklı değildi, muhtemelen hep aynı mekânda çekilmişlerdi. Kadınlar vitrin mankenlerine benziyorlardı, bazısının organları kopmuş, parçalanmıştı, gene de Muñoz Cano, vakaların yüzde otuzunun, fotoğrafları çekildiği anda yaşıyor olduklarını tahmin ediyor. Fotoğrafların, genel olarak (Muñoz Cano'ya göre) kalitesi düşüktü, oysa seyredenlerde yol açtığı etki çok güçlüydü. Bulundukları yere tesadüfen yerleştirilmemişlerdi: Bir sıralamaları, bir tezleri, bir geçmişleri (kronolojik, manevi...), bir planları vardı. Tavana yapıştırılmış olanlar (Muñoz Cano'ya göre) cehenneme, ama bomboş bir cehenneme benziyordu. Odanın dört köşesine (raptiyeyle) tutturulmuş olanlar bir tecelliye benziyordu. Bir delilik tecellisine. Öteki fotoğraf gruplarında ağıtvari bir ton vardı (peki nasıl olur da bu fotoğraflarda *nostalji* ve *melankoli* olabiliyor, diye soruyor Muñoz Cano). Fazla sembol yoktu, ama çok şey ifade ediyorlardı. François-Xavier de Maistre'nin (Joseph de Maistre'nin erkek kardeşi) bir kitabının kapak fotoğrafı: *Les Soirees de Saint-Petersbourg* [St. Petersburg Geceleri]. Havada eriyip yok oluyormuş gibi görünen sarışın bir genç kız fotoğrafının fotoğrafı. Gri, gözenekli, çimento bir zemine atılmış, kesik bir parmak fotoğrafı.

İlk kargaşadan sonra birden herkes suspus oldu. Kitabındaki ender pırıltılı pasajlardan birinde, sanki evden

bir yüksek voltaj akımı geçmişçesine, hepimizde şafak atmıştı, diye yazıyor Muñoz Cano. Bakıyor ve düşünüyorduk, ama aslında sanki düşünmüyorduk, farklı görünüyorduk, suretlerimizden, budalalara ve uyurgezerlere has tavırlarımızdan nefret ediyorduk. Bazı kişiler veda etmeden çekip giderken, kalmayı tercih edenler arasında dalgalanan tuhaf bir kardeşlik hissi kaldı evin içinde. Dikkat çekici bir nokta olarak, Muñoz Cano, tam da o bilhassa zor anda telefonun çalmaya başladığını belirtiyor. Ev sahibi harekete geçmeyince telefona o cevap vermek zorunda kalmış. Yaşlı bir erkek sesi Lucho Álvarez adında birini sormuş. Alo? Alo? Lucho Álvarez'le görüşebilir miyim, lütfen? Muñoz Cano, cevaplamadan, ev sahibine uzatmış telefonu. Fazlasıyla uzun bir aradan sonra, ev sahibi, Lucho Álvarez'i tanıyan var mı diye sormuş. Yaşlı adam, diye açıklıyor Muñoz Cano, muhtemelen başka şeylerden söz ediyor, hatta Lucho Álvarez'le ilgili başka sorular soruyordu. Kimse onu tanımıyordu. Gülenler oldu; seslerin makul ölçülere sığmayacak kadar yüksek olduğu sinirli kahkahalardı bunlar. Burada öyle biri yaşamıyor, demiş ev sahibi, bir süre daha sessizce dinledikten sonra telefonu kapamış.

Fotoğrafların bulunduğu odada Wieder ile yüzbaşı hariç hiç kimse kalmamıştı artık, dairedeyse, Muñoz Cano'ya göre, Wieder'in pek öyle etkilenmiş görünmeyen babası dahil (bilmediği ya da sorumlu olmadığı bir nedenle başarısızlığa uğramış bir askerî okul öğrencisi eğlencesine –istemeye istemeye de olsa– katılan biri gibi davranıyordu), en fazla sekiz kişi kalmıştı. Onu delikanlılığından beri tanıyan ev sahibi, yüzüne bakmamaya çalışıyordu. Partiden artakalan diğerleri de kendi aralarında konuşuyorlar ya da fısıldaşıyorlardı, ama o yaklaştığında susuyorlardı. Wieder'in babasının mutfakta tek başına ve soğukkanlılıkla hazırladığı sandviçler, sıcak

içecekler ve içkileri sunmaktan bile çekindiği huzursuz bir sessizlik. Merak etmeyin Bay José, dedi subaylardan biri yere bakarak. Merak etmiyorum, Javier'ciğim, dedi Wieder'in babası. Bu durum, Carlos'un kariyerinde, dedi bir başkası, önemsiz bir arızadan başka bir şey değil. Wieder'in babası ona, neden söz ettiğini anlamıyormuş gibi baktı. Bize iyi davranıyordu, diye hatırlıyor Muñoz Cano, uçurumun kenarındaydı, ya bunun farkında değildi, ya umursamıyordu ya da az rastlanan bir mükemmellikle gizliyordu.

Sonra Wieder odayı terk etti, kimseler duymadan mutfakta babasıyla konuşuyordu. Beş dakikadan fazla sürmedi. Birlikte dışarı çıktıklarında ellerinde içki bardakları vardı. Yüzbaşı da artık içeri kimsenin girmemesini tembihleyerek bir içki almak üzere çıktı ve sonra tekrar dönerek fotoğraflı odaya kapandı. Teğmenlerden biri, yüzbaşının işaretiyle, geceye katılanların hepsinin adlarının bulunduğu bir liste hazırladı. Biri bir yemini hatırlattı, bir diğeri ketum olmaktan ve asker sözünden dem vurmaya koyuldu. Asker sözü, dedi o âna kadar uyuyormuş gibi görünen birisi. Bu söze alınan bir diğeri, sürrealist muhabirleri ima ederek, şüphe duyulacakların askerler değil siviller olması gerektiğini söyleyip karşı çıktı. Eminim bu beyler, diye yanıt verdi yüzbaşı, neyin yakışık alacağını bilirler. Sürrealistler hemen atılıp ona hak verdiklerini, görmüş geçirmiş insanlar olduklarını, ortada sorun görmediklerini söylediler. Sonra biri kahve hazırladı, çok daha sonra, ama hâlâ havanın ağarmasına epeyce vakit varken, kendilerini istihbarat görevlisi olarak tanıtan bir sivil ve üç asker çıkageldi. Providencia'daki daireden bulunanlar, Wieder'i tutuklamaya geldiklerini düşünerek giriş yolunu açtılar onlara. Başlangıçta istihbaratçıların gelişi saygıyla ve bir tür korkuyla (özellikle muhabirler tarafından) karşılandı, ancak dakikalar ilerle-

yip hiçbir şey olmayınca ve istihbaratçılar çıt bile çıkarmadan canla başla işlerini yapmaya koyulunca partiden artakalanlar onlarla ilgilenmekten vazgeçtiler, sanki vakitsiz temizlik yapmaya gelmiş işçilermiş gibi davrandılar. Hepsine aşırı uzun gelen bir süre zarfında, istihbaratçılarla yüzbaşı, Wieder'le birlikte odaya kapandılar (Wieder'in arkadaşlarından biri, "moral desteği vermek" için odaya girmek istediyse de, sivil polis ona budalalık etme, bırak çalışalım, dedi; sonra, kapalı kapının ardından, küfredildiğini, üst üste birçok kez deli kelimesinin tekrar edildiğini duydular, sonra sessizlik oldu. Epey zaman sonra, istihbaratçılar, ev sahibinin kendilerine temin ettiği, içine serginin fotoğraflarını doldurdukları üç ayakkabı kutusuyla birlikte, geldikleri gibi sessiz sedasız çıkıp gittiler.

Evet beyler, dedi yüzbaşı, arkalarından gitmeden önce, en iyisi gidip biraz uyuyun ve bu geceyi aklınızdan çıkarın. İki teğmen esas duruşa geçti, ötekiler herhangi bir emre ya da ritüele riayet edemeyecek kadar yorgundular, ona iyi geceler (ya da iyi sabahlar, çünkü hava aydınlanıyordu artık) bile demediler. Tam yüzbaşının kapıyı çarparak çıktığı anda, kimsenin fark etmediği mizahi bir ayrıntı, Wieder odadan çıktı ve pencereye varıncaya dek hiç kimseye bakmadan salonu baştan sona geçti. Perdeleri çekip kapattı (dışarısı halen karanlıktı, ama ufukta, sıradağlar yönünde, hafiften bir aydınlanma görülüyordu) ve bir sigara yaktı. Carlos, ne oldu, dedi Wieder'in babası. Cevap gelmedi. Bir an sanki hiç kimse konuşmayacakmış gibi oldu. (Hepsi bakışlarını Wieder'in suratından ayıramadan, aniden uyuyakalmışlardı sanki.) Oturma odası bir hastanenin bekleme salonuna benziyordu, diye hatırlıyor Muñoz Cano. Sonunda ev sahibi, tutuklandın mı, diye sordu. Galiba öyle, dedi Wieder, herkese sırtı dönük, Santiago'nun ışıklarına, tek tük ya-

nan ışıklarına bakarak. Babası içlerine fenalık getiren bir yavaşlıkla, sanki yapacağı şeyi yapmaya cesaret edemiyormuş gibi yaklaştı ve nihayetinde sarıldı ona. Wieder'in karşılık vermediği kısacık bir kucaklaşma. İşi abarttılar, dedi sürrealist muhabirlerden biri. Kapa çeneni, dedi ev sahibi. Peki şimdi ne yapacağız, dedi bir teğmen. Uyuyup her şeyi unutacağız, dedi ev sahibi.

Muñoz Cano, Wieder'i bir daha hiç görmedi. Son görüntüsü, hiç kuşkusuz, hafızasına kazınmıştı: kocaman, darmadağınık bir oda, şişeler, tabaklar, ağzına kadar dolu küllükler, beti benzi atmış, yorgun insanlar ve pencerenin yanında, hiçbir yorgunluk belirtisi göstermeyen, kesinlikle titremeyen elinde bir viski kadehi tutan ve gece manzarasını seyreden Carlos Wieder.

7

O geceden itibaren, Carlos Wieder konusundaki haberler karışık, çelişkili; sislere bürünmüş Şili edebiyatının değişken antolojisinde adı bir görünüp bir kaybolur; sadık hayranları onu üzerinde siyah Rus askerî paltosu, monokl ve fildişinden yapılma uzun bir ağızlıkla sigara içerken hayal etmeyi tercih etseler de, kendisinin bir gala üniformasıyla katıldığı, gece yapılan gizli bir toplantıyla Hava Kuvvetleri'nden atıldığı konusunda dedikodular vardır. O kuşaktan daha uçuk olanlar, onu Santiago'da, Valparaıso'da ve Concepción'da gizli görevler ifa ederek ve tuhaf sanatsal işlere katılarak, avare avare dolaşırken gördüklerini iddia ederler. İsmini değiştirmiş. Kısa ömürlü birden fazla edebiyat dergisinde, hiç gerçekleştirmeyeceği ya da daha kötüsü gizlice gerçekleştireceği *happening* önerilerini yayınladığı söylenir. Bir tiyatro dergisinde, hiç kimsenin hakkında tek bir şey bilmediği Octavio Pacheco denilen birinin imzasıyla tek perdelik bir oyun çıkar ortaya. Aşırılık açısından eşi menendi bulunmaz bir eserdir: sadizm ve mazoşizmin çocuk oyunu olduğu siyam ikizi erkek kardeşlerin dünyasında geçer oyun. Bu dünyada sadece ölümün cezası vardır ve oyun boyunca iki kardeş ölüm hakkında –var olmamak hakkında, hiçlik hakkında, hayattan sonraki hayat hakkında– tartışırlar. Her biri bir

süreliğine (ya da yazarın tercih ettiği gibi söylersek, bir fasıl) siyam ikizine eziyet etmeye adar kendini, geçmişte eziyet edilen eziyet edene dönüşür sırayla. Ama bunun gerçekleşmesi için "dibe vurmak gerekir". Kolayca tahmin edileceği üzere, oyun okuru zalimliğin hiçbir türünden yoksun bırakmaz. Olay siyam ikizlerinin evinde ve çeşitli renklerde irili ufaklı bir sürü yara izini gösteren başka bir siyam ikiziyle karşılaştıkları bir süpermarketin park yerinde geçer. Oyun, beklendiği gibi siyam ikizlerinden birinin ölümü ile değil, yeni bir acı faslıyla son bulur. Hatta tezi de basit bir günahtır: Sadece acı insanı hayata bağlar, sadece acı hayatı *açığa çıkarır*. Bir üniversite dergisinde de "sıfır ağız" başlıklı bir şiir yayınlanmıştır; görünüşte Hlebnikov'un yerli taklidi olan şiir, yazarın "sıfır-ağız ânı"nı (yani açık ağızla mümkün olan en büyük sıfırı ya da bir o harfini çizme eylemini) resimleyen üç deseniyle birlikte sunulmuştur. İmza yine Octavio Pacheco'ya aittir; ama Bibiano O'Ryan tesadüfen Ulusal Kütüphane Arşivi'nde yazara ayrılmış özel bir bölüm keşfetmiş; bu bölümde Wieder'in gökyüzü şiirleri, Pacheco'nun tiyatro eserleri ve üç-dört farklı imza taşıyan, bazısı marjinal, küçük bütçeli, bazısıysa gösterişli, mükemmel bir kâğıda basılı, bol fotoğraflı (birinde Wieder'in gökyüzü şiirlerinin neredeyse tamamı, her bir aksiyonun kronolojisiyle birlikte yeniden basılmış) dergilerde çıkmış metinler bir aradaymış. Dergilerin menşei farklı: Arjantin, Uruguay, Brezilya, Meksika, Kolombiya, Şili. Adları, niyetten çok stratejilere işaret ediyor: *Kış Ülkesi*, Germania, Fırtına, Arjantin Dördüncü Reich'ı, Malta Haçı, *Mübalağa Canımıza Yetti*! (Buenos Aires'te çıkan bir fanzin), *İkizünlüler – Birleşik Okumalar, Odin, Des Sängers Fluch* (katılımcıların yüzde sekseninin Almanca yazdığı, 1975'in ikinci üç aylık sayısı olan 4 numaralı dergide, yeni basılacak ilk romanının konusunu kısmen açıklayan, K.W. adında Şili-

li bir bilimkurgu yazarı ile yapılan "siyasi-sanatsal" bir mülakat vardır), *Hedefe Saldırı, Tarikat Kardeşliği, Kır Şiiri & Kent Şiiri* (Kolombiya'da çıkan ve ilgiye değer tek dergi: vahşi, yıkıcı, SS sembolleriyle, uyuşturucuyla, suçla ve bir tür beat şiirinin vezni ve dekoruyla oynayan orta sınıf motorcu gençlerin şiiri), *Mars Plajları, Beyaz Ordu, Bay Falanca*... Bibiano müthiş şaşırmış: Şili'de edebiyat sahnesinde olup bitenleri gayet iyi bildiğini sanırmış, oysa bu dergilerde, 1973 ile 1980 yılları arasında, varlığı hiç bilinmeyen en azından yedi tane Şilili ortaya çıkmış. Dergilerden birinde, *Etten Ayçiçekleri*'nin 1 Nisan 1979 tarihli 1. sayısında Wieder, Masanobu mahlasıyla (ilk akla geldiği gibi bir samuray savaşçısını çağrıştırmaz, bir Japon ressamı anımsatır: Okumura Masanobu 1686-1764), mizah hakkında, saçma anlayışı hakkında, edebiyatın kanlı kansız şakaları hakkında, bütün zalimlikler hakkında, özel ve kamusal grotesk hakkında, gülünç olan hakkında, faydasız ölçüsüzlük hakkında konuşur ve hiç kimse, *kesinlikle hiç kimse*, alaydan doğan, alayda gelişen, alayda ölen bu azınlık edebiyatını yargılama hakkına sahip değildir, diye bitirir yazısını. Bütün yazarlar grotesktir, diye yazar Wieder. Bütün yazarlar Sefillerdir, refah içindeki ailelerde doğanlar da, Nobel Ödülü'nü kazananlar da dahildir buna. Bir de kahverengi kapaklı, büyük boy, *Entrevista con Juan Sauer* [Juan Sauer ile Söyleşiler] başlıklı, ince bir kitap bulur Bibiano. Kitabın üstünde Arjantin Dördüncü Reich Yayınevi'nin logosu vardır, ama nerede ve hangi tarihte basıldığı yazmaz. Mülakatta fotoğrafla ve şiirle ilgili sorulara yanıt veren Juan Sauer'in Carlos Wieder olduğunu hemen anlar. Yanıtlarda, konudan saptığı uzun monologlarda, kendi sanat kuramının ana hatlarını anlatmaktadır. Hayal kırıklığına uğrayan Bibiano'ya kalırsa, sanki Wieder kötü günler geçiriyordu ve "devlet tarafından korunan, bu yüzden kültürü koruyan" bir Şilili

şair statüsüne, böylece hiç sahip olmadığı bir normalliğe kavuşmayı özlüyordu. Tıpkı Wieder'i Valparaíso'da çorap ve kravat satarken gördüklerini söyleyenlere inanmak kadar mide bulandırıcı.

Bibiano, bulduğu her fırsatta ve hayli ihtiyatla yaklaşarak kütüphanenin o gözden düşmüş ücra bölümünü ziyaret eder belli bir süre. Çok geçmeden o köşenin yeni katkılarla (çok defasında hayal kırıcı olsa da) genişlediğini görür. Birkaç günlüğüne Bibiano, ele geçmesi zor Carlos Wieder'e ulaşmanın bir yolunu bulduğunu sanır, ama (bana yazdığı bir mektupta itiraf ediyor) korkmaktadır, adımları öylesine ihtiyatlı ve çekingendir ki, hareketsizlikle karıştırılması işten bile değildir. Wieder'i bulmayı, onu görmeyi arzular; ancak Wieder'in kendisini görmesini arzulamaz, en korkunç kâbusu Wieder'in gecelerden bir gece kendisini bulmasıdır. Sonunda Bibiano korkularını yener, her gün kütüphaneye gidip gelmeye başlar. Wieder ortaya çıkmaz. Bibiano, en büyük eğlencesi kitapları basılmış basılmamış bütün Şilili yazarların hayatları ve marifetleri hakkında bilgi toplamak olan ihtiyar bir görevliye danışmaya karar verir. Adam, Wieder'in arşivini düzenli olarak besleyenin, yazarın bütün çalışmalarını posta yoluyla ulaştırdığı, Viña del Mar'da yaşayan emekli babası olduğunu açıklar. Bu açıklamayla aydınlanan Bibiano, geri dönerek heyecanla Wieder'in kâğıtlarını karıştırır ve başlangıçta Wieder'in mahlasları olarak algıladığı bazı yazar isimlerinin, kesinlikle öyle olmadıkları sonucuna varır: Söz konusu isimler ya gerçek yazarlara aittir ya da başka yazarların mahlaslarıdır, Wieder'in değil, ayrıca Wieder babasını ya kendisinin olmayan eserlerle aldatmaktadır ya da babası yabancı birinin eserleriyle kendi kendisini kandırmaktadır. Sonuç (şimdilik, bir anlamda da kesin olarak, diye açıklıyor Bibiano) ona hazin ve kötü gelir ve bundan böyle, kendi duygusal dengesini

ve fiziksel bütünlüğünü korumak adına, Wieder'in kariyerini izlemeye ama bunu bir daha asla şahsi bir yakınlaşmaya girişmeden, uzakta kalarak yapmaya çalışır.

Epeyce fırsat da yakalar. Wieder efsanesi bazı edebî çevrelerde sabun köpüğü gibi büyümektedir. Gül Haçlılar tarikatına katıldığı, Josèphin Peladan'ın müritlerinden bir grubun onunla bağlantı kurmaya çalıştığı, *Amphithéâtre des sciences mortes*'un [Ölü Bilimler Amfiteatrı] belli sayfalarındaki bir anahtar kelimenin, onun aniden "Uzak Güney'de bir ülkede siyaset ve sanat alanına" gireceğini haber verdiği ya da müjdelediği söylenir. Kendinden yaşlı bir kadının çiftliğine sığınarak orada yaşadığı, günlerini fotoğrafla ve okumayla geçirdiği söylenir. Arada sırada (ve haber vermeden) daha çok Madam VV olarak tanınan, ressam ve aşırı sağcı (Pinochet ve askerleri, ona göre eninde sonunda cumhuriyeti Hıristiyan Demokratlar'a devretmek zorunda kalacak bir avuç yumuşaktı), Aysen şehrinin asker ve sanatçı topluluklarını teşvik eden, Şili'nin en eski aile servetlerinden birini har vurup harman savuran ve sonunda seksenli yılların ortalarına doğru akıl hastanesine kapatılan (tuhaf işlerinin arasında, Silahlı Kuvvetler'in yeni üniformalarının tasarımı ve on beş yaşındaki gençlerin, Madam VV'ye kalırsa, doğum tarihlerine, gezegenlerin konumuna vesaire bağlı olarak, kuzey çöllerinde, sıradağlardaki karlar üstünde ya da güneyin karanlık ormanlarında gerçekleştirilecek bir erginlik ayininde söylemeleri gereken, yirmi dakika süren, müzikal bir şiirin bestelenmesi göze çarpar) Rebeca Vivar Vivanco'nun salonundaki toplantılara katıldığı söylenir. 1977 yılının sonlarına doğru, yeni gelişmekte olan ulusal piyasaya Pasifik Savaşı'yla ilgili bir oyun (stratejik bir wargame) sürülür ama kısıtlı tanıtım kampanyasına rağmen kısa sürede sessiz sedasız ortadan silinir. Bu işten anlayanlar (Bibiano da onları yalanlamaz), oyunun yara-

tıcısının Carlos Wieder olduğunu söylerler. On beş günlük devreler halinde, 1879'da başlayan, Şili ile Peru-Bolivya ittifakının çarpıştığı bütün Pasifik Savaşı'nı kapsayan oyun, "Monopoly'den daha eğlenceli" diye sunulmuştur halka, ancak oynayanlar kısa sürede işin içinde eğlenceden öte şeyler olduğunu, oyunun birkaç katmandan oluştuğunu fark ederler. İlk bakışta zorlu, tablolarla dolu, tamamen klasik bir *wargame* oyunudur. İkinci katmanda, savaşta çarpışan komutanların karakterleri ve kişilikleri büyüleyici bir biçimde yansıtılır: Örneğin, döneme ait fotoğraflar eşliğinde Arturo Prat'ın[1] İsa'nın vücut bulmuş hali olup olmadığı (koydukları Prat fotoğrafı gerçekten de bazı İsa tasvirleriyle büyük benzerlikler taşır) sorulur ve ardından, Arturo Prat-İsa'nın *tesadüf mü, sembol mü* yoksa *kehanet mi* olduğu sorulur (ve ardından, Huáscar'la çarpışmanın gerçek anlamı, Prat'ın gemisi Esmeralda'nın isminin *gerçek* anlamı, her iki savaşçının, hem Şilili Prat'ın hem de Perulu Grau'nun aslında Katalan olmasının gerçek anlamı sorulur). Oyunun üçüncü katmanı, Lima'ya kadar yenilmeden gelen muzaffer Şili ordusuna katılan ve Lima'da, sömürge döneminden kalma küçük bir yeraltı kilisesinde sürdürülen gizli bir toplantıda, çeşitli yazarların, kimi daha başarılı kimi daha başarısız ama hep alaycı bir edayla "Şili ırkı" diye adlandırdıkları şeyin tesis edilmesine dahil olan sıradan halkın etrafında gelişir. Oyunun yaratıcısına göre (muhtemelen Wieder), Şili ırkı, general Patricio Lynch'in işgal ordusunun komutanı olduğu 1882 yılında, karanlık bir gecede *tesis edilmiştir*. (Lynch'in fotoğrafları da vardı, adının anlamından, başkomutan olmadan önce ve sonra yaptığı bazı seferlerin gizli nedenlerine –Çinliler neden Lynch'e hayrandı?–

1. 1879'da Iquique Deniz Savaşı'nda ölen Şilili deniz subayı. Şili'nin ulusal kahramanıdır. (Ç.N.)

kadar bir dizi soru sorulur.) Sansürü nasıl geçtiği ve nasıl pazarlandığı bilinmeyen oyun, kesinlikle beklenen başarıyı elde edemedi; aynı yazarın iki oyununu daha duyurmuş olmalarına rağmen –biri Arauka'lılara açılan savaşlarla ilgiliydi, diğeri ise, ki bu bir savaş oyunu değildi, belli belirsiz Santiago'ya benzeyen ama pekâlâ Buenos Aires (her durumda, bir Mega-Santiago ya da bir Mega-Buenos Aires) de olabilecek bir şehirde geçen, manevi boyut da katılmış dedektifvari temalı, insanlık durumunun gizemi ve bir tür ruhun *Colditz'den Kaçışı*'ydı– iflasını isteyen yayınevi elinde avucunda ne varsa hepsini kaybetti.

Hiç gün ışığına çıkmayan bu iki oyun, bir süre Bibiano O'Ryan'da saplantı haline gelmiş. Bana yazmayı bırakmadan önce, oyunların orada pazarlanıp pazarlanmadığını öğrenmek için ABD'nin en büyük özel oyun merkeziyle ilişkiye geçmiş olduğunu bildirmişti bana. Cevap olarak, içinde *wargame* türünde, son beş yılda ABD'de yayınlanan bütün oyunların olduğu, otuz sayfalık bir katalog almış. Bulamamış. Daha geniş ve aynı zamanda daha zor bir sınıflandırmaya giren Mega-Santiago'daki dedektif oyunu hakkında ise hiç bilgi verememişler.

Bibiano'nun ABD'deki soruşturmaları, sırf oyunlarla sınırlı değildi. Bir arkadaşımdan öğrendiğime göre (yine de hikâyenin doğru olup olmadığını bilmiyorum), Bibiano, tabiri caizse bir nadir edebî eser koleksiyoncusuyla, California'nın Glen Ellen kasabasındaki Philip K. Dick Cemiyeti'nden bir koleksiyoncuyla bağlantı kurmuş. Anlaşılan o ki, Bibiano mektuplaştığı bu koleksiyoncuya, "edebiyatta, resimde, tiyatroda ve sinemada gizli mesajlarda" uzmanlaşan birinden, yani Carlos Wieder'in hikâyesinden söz etmiş ve Kuzey Amerikalı da, bu karakterde özel bir adamın er ya da geç kapağı ABD'ye atacağını düşünmüş. Adamın adı Graham Greenwood'du ve Amerikan usulü, kararlı ve militan bir tavırla, kötünün, mut-

lak kötünün varlığına inanıyordu. Kendine özgü ilahiyat anlayışına göre, cehennem bir tesadüfler zinciri ya da yapısıydı. Seri katilleri, bir "rastlantı patlaması" olarak açıklıyordu. Masumların ölümünü (zihinlerimizin kabullenmeyi reddettiği ne varsa hepsini) bu serbest kalmış rastlantının dili olarak açıklıyordu. Şeytanın evi talihtir, diyordu, şanstır. Kendi ağır suç anlayışının propagandasını yaparak, yerel televizyonların programlarına, Batı Kıyısı ya da Texas, Arizona, New Mexico eyaletlerinin küçük radyo istasyonlarına çıkıyordu. Kötülüğe karşı savaşmak için, bir okuma (ve yorumlama) çıraklığından; sayıları, renkleri, ufak tefek nesnelerin konuldukları yerler ve anlamlarını, gece yarısı ya da sabahın ilk saatlerindeki televizyon programlarını, unutulmuş filmleri anlayan bir okumadan geçilmesini öneriyordu. İntikama inanmıyordu elbette: Ölüm cezasına karşıydı, hapishanelerde radikal bir reform yapılmasından yanaydı. Hep silahlı dolaşıyor, devletin faşistleşmesini engellemek için tek çare olarak, vatandaşların silah taşıma hakkını savunuyordu. Kötülüğe karşı savaşı, kozmolojisi zaman zaman bir ceza kolonisine benzeyen dünya gezegeniyle sınırlandırmıyordu: Dünyanın dışında bazı yerlerde, diyordu, talihin nüfuz etmediği ve tek acı kaynağının hafıza olduğu özgürleştirilmiş bölgeler var; orada oturanlara melek, ordularına lejyon deniyor. Bibiano'dan daha az edebî ama daha radikal bir biçimde, hayatını, nerede haberdar olduğu tuhaf bir dünya varsa oraya burnunu sokarak geçiriyordu. Çok çeşitli arkadaşları vardı: dedektifler, azınlık hakları militanları, Batı'nın motellerine sürülmüş feministler, tek bir film bile çekmemiş ve onunki gibi müthiş coşku dolu ve münzevi bir hayatı olan film yönetmenleri ve yapımcıları. Hevesli olsalar da, ekseriyetle ölçülü insanlar olan Philip K. Dick Cemiyeti üyeleri, ona deli, ama zararsız bir deli ve Dick'in eserleri konusunda hatırı sayılır bir uzman olmanın

ötesinde iyi bir insan gözüyle bakarlardı. Graham Greenwood belli bir süre Wieder'in ABD'de bırakmış olabileceği izlere karşı tetikte bekledi, ama bir sonuç çıkmadı.

Öte yandan, Wieder'in Şili şiirinin değişken antolojisine bıraktığı izler, gittikçe azalıyordu. Kısa ömürlü dergilerden birinde yayınlanmış ve ilk bakışta Octavio Paz'ın bir şiirinden yüzsüzce yapılmış bir intihale benzeyen, Pilot takma adıyla imzalanmış bir şiir. Bir ölçüde saygın bir Arjantin dergisinde çıkan; bir evden, bir şairin bakışından, yeni bir âşık olma biçiminden dehşet içinde kaçarak uzaklaşan yerli bir yaşlı hizmetçi hakkında yazılmış daha uzun bir başka şiir. Yorumlama konusunda dur durak bilmeyen Bibiano'ya kalırsa, Garmendia kardeşler ele geçirildikleri gece ortadan kaybolan ve Katolik kilisesiyle birlikte kayıpların peşine düşenlerin, Santa Barbara ya da Mulchen yakınlarında gördüklerine, asla hiçbir Şililiyle konuşmaması koşuluyla yeğenlerinin himayesi altında sıradağların eteklerindeki çiftlik evlerinde yaşadığına yemin ettikleri Mapuçe yerlisi hizmetçi Amalia Maluenda'dan söz ediliyormuş bu şiirde. Şiir tuhaf (Bibiano bana bir kopyasını yollamıştı) ama hiçbir şeyi kanıtlamıyor, hatta yazan Wieder bile olmayabilir.

Bütün bunlar edebiyattan vazgeçtiğini düşündürüyor.

Gene de, eserleri ebedileşecekti, her yolu deneyerek (muhtemelen tam onun hoşuna gidecek biçimde) ebedileşecekti. Kimi gençler onu okuyor, yeniden keşfediyor, takip ediyorlar, ama kımıldamayan biri, görünmez olmaya çalışan ve anlaşılan bunu başaran biri nasıl takip edilir?

Nihayet Wieder Şili'yi terk eder, son eserlerini, isteksizce yazılmış işlerini, anlamını okurun yakalayamadığı taklitlerini, gerek farklı adlarla gerek parafiyla imzalayarak yayınladığı küçük dergileri terk eder ve ortadan kaybolur ama fiziksel yokluğu (aslında, *daima* namevcut bir figür olmuştu o) spekülasyonlara, eserlerinin kışkırttığı olumlu ve olumsuz yorumlara son vermez.

1986'da, hayatını kaybeden eleştirmen Ibacache'nin külleri etrafında toplananlar arasında, Wieder'in bir arkadaşı tarafından yollandığı tahmin edilen, onun öldüğünü bildiren bir mektup olduğu sözü yayılır (ve haber çok geçmeden kamuya açıklanır). Mektupta muğlak bir şekilde edebî vasilikten söz ediliyordur; ancak Ibacache'nin çevresindekiler kendilerinin ve ustalarının adını iyice temiz tutmaya çalıştıklarından, konuyu kapatırlar ve sorulara yanıt vermemeyi tercih ederler. Bibiano'ya göre bu haber yanlıştır, muhtemelen, ölen eleştirmenin tıpkı ustaları gibi bunamış olan tilmizleri tarafından uydurulmuştur.

Bununla birlikte, çok geçmeden, Ibacache'nin ölümünden sonra yayınlanan ve Wieder'e bol bol atıfta bulunduğu *Okuduklarımın Okudukları* adlı bir kitap çıkar ortaya. Düzmece olması muhtemel, sözde hafif, çeşitli örnek ve anekdotlarla dolu olan sevimli kitap, Ibacache'nin uzun eleştirmenlik serüveni boyunca şevkle ya da hatır uğruna değindiği yazarların okudukları başlıca kitapları sayar. Bu şekilde, Huidobro'nun (şaşırtıcı), Neruda'nın (tahmin edilebilir), Nicanor Parra'nın (Wittgenstein ve Şili halk şiiri! Muhtemelen Parra'nın saftirik Ibacache'ye şakası ya da Ibacache'nin müstakbel okurlarına şakası), Rosamel del Valle'nin, Diaz Casanueva'nın ve bu antikacı methiye yazarının yeminli düşmanı, Enrique Lihn özellikle hariç tutularak, birçok yazarın okuma alışkanlıkları –ve kitaplıkları– yorumlanır. Genç yazarlar arasında en genç olanı Wieder'dir (bu da Ibacache'nin ona ne kadar çok inandığını gösterir); Wieder'e ayırdığı bölümde Ibacache'nin biraz gösterişçi gazete eleştirmenlerine özgü (ki eninde sonunda öyledir) o genel geçer sözlerle ve süslemelerle dolu üslubu yavaş yavaş (ama dur durak bilmeden!) bir dönüşüm geçirir ve diğer idolleri, dostları ya da müritlerinden bahsettiği bölümlerdeki neşeli ve dostane tonunu giderek yitirir. Ibacache, çalışma odasının yalnızlı-

ğında, Wieder'in görüntüsünü saptamaya çalışır. Hafızasını zorlayarak Wieder'in sesini, ruhunu, onunla telefonda uzun uzun konuştuğu bir gece hayalinde canlandırdığı yüzünü hatırlamaya çalışır, ama başaramaz; üstelik bu başarısızlık pek gösterişlidir, nüktedanlıktan bilgiçliğe (Latin Amerikalı makale yazarlarından sık görülen bir durum), bilgiçlikten melankolik, muğlak bir tona dönen notlarında da fark edilen bir gösterişlilik. Ibacache'nin Wieder'in okuduğunu ima ettiği metinler çok çeşitli, bu liste muhtemelen gerçeklikten çok eleştirmenin keyfi davranışını ve *yerleşik kanaatleri sarsma* tavrını ortaya çıkarıyor: Herakleitos, Empedokles, Aiskhylos, Euripides, Simonides, Anakreon, Kallimakhos, Korinthos'lu Dürüst Diogenes. Ibacache, Wieder'in başucunda *Antologia Palatina* ve "Şili Şiiri Antolojisi" olduğundan söz ederek, onunla dalga geçer (hoş, belki de dalga geçmiyordur). Wieder'in –sesi telefon hattının öte yanından yağmur gibi, fırtına gibi gelen Wieder bu ve bunu bir antikacı söyleyince, harfi harfine kabul etmek lazım– Bir Zavallının Ruhuyla Konuşması'nı bildiğini ve eserlerinin tamamını (ortak yazdıkları dahil) ayrıntılı bir biçimde not ettiği John Ford'un *Tis Pity She's a Whore*'unu [Ne Yazık Ki Bir Orospu] büyük bir özenle okumuş olduğunu vurgular. (Mizacı gereği inançsız olan Bibiano'ya göre, en iyi ihtimalle, Wieder sadece Latin Amerika'da 1973 yılında gösterilen, Ford'un eserine dayanarak yapılan ve tek hüneri genç ve kışkırtıcı Charlotte Rampling'in varlığı olan o İtalyan filmini görmüştür.)

"Umut vaat eden şair Carlos Wieder" bölümü, sanki Ibacache birdenbire boşlukta yürüdüğünün farkına varmış gibi aniden kesiliyor.

Ama dahası da var: "Oymabaskılar ve Suluboyalar" başlıklı bir cildin içinde yer alan, argo sözlerle dolu iç bayıltıcı bir metin olan, Pasifik kıyısındaki denizci mezarlıkları hakkındaki bir makalede, Ibacache durduk ye-

re, Las Ventanas dolaylarındaki bir mezarlıkla Valparaiso'ya yakın bir başka mezarlık arasında, adsız bir köyde bir akşam vaktini, uzayan, kararsız gölgelerin titreştiği boş bir meydanı ve bir silueti, koyu renk trençkotlu, boynuna yüzünü kısmen kapatan bir atkı ya da şal dolamış genç bir adamı anlatır. Ibacache ile meçhul adam konuşurlar; ancak ikisinin arasında bir şerit vardır, her ikisinin de geçmeye cesaret edemediği, deniz fenerinden gelen dik açılı bir ışık. Onları birbirlerinden ayıran mesafeye rağmen, sesleri nettir. Meçhul adam, dakikalarca, hoş tınılı sesiyle tezat teşkil eden sert bir argoyla konuşur, ama genelde, sohbet edenlerin ikisi de, düzgün terimlerle ifade ederler kendilerini. Mutlak bir mahremiyet gerektiren bu buluşma, karanlık meydanda, peşlerinde bir köpekle âşık bir çiftin görünmesiyle sona erer. Çift iç çekinceye ya da göz açıp kapayıncaya kadar geçip gitse de, Ibacache bastonuna dayanmış, kader ve sıradışılık hakkında derin derin düşünürken yalnız kalmış bulur kendini. Buluşma, bir ihtimal, bir çift jandarmanın görülmesiyle de sona ermiş olabilir. Meydanın dağınık bitki örtüsü arasında, gölgeler arasında kaybolur gider meçhul adam. Wieder miydi? Eleştirmenin bir hayali miydi? Kim bilir?

Yıllar ve çelişkili haberler ya da hiç haber alınamaması, bekleneceğin tersine, Wieder'i iyice mitsel bir figür haline getirir, ona atfedilen düşünceleri güçlendirir. Bazı hayranları onu bulmak, Şili'ye geri dönmese de, hiç olmazsa onunla bir fotoğraf çektirmek maksadıyla dünyaya açılırlar. Hepsi boşa çıkar. Wieder'in izi Güney Afrika'da, Almanya'da, İtalya'da kaybolur... Kimilerinin turistik seyahat diyeceği iki-üç aylık uzun bir hac yolculuğundan sonra, onu aramaya giden gençler beş parasız ve perperişan geri dönerler.

Tahminen Carlos Wieder'in son durağını bilen tek

kişi olan babası 1990'da ölür. Kimsenin ziyaret etmediği mezarı, Valparaıso Belediye Mezarlığı'nın en mütevazı bölümlerinden birindedir.

Yavaş yavaş, Şili edebiyat çevrelerinde, aslında Carlos Wieder'in de öldüğü düşüncesi yayılır, sonuçta rahatlatıcı bir düşüncedir bu, zira zaman değişmeye başlamıştır.

1992'de adı işkence ve kayıplarla ilgili adli bir soruşturmada parlamaya başlar. İlk kez edebiyat dışı konularda alenen ortaya çıkar. 1993'te, Santiago'da ve Concepción bölgesinde birçok öğrencinin ölümünden sorumlu olan *bağımsız operasyon grubu* ile ilişkisi kurulur. 1994'te kayıplarla ilgili Şilili gazetecilerin ortaklaşa hazırladıkları bir kitap çıkar, yine ondan bahsedilir. Hava Kuvvetleri'nden ayrılan Muñoz Cano'nun, bölümlerinden birinde, Providencia'da bulunan dairedeki fotoğraflı gece toplantısını bütün ayrıntılarıyla anlattığı kitabı çıkar (gerçi metnin aşırı yoğunluğu ve sinirli heyecanı anlatıyı yer yer bozar). Birkaç yıl önce, Bibiano O'Ryan, küçük boyutlu şiir kitaplarında uzmanlaşmış mütevazı bir yayınevinde *Aquafuertes y acueralas* [Büyücülerin Yeniden Dönüşü] adlı kitabını yayınlar. Kitap büyük başarı kazanır ve yayıncının şimdiye kadar hayal bile edemediği tirajlara ulaşır. *Aquafuertes y acueralas*, 1972 ile 1989 yılları arasında Güney Konisi'ndeki faşist edebiyat hareketleri hakkında yazılmış, hoş bir denemedir (ve üslubu, Bibiano'yla benim Concepción'daki yıllarımızda yalayıp yuttuğumuz polisiye romanlara benzer). Ne idüğü belirsiz ya da abuk sabuk kişilerle dolu bu kitabın ana figürü, o lanet olası yılların baş dönmesi ve dil dolaşıklığı arasında yükselen tek kişi, hiç kuşkusuz Carlos Wieder'dir. Çehresi, Latin Amerika'da daha çok üzüntüyle söylenegeldiği gibi, kendi ışığıyla parıldar. Bibiano'nun Wieder'e ayırdığı bölümün (kitabın en geniş bölümü) başlığı "sınırların keşfi"dir ve burada, ekseriyetle nesnel ve ölçülü olan tonundan uzaklaşan Bi-

biano, tam olarak parıltıdan söz eder: Adeta bir korku filmi anlatır. Bir noktada, biraz yersiz bir şekilde Wieder'in hikâyesini William Beckford'un *Vathek*'iyle karşılaştırır. Borges'in bu konuyla bağlantılı sözlerini aktarır: "İddia ediyorum ki edebiyatın gerçekten zalim ilk cehennemidir söz konusu olan." Bibiano'nun, Wieder'in şiirlerinin onda uyandırdığı düşünceleri tarif edişi, sanki bu düşünceler onu altüst edecek ve yönünü kaybetmesine neden olacakmış gibi tereddütlüdür. Ve aslında, Arjantinli ya da Brezilyalı işkencecilere rahatlıkla gülen Bibiano, Wieder'le karşı karşıya kalınca kaskatı kesilir, ipe sapa gelmez nitelemeler yapar, fütursuzca söver, bahsettiği kişi (Pilot Carlos Wieder, kendi kendini yetiştirmiş, alaylı Ruiz-Tagle) ufuk çizgisinde kaybolmasın diye, gözlerini kırpmamaya çalışır, ama hiç kimse ve hele edebiyatta çok az kişi, uzunca bir süre gözlerini kırpmadan durabilir ve Wieder her daim kaybolur.

Onu savunacak sadece üç eski silah arkadaşı çıkar ortaya. Üçü de emeklidir, üçünün rehberi de hakikat aşkları ve hiçbir çıkar gütmeyen yüce gönüllülükleridir. İlki, ordudan bir yüzbaşı, Wieder'in duyarlı ve kültürlü bir adam ve kendi çapında bir kurban olduğunu, elbette, cumhuriyetin kaderiyle oynanan o sert yılların kurbanı olduğunu söyler. İkincisi, askerî istihbarattan bir çavuş, daha sıradan değerlendirmelere başvurur; onun Wieder imgesi, enerji dolu, şakacı, çalışkan bir gençtir ve der ki, bakınız, hiçbir şey yapmayan subaylar vardı, o ise astlarına verdiği sözü tutar, onlara, çocukları gibi diyemeyeceğim çünkü çoğumuz ondan yaşlıydık, ama kardeşleriymiş gibi davranırmış, hatta zaman zaman durduk yerde, kardeşçiklerim, dermiş onlara, yüzünü kaplayan mutlulukla dolu –iyi de niye mutlu?– kocaman bir gülümsemeyle. Üçüncüsü, Santiago'daki bazı görevlerde –çok azında, diye hemen telaşla düzeltir– ona eşlik eden bir

subay, Hava Kuvvetleri teğmeni Wieder'in sadece bütün Şilililerin yapmak zorunda olduğu, yapmaları gereken ama istedikleri halde yapamadıkları şeyi yaptığını söyler. İçsavaşlarda tutuklular ayak bağı olurlar. İşte Wieder ve diğerlerinin izledikleri ilke buydu; tarihin sarsıntısının ortasında, onları görevin gereklerini yerine getirdikleri için kim suçlayabilir? Kimi zaman, diye ekler dalgın dalgın, bir merhamet kurşunu, en ağır cezadan daha iyi bir tesellidir: *Carlitos Wieder dünyaya bir volkanın tepesinden bakar gibi bakardı, bayım, hepinize çok uzaktan bakardı, aynı zamanda kendisine de çok uzaktan bakardı ve herkes, açıksözlülüğüm için kusura bakmayın, ona sefil böcekler gibi gelirdi; o öyle biriydi; onun tarih kitabında doğa edilgen değildir, tam aksine, hareket eder ve bizi kırbaçlar, gene de biz, zavallı cahiller, bu darbeleri talihsizliğimize ya da kadere bağlarız...*

Nihayet, kötümser ve cesur bir hâkim, bir celp çıkararak onu mahkemeye çağırır, dava hiçbir gelişme kaydedemeyecektir. Wieder, elbette, ortaya çıkmaz. Başka bir hâkim, bu kez Concepción'da, Angelica Garmendia'nın katli, kız kardeşi ve teyzesinin ortadan kaybolmasıyla ilgili davada, baş şüpheli olarak onun adını anar. Amalia Maluenda, Garmendia'ların Mapuçe yerlisi hizmetçisi, sürpriz tanık olarak davaya katılır ve bir hafta süresince gazeteciler maden bulmuş gibi olurlar. Aradan geçen yıllar Amalia'nın İspanyolcasının uçup gitmesine neden olmuş gibidir. Konuşmaları Mapuçe diline göre kurulmuş cümlelerle doludur, bu yüzden, onu korumakla görevli olan ve bir dakika bile yalnız kalmasına fırsat tanımayan iki genç papaz, çeviri işini de üstlenirler. Cinayet gecesi, onun hafızasında, insan kıyımları ve haksızlıklarla dolu uzun bir tarihi bir araya getirmiştir. Onun tarihi, devridaim eden, kahramanca bir şiirle (destan) eğilip bükülmüştür, kendisini şaşkınlık içinde dinleyenler bu-

nun kısmen onun tarihi, Garmendia'larm eski hizmetçisi, vatandaş Amalia Maluenda'nın tarihi ve kısmen de Şili'nin tarihi olduğunu anlarlar. Terörün tarihi. Bu yüzden, Wieder'den söz ettiğinde, teğmen aynı anda birçok kişiymiş gibi anlaşılır: mütecaviz, âşık, savaşçı, şeytan. Garmendia kardeşlerden söz ederken, onları havayla, faydalı bitkilerle, köpek yavrularıyla karşılaştırır. O meşum cinayet gecesini hatırladığı zaman, bir İspanyol müziği duyduğunu söyler. "İspanyol müziği" sözlerini biraz daha açması istendiğinde, şöyle yanıt verir: "Kudurmuş bir öfke, bayım, tam bir beyhudelik."

Hâkimlerin ikisi de başarılı olamaz. Ortadan kaybolalı uzunca bir süre geçen bir seri katilin günden güne silikleşen figürüne varana kadar ülkenin birçok sorunu vardır.

Şili onu unutur.

8

Tamo esnada Abel Romero çıkar sahneye, bir de ben çıkarım. Şili bizi de unutmuştur.

Romero, Allende döneminin en ünlü polislerindendi. Şimdi, elli yaşının üstünde, kısa boylu, esmer, aşırı zayıf, briyantinle ya da jöleyle taranmış saçları olan bir adam. Ünü ya da küçük efsanesi Şili'de cinayet haberi okurlarının, eskiden dedikleri gibi, tüylerini ürperten suç olarak kabul edilen iki olay etrafında gelişmiştir. İlki, Valparaíso'da, Ugalde Caddesi'ndeki bir pansiyonda işlenen bir cinayetti (bir bilmece, diyordu Romero). Kurban alnında bir kurşun yarasıyla bulundu, oda kapısının mandalı kapalıydı, arkasına da bir sandalye dayanmıştı. Pencereler içeriden kapalıydı; üstüne üstlük, pencereden biri çıkacak olsa, caddeden görülürdü. Cinayet silahı ölünün yanında bulunduğundan başlangıçta verilen hüküm barizdi intihar. Ancak ilk delillere göre adli polis kurbanın silahı ateşlemediğini saptamıştı. Ölenin adı Pizarro idi ve bilinen bir düşmanı yoktu; düzenli bir hayatı vardı, dahası bekârdı ve bir mesleği ya da hayatını kazandığı bir işi yoktu, gene de sonra, güneyli varlıklı bir aile olan anne babasının ona aylık bir harçlık gönderdiği ortaya çıktı. Dava gazetelerin merakını celp etti. Katil kurbanın odasından nasıl çıkmıştı? Kapının mandalının dışarıdan ka-

patılması, pansiyonun diğer odalarında denendiği üzere, neredeyse imkânsızdı. Mandalı kapatmak, ayrıca bir de kapama kolunun üstüne bir sandalye koyarak kapıyı sıkıştırmak, akla hayale sığmayacak bir işti. Pencereleri araştırdılar: Eğer sert ve keskin bir darbeyle kaplamanın üst tarafından kapatılırsa, pencerenin sürgüsü, on seferde bir, yerine oturuyordu. Ama oradan kaçabilmek için, ip cambazı olmak ve sokakta hiç kimsenin olmaması gerekiyordu, yoldan geçenler kafalarını kaldırsalar pencereleri rahatça görebilirdi ve cinayet caddenin kalabalık olduğu bir saatte işlenmişti. Sonuçta, diğer seçeneklerin imkânsız oluşu nedeniyle, polis, ulusal basının *ip cambazı* adıyla vaftiz ettiği katilin pencereden kaçtığı sonucuna vardı. Derken, Santiago'dan Romero'yu gönderdiler, o da cinayeti yirmi dört saat içinde çözdü (bir de, onun katılmadığı, sekiz saatlik bir sorgu var ki katilin, hemen ardından gerçekleştirilen soruşturmanın ortaya çıkardığına benzer bir itirafname imzalamasına yetmişti). Olaylar, Romero'nun bana daha sonra anlattığına göre aynen şöyle gelişmişti: Kurban Pizzaro'nun, pansiyon sahibesinin , Enriquito ya da Henry lakaplı oğlu Enrique Martínez Corrales'le bir ilişkisi vardı. Enrique, Viña del Mar hipodromu müdavimlerindendi. Romero'ya bakılırsa bu hipodrom, Romero'nun gençliğinde okuduğunu, ancak ne yazık ki zaman geçtikçe Javert'in intiharı hariç (*Sefiller* konusuna daha ilerde tekrar döneceğim) tamamen unuttuğunu itiraf ettiği, Victor Hugo'nun *Sefiller* adlı eserinde yazdığı gibi, en alttakilerin ya da "*kara talihli* olanların" eninde sonunda buluştuğu bir yerdi. Anlaşılan o ki, bu Enriquito borç batağına saplanmıştı ve Pizarro'yu da bir şekilde bu işlere bulaştırmıştı. Bir müddet, Enriquito'nun şansının yaver gitmediği süre boyunca, iki arkadaş, kurbanın ailesinin mali yardımlarıyla ortak maceralar yaşarlar. Ama bir gün, pansiyon sahibesinin oğlunun işleri iyi gitmeye başlar ve

Pizarro'yu yaya bırakır. O da dolandırıldığını düşünür. Kavga ederler, birbirlerini tehdit ederler, bir öğleyin Enriquito bir tabanca kuşanmış olarak Pizarro'nun odasına gider. Niyeti onu korkutmaktır, öldürmek değil, ancak sahnenin tam ortasında, Enriquito namluyu Pizarro'nun kafasına doğrulttuğunda, tabanca yanlışlıkla ateş alır. Ne yapacak? İşte o zaman, Enriquito, en kötü kâbusunun ortasında, hayatının yegâne akıllıca davranışını sergiler. Öylece çekip giderse, şüphelerin er ya da geç kendi üstünde toplanacağını bilir. Eğer Pizzaro cinayeti süslenerek sunulmazsa, sonunda onun peşine düşeceklerini bilir. Bu yüzden, cinayeti gizeme ve imkânsızlığa büründürme ihtiyacı duyar. Kapıyı içeriden kapatır, kapatılmayı sağlamlaştıracak şekilde sandalyeyi yerleştirir, silahı ölünün eline tutuşturur, pencereleri kontrol eder, intihar sahnesinin hazır olduğunu düşündüğünde de dolaba girer ve bekler. Annesini iyi tanır, diğer pansiyonerleri de, o sırada yemek yiyor ya da salonda televizyon seyrediyorlardır, jandarmalar gelmeden kapıyı yıkacaklarını bilir. Gerçekten, kapıya yüklenirler ve dolabın kapısını bile kapatmamış olan Enriquito, dehşet içinde Pizarro'nun cesedini seyreden pansiyon sakinlerinin arasına katılır sakin sakin. Olay çok basitti, dedi Romero, ama, sonradan çok pahalıya mal olan, hak etmediğim bir ün sağladı bana.

Ona daha büyük bir şöhret kazandıran olay, darbeden birkaç ay önce, Rancagua yakınlarındaki bir çiftlik olan Las Cármenes'deki bir kaçırma vakasını çözmesiydi. Olayın başrolünde, ülkenin en zengin işadamlarından Cristóbal Sánchez Grande vardı, özgür bırakılmasına karşılık, hükümetten abartılı bir fidye isteyen, sözde solcu bir örgüt marifetiyle ortadan kaybolmuştu. Polis haftalarca ne yapacağını bilemedi. Sánchez Grande'yi arayan üç çalışma grubundan birinin başında olan Romero, adamın kendi kendini kaçırmış olabileceği ihtimali üze-

rinde durdu. Birkaç gün boyunca Patria y Libertad'lı[1] bir genci takibe aldılar, ta ki ihtiyatsız davranarak onları Las Cármenes çiftliğine götürünceye kadar. Orada, adamlarının yarısı büyük evin etrafını sararken, kalan üçünü nişancı olarak yerleştirdi ve iki eline birer silah alarak, Contreras adında gencecik ama hepsinden daha cesur bir dedektifin eşliğinde eve girip Sánchez Grande'yi ele geçirdi. Çatışmada, işadamını koruyan Patria y Libertad'lı iki kabadayı öldü, Romero ve evin arka tarafını tutanlardan biri yaralandı. Bu eylemiyle hayatının, ki kendi sözleriyle neşeden çok acılarla dolu bir hayatın en büyük profesyonel başarısı olan Cesaret Madalyası'nı aldı Allende'nin elinden.

Adını hatırlıyordum, elbette. Ünlü biri olmuştu. Polisiye haberlerde sık sık görülürdü, spor sayfalarından önce miydi, sonra mıydı, o zamanlar rezil olduğunu düşündüğümüz (rezaletin ne olduğunu bilmiyorduk) yerlerin adlarıyla birlikte geçerdi adı, altmışlı ve yetmişli yıllarda üçüncü dünyadan cinayet sahneleri: yoksul evler, açık arazi, kötü aydınlatılmış parklar. Cesaret Madalyası'nı da Allende'nin ellerinden almıştı. Madalyayı kaybettim, dedi üzüntüyle, üstelik aldığını kanıtlayacak tek bir fotoğrafım bile yok, ama verdikleri günü dünmüş gibi hatırlıyorum. Hâlâ polise benziyordu.

Darbeden sonra üç yıl tutuklu kalmış, sonra Paris'e gitmiş, orada önüne çıkan her tür işi yaparak yaşamış. Bu işlerin ne tür işler olduğu hakkında bana tek bir şey söylemedi, ancak Paris'te ilk yıllarında, afiş yapıştırmaktan akşamları binalar kapandığında işyerlerinin zeminlerini cilalamaya (ona bol bol düşünme fırsatı veren bir işmiş

1. Tam adı: La Frente Nacionalista Patria y Libertad (Milliyetçi Vatan ve Özgürlük Cephesi): Şili'de 1971 yılında, ülkede sosyalizme karşı olanların kurduğu bir örgüt. (Ç.N.)

bu) kadar her işi yapmış. Paris binalarının muamması. İşyerlerinin bulunduğu binaları böyle adlandırıyordu; gece olduğunda biri hariç bütün katlar karanlığa gömülür, biraz sonra o da kapatılır, bir başkası yanar ve sonra o bir başkası da kapatılır ve böylece sürer gider. Ara sıra, bir gece gezgini ya da afiş yapıştırma işini yapan bir adam, uzunca bir süre hareketsiz kalırsa, bu boş binaların birinin penceresinden sarkan, kollarını beline dayamış şehri izleyen ya da sigara içen birini görebilirdi. Gece temizlikçilerinden bir kadın ya da erkektir bu.

Romero evliydi ve bir oğlu vardı, Şili'ye geri dönme ve yeni bir hayata başlama planları yapıyordu.

Ona benden ne istediğini sorduğumda (ama zaten evime girmesine izin vermiş, birlikte çay içelim diye suyu kaynamaya koymuştum), Carlos Wieder'in izini sürdüğünü söyledi. Barcelona'daki adresimi Bibiano O'Ryan vermişti ona. Bibiano'yu tanıyor musunuz? Tanımadığını söyledi. Şahsen tanımıyormuş. Ona bir mektup yazdım, bana yanıt verdi, sonra telefonda konuştuk. Tam Bibiano'ya göre, dedim ben ve onu görmeyeli ne kadar zaman olduğunu düşünmeye çalıştım: neredeyse yirmi yıl. Arkadaşınız çok iyi bir insan, dedi Romero ve Bay Wieder'i çok iyi tanıyor gibi, ama sanırım siz onu daha iyi tanıyorsunuz. Bu doğru değil dedim. İşin içinde para da var, dedi Romero, onu bulmama yardım ederseniz. Bunu söylerken, beni satın alabileceği miktarı tam olarak saptamak ister gibi evimi gözden geçiriyordu. Böyle bir yol izlemeye cesaret edemeyeceğini düşündüm, o yüzden sessiz kalmaya ve beklemeye karar verdim. Çay ikram ettim. Çayı sütle içiyordu ve bundan zevk alıyor gibiydi. Masama oturmuştu, olduğundan çok daha küçük ve zayıf görünüyordu. Size iki yüz bin peseta verebilirim, dedi. Kabul, ama size nasıl yardımcı olabilirim?

Şiir meselelerinde, dedi. Wieder şairdi, ben şairdim,

o şair değildi, bir şairi bulmak için başka bir şairin yardımına ihtiyaç duyuyordu.

Carlos Wieder'in bana göre şair değil cani olduğunu söyledim ona. Peki, peki, dedi Romero, tahammülsüzlük etmeyelim, belki Wieder'e göre ya da başka herhangi birine göre de siz şair değilsiniz ya da kötü bir şairsiniz de o ya da onlar iyi şair, her şey hangi aynayla baktığınıza bağlı, Lope de Vega'nın dediği gibi, öyle değil mi? İki yüz bin peseta nakit, hemen şimdi mi, dedim ben. İki yüz bin peseta, peşin, dedi enerjik bir edayla, ama unutmayın şu andan itibaren benim için çalışıyorsunuz ve bu işten sonuç almak istiyorum. Size ne kadar ödüyorlar? Oldukça, dedi, beni tutan kişinin çok parası var.

Ertesi gün elli bin pesetalık bir zarf ve edebiyat dergilerinin bulunduğu bir çantayla geldi evime. Gerisini parayı bana ciro ettiklerinde vereceğim size, dedi. Neden Carlos Wieder'in hayatta olduğunu düşündüğünü sordum ona. Romero gülümsedi (gelincik gibi, kır faresi gibi gülümsüyordu) ve onun hayatta olduğunu düşünen kişinin müşterisi olduğunu söyledi. Peki neden Amerika'da ya da Avustralya'da değil de, Avrupa'da bulacağını düşünüyordu?Adamın bir kompozisyonunu yaptım, dedi. Sonra beni, evimin bulunduğu (kendisi, benim evime birkaç adım uzaklıktaki Hospital Sokağı'nda, mütevazı ve temiz bir pansiyona yerleşmişti), Tallers Sokağı'ndaki bir lokantaya yemeğe davet etti ve muhabbet, Şili'de geçirdiği yıllar, ikimizin memleketle ilgili anıları, Romero'nun (beni çok şaşırtarak) dünyanın en iyileri arasına koyduğu Şili polisi konuları etrafında dolaşıp durdu. Siz bir fanatik ve aşırı yurtseversiniz, dedim ona, tatlılarımızı yerken. Sizi temin ederim ki öyle değilim, dedi, ben teşkilattayken çözülmemiş cinayet yoktur. Soruşturmalara giren gençler, beşeri bilimleri iyi notlarla tamamlamış, sonra akademide seçme hocalardan en iyi eğitimi

almış insanlardı. Hatırlıyorum da, kriminolog González Zavala, huzur içinde yatsın, Dr. González Zavala, dünyanın en iyi polislerinin, en azından cinayet masası açısından, İngiliz ve Şili polisi olduğunu söylerdi. Ona beni güldürmemesini söyledim.

Öğleden sonra dörtte, yemek yiyip iki şişe de şarap içtikten sonra çıktık. İspanyolların şarabı ve muhabbeti, dedi Romero, Fransızlarınkinden daha iyi. Fransızlarla bir derdi olup olmadığını sordum. Yüzü gölgelendi ve gitmek istediğini söyledi, sadece bu kadar, artık uzun zaman oldu.

Céntrico Bar'da, *Sefiller*'den söz ederek kahve içtik. Romero, sonra Madeleine'e ve daha sonra da Fauchelevent'e dönüşen Jean Valjean'ın, Latin Amerika'nın renkli şehirlerinde *rastlanabilecek* türden, sıradan biri olduğunu düşünüyordu. Javert ise, tam tersine, ona olağandışı geliyordu. Bu adam, dedi bana, bir psikanaliz seansı gibi. Romero'nun hiç psikanalize maruz kalmadığını anlamakta zorlanmadım, ama besbelli psikanaliz onun gözünde müthiş saygındı. Benim hem merhamet ettiğim hem hayranlık duyduğum Javert, Victor Hugo'nun polisi, Romeo için bir ölçüde lüks, "sadece özel durumlarda tadına bakılacak bir şey" gibiydi. Ona filmi görüp görmediğini sordum, bir Fransız filmi, eski bir film. Hayır, dedi; Londra'da oynayan bir müzikal olduğunu biliyorum, ama onu da görmedim, herhalde *La Pergola de las Flores* [Çiçekli Çardak] gibi bir şeydir. Daha önce söylediğim gibi, romanı hiç hatırlamıyorum, ama Javert'in intihar ettiğini biliyorum, dedi. Ben emin değildim. Belki de filmde öyle yapmamışlardı. (Hatırlamaya çalışınca aklıma yalnızca iki görüntü geliyor: 1832'de sokak çocukları ve devrimci öğrencilerin koşuşturup durduğu barikatlar ve Seine Nehri'ne düşen, gerçekten görkemli dışkı yağmurlarının çağlayana benzer gürültüsü ve ufuk-

ta kaybolan bakışıyla, bir lağım kanalının ağzında ayakta duran Javert'in, Valjean tarafından kurtarıldıktan sonraki görüntüsü. Aslında büyük bir ihtimalle filmleri karıştırdım ya da iç içe geçirdim.) Günümüzde, dedi Romero alkollü kahvesinin son damlalarının tadını çıkararak, en azından Amerikan filmlerinde, polislerin yaptığı tek iş boşanmak. Buna mukabil, Javert intihar ediyor. Farkı anlıyor musunuz?

Sonra benimle birlikte beş kat çıkarak evime geldi, çantayı açtı, dergileri masanın üstüne koydu. Acele etmeden oku, dedi, ben bu arada biraz turistlik yapacağım. Hangi müzeleri tavsiye edersiniz? Galiba ona Picasso Müzesi'ne ve oradan da Sagrada Familia'ya nasıl gideceğini anlattım kabaca, sonra Romero gitti.

Üç gün geçtikten sonra onu tekrar gördüm.

Bana bıraktığı dergilerin hepsi Avrupa'da çıkan dergilerdi. Ispanya'da, Fransa'da, Portekiz'de, İtalya'da, İngiltere'de, İsviçre'de, Almanya'da çıkan dergiler. Hatta bir Polonya'dan, iki Romanya'dan, bir de Rusya'dan dergi vardı. Ekseriyetle tirajı az fanzinlerdi. Sağlam bir mali destekleri varmış gibi ve profesyonel görünen bazı Fransız, Alman ve İtalyan dergilerinin dışında, baskı yöntemleri, fotokopiden teksirle çoğaltmaya (Rumenlerden biri) kadar değişiyordu ve sonuçta, bakar bakmaz anlaşılıyordu, kalitesiz bir görüntü, ucuz kâğıt, yarım yamalak bir tasarımla boktan edebiyattan söz ediyorlardı. Hepsine göz attım. Romero'ya göre dergilerden birinde, mutlaka, bir başka isimle, Wieder'in katkısı vardı. Her zamanki sağcı edebiyat dergilerine benzemiyorlardı: Dördünü dazlak grupları çıkarıyordu, ikisi futbol düşkünlerinin düzenli yayınlarıydı, en az yedisi sayfalarının yarısından çoğunu bilimkurguya ayırıyordu, üçü *wargames* kulüplerinindi, dördü (ikisi İtalyan, ikisi Fransız) okültizmle, aralarından biri de (İtalyan) açıkça satanizmle

ilgiliydi, en az on beşi açık açık Nazi'ydi, yaklaşık altısı (üç Fransız, iki İtalyan ve Fransızca basılmış bir İsviçre dergisi) sözde-tarihsel "revizyonizm" akımına dahil edilebilirdi, biri, Rus olan, bu öncekilerin tamamının kaotik bir karışımıydı, hemen hepsi ırkçı ve Yahudi düşmanı olan karikatürleri sayesinde bu sonuca ulaştım en azından (sayısız karikatür vardı, sanki sanki potansiyel Rus okurlarının tamamı birdenbire okuma yazmayı unutmuşlar gibi; ben Rusça bilmediğimden, benim işime geliyordu bu durum). Okumalarımın ikinci günü gerçekten ilgilenmeye başladım. Yalnız yaşıyordum, parasızdım, sağlığım yerinde değildi, uzunca süredir hiçbir yerde bir şey yayınlamamıştım, son zamanlarda artık yazmıyordum bile. Bahtıma düşenin sefillik olduğunu düşünüyordum. Galiba kendime acımaya alışmaya başlamıştım. Hepsi masamın üstünde bir arada duran (onları kaldırmamak için yemeğimi mutfakta ayakta yemeye karar verdim), milliyetine, yayın tarihlerine, politik eğilimlerine ya da içinde bulundukları edebi türe göre küçük küçük kümelere ayrılmış Romero'nun dergileri, bende bir tür panzehir etkisi yarattılar. Okumaya başladıktan sonra ikinci gün bir halsizlik hissettim, derken bu keyifsizliğin uykusuzluk ve kötü beslenmeden kaynaklandığını anlamakta gecikmedim, bu yüzden sokağa çıkmaya, peynirli sandviç almaya ve sonra da uyumaya karar verdim. Altı saat sonra uyandığımda tazelenmiş, dinlenmiş ve okumaya ya da tekrar okumaya (ya da derginin dilini bilmiyorsam, tahmin etmeye) hevesli hale gelmiştim, o zamanlar ne olduğunu bilmesem de, bir başka şeyin hikâyesi olan Wieder'in hikâyesine gittikçe daha çok dahil oluyordum. Hatta bir gece bununla ilgili bir rüya gördüm. Rüyamda ahşaptan kocaman bir gemiyle gidiyormuşum, belki bir kalyon, Büyük Okyanus'u geçiyormuşuz. Ben geminin kıç tarafındaki güvertede bir

eğlencedeyim, denize baka baka bir şiir ya da belki bir günlüğün sayfalarını yazıyorum. O esnada birisi, yaşlı bir adam, *Fırtına! Fırtına!* diye bağırmaya başlıyor, ama kalyonun üstünde değil, ya bir yatın içinde ya da bir dalgakıranın üstünde ayakta. Polanski'nin *Rosemary's Baby* filmindeki bir sahnenin tıpatıp aynısı. Tam o anda kalyon batmaya başlıyor ve kurtulanlar hep birlikte kazazedelere dönüşüyoruz. Denizde, suyun üstünde bir içki fıçısına sarılarak yüzen Carlos Wieder'i görüyorum. Ben çürümüş ahşaptan bir sopaya tutunmuş yüzüyorum. Dalgalar bizi uzaklaştırırken o anda anlıyorum ki Wieder ile ben *aynı* geminin yolcusuymuşuz, fakat o, geminin batmasına katkıda bulunmuştu, bense onu engellemek için pek az şey yapmış ya da hiçbir şey yapmamıştım. İşte bu yüzden Romero üç günün sonunda geri geldiğinde, onu neredeyse arkadaşımmış gibi karşıladım.

Picasso Müzesi'ne de Sagrada Familia'ya da gitmemişti, ama Camp Nou Müzesi'ne ve yeni Deniz Hayvanları Bahçesi'ne gitmişti. Hayatımda, dedi bana, hiçbir köpekbalığını bu kadar yakından görmemiştim, sizi temin ederim, çok etkileyici. Camp Nou hakkında ne düşündüğünü sorduğumda, kendisinin hep bu stadyumun Avrupa'nın en iyisi olduğunu düşündüğü yanıtını verdi. Barcelona'nın geçen yıl Paris Saint-Germain'e yenilmesi ne talihsizlik. Sakın bana *cule* olduğunuzu söylemeyin, Romero, dedim. Ne demek olduğunu bilmiyordu. Anlamını açıkladım, ona eğlenceli geldi. Bir süre orada değilmiş gibi durdu. Ben geçici *culé*'yim dedi. Avrupa'da Barcelona'yı tutarım, ama kalbimin derinlerinde Colo-Colo taraftarıyım ben. Elimizden ne gelir, diye ekledi hüzünlü hüzünlü gururlanarak.

O öğleden sonra, Barcelona usulü bir koltuk meyhanesinde birlikte yemek yedikten sonra, bana dergileri okuyup okumadığımı sordu. Okuyorum, dedim ona. Ertesi

gün bir televizyon ve videoyla çıkageldi. Bunlar sizin, müşterimin size bir hediyesi olduğunu varsayın. Televizyon seyretmiyorum, dedim. Çok fena, ne kadar ilginç şeyler kaçırdığınızı bilmiyorsunuz. Yarışmalardan nefret ediyorum, dedim. Bazıları çok ilginç, dedi Romero. Basit insanlar, bütün dünyayı karşılarına alan kendi kendini yetiştirmiş kişiler. Wieder'in de, Concepción'daki o uzak günlerinde, kendi kendini yetiştirmiş biri gibi davrandığını yani alaylıymış gibi yaptığını hatırladım. Ben kitap okurum Romero, dedim, şimdi de dergiler var, zaman zaman da yazıyorum. Belli oluyor, dedi Romero. Ardından hemen ekledi: Yanlış anlamayın, malları mülkleri olmayan yazarlara ve papazlara her zaman saygı duydum. Paul Newman'ın bir filmini hatırlıyorum da, dedi, yazardı ve ona Nobel Ödülü'nü veriyorlardı, adam bütün o yıllar boyunca takma adla polisiye romanlar yazarak geçindiğini itiraf ediyordu. Bu tür yazarlara saygı duyuyorum, dedi. Pek böyle yazarla karşılaşmamışsınızdır herhalde, dedim alay ederek. Romero alayımı fark etmedi. Siz ilksiniz, dedi. Sonra bana yaşadığı pansiyonun televizyon koymaya uygun bir yer olmadığını ve yanında getirdiği üç video kasetini izlemem gerektiğini açıkladı. Sanırım tamamen korkudan güldüm. Sakın orada Wieder var demeyin! dedim. Üç filmde de, evet efendim var, dedi Romero.

Televizyonu kurduk, videoyu bağlamadan önce Romero herhangi bir kanalı çekip çekmediğini anlamaya çalıştı, ama mümkün olmadı. Anten satın almak zorunda kalacaksınız, dedi. Sonra ilk video kaseti koydu. Masada, dergilerin yanındaki yerimden kalkmadım. Romero salondaki tek koltuğa oturdu.

Düşük bütçeli pornografik filmlerdi. Birincinin yarısında (Romero bir şişe viski çıkarmıştı, filmi içkisinden yudumlar alarak seyrediyordu), arka arkaya üç porno filmi seyredemeyeceğimi itiraf ettim. Romero filmin so-

nunu bekledi ve sonra videoyu kapattı. Bu akşam seyredin, tek başınıza, acele etmeden, dedi; bir yandan viski şişesini mutfağın bir köşesine bırakırken. Oyuncuların arasında Wieder'i mi tanımam gerekiyor, diye sordum gitmeden önce ona. Romero esrarlı bir biçimde güldü. Önemli olan dergiler, filmler benim fikrim, rutin işler.

O gece, görmediğim iki filmi seyrettim, sonra dönüp tekrar birincisini, sonra tekrar diğer ikisini seyrettim. Wieder'i hiçbirinde göremedim. Romero da ertesi gün hiç görünmedi. Bu film işinin Romero'nun bir şakası olduğunu düşündüm. Evimin dört duvarı arasında Wieder'in varlığı, hiç kuşkusuz, gittikçe daha güçlü hale geliyordu, sanki filmler bir biçimde bu işe yaramışlardı. Romero bir ara, abartmaya gerek yok, demişti bana. Ama ben bütün hayatımın boktanlaştığını hissediyordum.

Romero tekrar geldiğinde üzerinde pırıl pırıl, yeni satın alınmış bir takım vardı, bana da bir hediye getirmişti. Giyecek bir şey olmamasını arzuladım şiddetle. Paketi açtım: García Márquez'in bir romanı –okumuştum ama ona söylemedim– ve bir çift ayakkabı vardı. Giyin bir deneyin, dedi, umarım ayağınıza uyar, İspanyol ayakkabıları Fransa'da çok rağbet görüyor. Hayretle fark ettim ki ayakkabılar tam ayağıma göreydi.

Bu pornografik filmlerin sırrını açıklayın bana, dedim. Tuhaf, normal dışı, dikkatinizi çeken bir şey fark etmediniz mi, diye sordu Romero. Yüzünün ifadesinden filmlerin, dergilerin, belki ailece Şili'ye dönme planları dışında hiçbir şeyin umurunda olmadığını fark ettim. Kayda değer tek şey bu Wieder ibnesinin bana gün geçtikçe daha fazla tebelleş olması, dedim. Peki bu iyi mi kötü mü? Dalga geçme, Romero, dedim. Peki, sana bir hikâye anlatacağım, dedi Romero, teğmen filmlerin hepsinde var, ama kamera arkasında. Bu filmlerin yönetmeni Wieder mi? Hayır, dedi Romero, o fotoğrafçı.

Sonra Tarento Körfezi'ndeki bir köyde porno film çeken bir grubun hikâyesini anlattı bana. Bir sabah, bu olalı birkaç sene olmuş, hepsi ölü bulunmuşlar. Toplam altı kişi, üç kadın oyuncu, iki erkek oyuncu ve kameraman. Yönetmenden ve yapımcıdan kuşkulanılmış ve tutuklanmışlar. *Hard-core* polisiyeler, yani "mış" gibi yapılmayan cinayetlerin olduğu porno filmlerle ilişkisi saptanan Corigliano'lu bir avukat olan ev sahibini de tutuklamışlar. Hepsi suç işlendiğinde başka yerlerde olduklarını kanıtmışlar ve serbest bırakılmışlar. Belli bir sürenin sonunda dava da arşive kaldırılmış. Carlos Wieder'in bu konuyla ne ilişkisi var? Bir kameraman daha vardı. R.P. English diye biri. Peki İtalyan polisi yerini hiç saptayamadı mı?

Wieder, English miydi? Romero araştırmalarına başladığında öyle sanıyormuş, bir süre, Wieder'in eski bir fotoğrafını (şu Wieder'in uçağının yanında poz verdiği fotoğraf) göstererek, English'i tanıyan birilerini bulmak için İtalya'da dolaşıp durmuş, ama kameramanı hatırlayan biri çıkmamış, sanki hiç var olmamış gibi ya da sanki hatırlanabilecek bir yüzü yokmuş gibi. Nihayetinde, Nîmes'de bir klinikte, English ile çalışmış ve nasıl biri olduğunu hatırlayan bir kadın oyuncuyla karşılaşmış. Oyuncunun adı Joanna Silvestri'ydi ve mükemmel bir şeydi, dedi Romero, sizi temin ederim, hayatımda gördüğüm en güzel kadındı. Karınızdan daha mı güzel, diye sordum onu biraz iğnelemek için. Aman efendim, benim hanımın artık biraz saçı başı ağardı, o sayılmaz, dedi Romero. Benim de öyle, diye ekledi neredeyse hemen arkasından. Konuya dönersek bu kadın gördüğüm en güzel kadındı. Kelimenin tam anlamıyla terbiyeli bir kadın. Karşısında şapka çıkarılacak bir kadın, inanın bana. Nasıl biriydi, diye sordum ona. Sarışın, uzun boylu, insanı çocukluğuna döndürecek bakışları olan biri. Kadife gibi, ama hüzün

ve kararlılık pırıltılarıyla dolu bakışlar. Ayrıca kemik yapısı muhteşemdi ve Akdeniz'de bol bol bulunan zeytin rengiyle gölgelenmiş bembeyaz bir teni vardı. Uyanıkken düşü görülecek bir kadın, ama aynı zamanda sıkıntılı ve kötü zamanları paylaşacak ve birlikte yaşanacak bir kadın. Kemikleri, teni, bilgece bakışları, dedi Romero, bunu doğruluyordu. Onu hiç ayakta görmedim, ama kraliçe gibi olduğunu tahmin ediyorum. Klinik gösterişli bir yer değildi, öğleden sonraları, ekseriyetle Fransız ve İtalyan olan hastaların doluştuğu bir bahçesi vardı, elbette. Son kez, en uzun süre birlikte olduğumuzda, onu aşağıya inmeye davet ettim (belki de, odada benimle baş başa kalmaktan sıkılabileceği korkusuyla). Yapamayacağını söyledi bana. Fransızca konuşuyorduk, ama arada araya İtalyanca deyimler de giriyordu. Bunu İtalyanca söyledi, suratıma bakarak, kendimi dünyanın en âciz ya da en içine edilmiş ya da en talihsiz adamı hissettim. Nasıl anlatayım bilmem: Oracıkta ağlamaya başlayabilirdim. Ama kendimi kontrol ettim ve beni oraya götüren meseleyle ilgili konularla konuşmayı sürdürmeye çalıştım. Şilili olmam ve o English'i bulmaya çalışmam ona komik geliyordu. Şilili dedektif, diyordu bana gülümseyerek. Bir dişi kediye benziyordu, yatakta, kollarını kavuşturmuş, arkasında bir sürü yastıkla. Örtülerin altındaki bacaklarının kabarıklığı artık bir mucize gibiydi: Ama insanı bir karmaşanın içinde bırakıp giden mucizeler gibi değil, hani şu rüzgar gibi insanı sakinleştiren, eskisinden daha sakin hale getirerek geçip giden mucizeleri kast ediyorum. Bir mucize gibi, ne de güzeldi, dedi Romero aniden. Hasta mıydı? Ölüyordu, dedi Romero, sokak köpeklerinden daha yalnızdı, en azından klinikte geçirdiğim iki akşamüstünden sonra ulaştığım korkunç sonuç bu oldu, her şeye rağmen vakarını ve pırıltısını koruyordu. Konuşmaktan hoşlanıyordu, ziyaretlerin (çok fazla ziyaretçisi yoktu her-

halde, gene de aslında ben nereden bileyim) onu heyecanlandırdığı belli oluyordu, hep bir şeyler okuyor, mektup yazıyor ya da kulaklık takıp televizyon seyrediyordu. Güncel dergileri, kadın dergilerini okuyordu. Odası çok düzenliydi ve güzel kokuyordu. Hem o hem de oda. Tahminim, ziyaretçilerini kabul etmeden önce saçlarını fırçalayıp, boynuna ve ellerine kolonya ya da parfüm sürüyordu. Ben sadece tahmin yürütüyorum. Vedalaşmadan önce, onu son kez gördüğümde, televizyonu açtı ve ne tür programlar gösterdiğini bilmediğim İtalyanca bir kanal buldu. Kendi filmi olacağından korktum. Size yemin ederim öyle olsaydı gerçekten ne yapacağımı bilemezdim ve bütün hayatım altüst olabilirdi. Oysa eski bir arkadaşının göründüğü bir söyleşi programıymış söz konusu olan. Elini sıktım ve yürüdüm gittim. Kapıya varınca kendimi tutamayarak dönüp ona baktım. Kulaklığı kulaklarına yerleştirmişti ve üstünde, bakın bu çok ilginç, bir savaşçı havası vardı, başka nasıl anlatabilirim bunu bilmiyorum, sanki oda bir hasta odasından çok bir uzay gemisinin idare merkeziydi de, o da geminin kaptanıydı. Sonunda ne oldu, diye sordum, Romero'yla dalga geçmeye kalkışmadan. Bir şey olmadı, English'i hatırlıyordu, bana oldukça iyi tanımladı onu, ama Avrupa'da o tanıma benzeyen binlerce kişi vardır, o eski uçaklı fotoğraftan onu teşhis edemedi, tabii artık yirmi yıldan fazla olmuş, dostum. Hayır, dedim, Joanna Silvestri'ye ne oldu? Öldü, dedi Romero. Ne zaman? Ben onu gördükten birkaç ay sonra, haberi Paris'teyken okudum, *Liberation* gazetesinin ölüm ilanları sayfasında. Hiç filmlerinden birini seyrettin mi, diye sordum. Joanna Silvestri'nin mi, yok, aman, nerden aklına geldi, asla. Meraktan da mı izlemedin? Hayır izlemedim, ben evli bir erkeğim ve artık çok yaşlandım, dedi Romero.

O akşam onu yemeğe davet eden ben oldum. Riera Sokağı'nda, ucuz ve tanıdık bir lokantada yedik, sonra

mahalleye doğru öylesine yürümeye başladık. Açık bir videocunun önünden geçerken, Romero'ya beni takip etmesini söyledim. Onun bir video kasetini kiralamayı aklına bile getirme, diyen sesini duydum arkamdan. Senin tarifine güvenmiyorum, nasıl bir yüzü olduğunu görmek istiyorum. Porno filmler dükkânın en dibinde üç rafı işgal ediyorlardı. Galiba daha önce sadece bir kez bir videocuya girmiştim. Uzun süredir kendimi bu kadar iyi hissetmemiştim, gene de içim yanıyordu. Romero bir süre aradı. Ellerinin, koyu renkli ve kalın boğumlu ellerinin, kutular arasında dolaştığını görüyordum, bu bile beni rahatlatıyordu. İşte bu, dedi. Haklıydı, çok güzel bir kadındı. Çıktığımızda, videocunun mahallede açık kalan tek dükkân olduğunu fark ettim.

Ertesi gün, Romero bana uğradığında, ona Carlos Wieder'in kimliğini saptamış olduğuma inandığımı söyledim. Onu tekrar görürseniz, tanıyabilir misiniz? Bilmiyorum, diye yanıtladım.

9

Bu benim canavarlar gezegeninden yapacağım son yayın. Bir daha asla edebiyatın boklu denizinde boğulmayacağım. Bundan böyle tevazuyla şiirlerimi yazacağım ve açlıktan ölmemek için çalışacağım, yayınlamak için uğraşmayacağım.

Masamın üzerine yığılıp duran dergi koleksiyonundan iki tanesi dikkatimi çekti. Diğerleriyle, envaiçeşit şizofren ve psikopat numunesinden oluşan bir derleme yapmak mümkündü, oysa sadece bu ikisinde *elan*, kendine özgü bir yaşamsallık vardı, ki Carlos Wieder'i cezbederdi bu. Her ikisi de Fransız dergisiydi: *Evreaux Edebiyat Gazetesi*'nin 1. sayısıyla *Arras Gece Bekçileri Dergisi*'nin 3. sayısı. Bu dergilerin her birinde, Jules Defoe adında birinin birer eleştiri yazısını buldum, aslında *Edebiyat Gazetesi*'ndeki tamamen tesadüfen şiir formunda dizilmişti. Ama önce Raoul Delorme'dan ve *barbar yazarlar* tarikatından söz etmeliyim.

1935'te doğan Raoul Delorme, Paris'in merkezindeki bir binada kapıcı olarak sabit bir mesken (ve lejyonda tutulduğu hafif omurga hastalığına daha uygun bir iş) bulmadan önce erzak pazarında satıcı ve askerdi. 1968'de, öğrenciler barikatlar kurarak ayaklanırken ve Fransa'nın müstakbel yazarları tuğlalarla liselerinin camlarını

kırarken ya da hayatlarında ilk kez sevişirken, bu tarikatı, yani Barbar Yazarlar hareketini kurmaya karar verdi. Bu yüzden, bazı entelektüeller sokakları kazanmaya çalışırken, eski lejyoner Des Eaux Sokağı'ndaki ufacık kapıcı dairesine kapandı ve yeni edebiyatına biçim vermeye başladı. Acemilik dönemi açık seçik ve basit iki adımdan oluşuyordu: Kapanma ve okuma, ilk adım için bir hafta yetecek kadar yiyecek almak ya da oruç tutmak gerekiyordu. Ayrıca, münasebetsiz ziyaretleri önlemek adına, hiç kimseyle görüşmeye uygun olmadığını ya da bir haftalığına seyahate çıktığını ya da bulaşıcı bir hastalığa tutulduğunu bildirmek gerekiyordu. İkinci adım daha karmaşıktı. Delorme'a göre, büyük yapıtlarla haşır neşir olmak gerekiyordu. Bu iş oldukça garip bir usulle gerçekleştiriliyordu: Stendhal'in sayfalarına def-i hacet ederek, Victor Hugo'nun sayfalarıyla sümüklerini silerek, mastürbasyon yapıp, Gautier ya da Banville'in sayfalarının üstüne meni saçarak, Daudet'nin sayfalarının üstüne kusarak, Lamartine'in sayfalarının üstüne işeyerek, tıraş jiletiyle kesikler yapıp, Balzac ya da Maupassant'ın sayfaları üzerine kan sıçratarak, nihayetinde, Delorme'un insanlaştırma dediği bir aşağılama süreciyle kitaplara boyun eğdiriliyordu. Bir haftalık bu *barbar* ritüelinden sonra, sonuç: parçalanmış kitaplarla, pislik ve ağır kokuyla dolu bir oda ya da ev, içinde çıplak ya da altında bir şortla, yeni doğan bebekler gibi sarsılmış ve kirli, ya da daha doğrusu suyun dışında yaşamaya karar veren öncü bir balık gibi kıvranan, nefes almaya çalışan acemi edebiyatçı. Delorme'a göre, *barbar yazar* bu tecrübelerden güçlenerek çıkıyordu ve daha da önemlisi, yazı sanatı konusunda eğitim, klasiklerle "gerçek bir yakınlaşma", "gerçek bir özümseme" (Delorme'un söylediği gibi) vasıtasıyla elde edilen bir bilgelik, kültürün, akademinin ve tekniğin koyduğu bütün engelleri yıkan bedensel bir yakınlık kazanarak çıkıyordu.

Nasıl oldu bilinmiyor ama kendisine mürit bulmakta gecikmedi. Onlar da kendisi gibi eğitimsiz, hali vakti yerinde olmayan insanlardı ve '68 Mayıs'ından itibaren, yılda iki kez, yalnız başlarına, ikili, üçlü, hatta dörtlü gruplar halinde, daracık çatı katlarına, kapıcı dairelerine, otel odalarına, kenar mahallelerdeki küçücük evlere, dükkânların ve eczanelerin arka odalarına kapanıyor, yeni edebiyatın, Delorme'a kalırsa, herkesin *olabilecek*, ancak uygulamada sadece ateş köprüsünden geçmeyi becerebilenlerin olacak bir edebiyatın vasıl olması için hazırlık yapıyorlardı. Bu arada, Fransa'da meydanlarda ve sokaklarda çok rastlanan sayısız kullanılmış kitap ve dergi pazarında, yerleştirdikleri eğreti işporta tezgâhlarında kendilerinin sattığı fanzinler çıkarmakla tatmin oluyorlardı. *Barbarlar*'ın çoğu elbette şairdi, gene de bazısı öykü yazıyor, bazısı da kısa tiyatro oyunları yazmaya kalkışıyordu. Dergilerinin adları zararsızdı ya da fantastikti (*Evreaux Edebiyat Gazetesi*'nde hareketin yayınlarının listesi verilmişti): *İç Denizler*, *Provence Edebiyat Bülteni*, *Toulon Edebiyat* ve *Sanat Dergisi*, *Yeni Edebî Okul*, vb. *Arras Gece Bekçileri Dergisi*'nde (gerçekten, Arras'lı bir gece bekçileri derneği tarafından yayınlanmıştı) hayli açıklayıcı ve özenli bir barbar antolojisi çıktı; "Heves mesleğe dönüşünce" alt başlığı altında Delorme, Sabrina Martin, Ilse Kraunitz, M. Poul, Antoine Dubacq ve Antoine Madrid'in şiirleri basıldı; sırasıyla üç ve iki şiirleri bulunan Delorme ve Dubacq haricindekiler birer şiirleriyle temsil ediliyordu. Sırf şairlerin ne kadar hevesli oldukları vurgulansın diye, isimlerinin altına, tuhaf vesikalık fotoğraflarının yanma, parantez içinde, okura halihazırdaki meslekleriyle ilgili bilgi veriliyordu, böylece Ilse Kraunitz'in Strasburg'da bir geriatri kliniğinde yardımcı hemşire olduğunu, Sabrina Martin'in Paris'te çeşitli evlerde gündelikçi olarak çalıştığını, M. Poul'un kasap olduğunu, Anto-

ine Madrid'in ve Antoine Dubacq'ın, Paris'in merkezî bir bulvarında, ayrı ayrı birer gazete satış yeriyle büfe işleterek hayatlarını kazandıklarını öğrenebiliyordu. Delorme ve çetesinin fotoğraflarında öyle bir şey vardı ki, fark edilmeksizin dikkat çekiyordu: Öncelikle, hepsi doğrudan fotoğraf makinesine ve aslında, sanki çocukça (ya da en azından beyhude) bir hipnoz etme girişimine atılmışlarcasına okurun gözlerine bakıyorlardı; ikincisi, hepsi, istisnasız hepsi, küstah ve emin, her şeyden önce emin görünüyorlardı, kuşkudan ve alaydan muaf olduklarından emindiler; aslında iyi düşünülünce, belki de Fransız edebiyatçılar söz konusu olduğunda pek de uygunsuz sayılmayacak bir durum bu. Yaş farklılığı, Barbar Yazarlar arasında bir kuşak münasebetini saf dışı bırakacak kadar çarpıcıydı. Altmış yaşını doldurmuş (öyle görünmese de) Delorme ile herhalde daha yirmi iki yaşına basmamış Antoine Madrid arasında, hiç yoksa iki kuşak vardı. Her iki dergide de metinler, önlerinde Xavier Rouberg adlı birinin "Barbar Yazının Tarihi" ve Delorme'un kendisinin "Yazma Hevesi" başlıklı tesadüfi manifestosuyla çıkıyorlardı. Her iki yazıda da, Delorme'un metninde daha çok ukalalık ve beceriksizlikle ama Rouberg'inkinde şaşırtıcı bir kıvraklık ve zarafetle (muhtemelen kendisinin yazdığı küçük bir bibliyografik özgeçmiş notunda belirtildiğine göre, eski sürrealist, eski komünist, eski faşist, "dostu" Salvador Dalı üzerine, *Dalí en contra y a favor de la Ópera del Mundo* [Dalí Dünya Operasının Aleyhine ve Lehine] başlıklı bir kitabın yazarı ve halihazırda Poitou'da emekli), barbar yazının tekvininden ve her zaman sakin bir yolculuk yapmadıklarından, yeraltında olduklarına işaret eden bazı sınır taşlarından bahsediliyordu. Rouberg ve Delorme'un notları olmasa, şehrin dışındaki herhangi bir işçi mahallesindeki bir edebiyat atölyesinin faal üyeleri (ya da belki faal üyeden çok

gönüllüleri) olarak algılanabilirlerdi kolaylıkla. Yüzleri sıradandı: Sabrina Martin otuzlu yaşların ve hüznün etrafında dolaşıp duruyordu; Antoine Madrid'de, belli bir mesafeyi korumak isteyen, ketum ve ihtiyatlı bir kabadayı havası vardı; Antoine Dubacq kel, miyop ve elli yaşlarındaydı; Kraunitz, yaşı belirsiz bir müstahdem görüntüsünün arkasında, içindeki dengesiz enerjinin ne kadar büyük olduğunu gizler gibiydi; M. Poul sefih bir adamdı, sivri yüzlü, saçları fırça gibi kesilmiş, burnu uzun ve iri kemikli, kulakları kafatasına yapışık, gırtlak çıkıntısı fırlak, elli yaşlarındaydı ve Delorme, şef, tam neyse ona benziyordu, eski bir lejyoner, iradesi güçlü bir tip. (Peki nasıl olur da bu adamın aklına kitaplara saygısızca davranarak Fransızca yazı ve konuşma dilinin iyileştirilebileceği gelir? Hayatının hangi ânında *ritüelinin* ana hatlarını belirledi?) Rouberg'in (*Arras Gece Bekçileri Dergisi*'nin editörü, onu yeni edebî hareketin Juan Bautista'sı olarak nitelendiriyordu) metinlerinin yanında, Jules Defoe'nin metinleri bulunuyordu. Dergide bir denemesi, *Edebiyat Gazetesi*'nde ise bir şiiri vardı. İlkinde, felaket bir dille ve bozuk bir üslupla, edebiyata uzak kişilerin yazdığı edebiyatı savunuyordu (aynı biçimde, siyaseti de, şimdi olduğu gibi –ve onları bunun için kutluyordu yazar– siyasete uzak insanlar yapmalıydı). Edebiyatta yapılması gereken devrim, bir şekilde edebiyatın ilgası olacak, demeye getiriyor Defoe. Şiiri, şair-olmayanlar yaptığında ve okur-olmayanlar okuduğunda. Herhangi biri yazmış olabilir, diye düşündüm, hatta Rouberg'in kendisi (ama onun üslubu çok farklıydı; Rouberg, anlaşılıyordu ki yaşlıydı, ironikti, zehirliydi, zarifti, *Avrupalı* idi, onun için edebiyat üzerinde seyrüsefere çıkılabilecek bir nehir, tehlikeli rotalar içerse de, vatan toprağından çok uzakta düşünülmüş bir kasırga değil, bir nehirdi) ya da dünyayı yakma hevesindeki herhangi biri, Delorme'un kendisi (onun,

on dokuzuncu yüzyıl Fransız edebiyatından yüzlerce kitabı deştikten sonra, eninde sonunda nesir yazmayı öğrenmiş olabileceğini farz edersek, gerçi belki de böyle düşünmek abartmak olur), ama içimden bir ses bu Parisli eski kapıcı şefin Carlos Wieder olduğunu söylüyordu.

Şiire gelince, (bana, Tanrı beni affetsin, John Cage'in şiirsel günlüğünün bölümleriyle, kudurmuş bir Japon'un Fransızcaya çevirdiği Julián del Casal ya da Magallenes Moure dizelerinin karışımını hatırlatan bir anlatı şiir) söylenecek fazla bir şey yok. Carlos Wieder'in uç noktadaki mizahıydı bu. Carlos Wieder'in ciddiyetiydi.

10

Romero'yu tekrar görünceye kadar iki ay geçti.

Barcelona'ya döndüğünde zayıflamıştı. Jules Defoe' nin yerini buldum, dedi. Bütün bu süre zarfında yanı başımızdaymış, dedi. Şaka gibi, değil mi? Romero'nun gülüşü beni korkuttu.

Zayıflamıştı ve bir köpeğe benziyordu. Döndüğü gün öğleden sonra gidelim, diye emretti. Valizini benim evde bıraktı ve çıkmadan önce kapının anahtarla kilitlenip kilitlenmediğini kontrol etti. Her şeyin bu kadar hızlı gelişmesini beklemiyordum, diyebildim ancak. Romero koridordan bana doğru baktı ve hazırlanın, dedi, küçük bir seyahate çıkıyoruz, size her şeyi yolda anlatırım. Gerçekten onu bulduk mu, dedim. Neden çoğul ekini kullandım bilmiyorum. Jules Defoe'yi bulduk, dedi ve kafasını birçok anlama gelebilecek muğlak bir tavırla salladı. Uyurgezer gibi takip ettim onu.

Galiba aylardır, belki de yıllardır, Barcelona'dan çıkmıyordum, (evimden birkaç metre uzaktaki) Plaza Cataluña İstasyonu gözüme tamamen yabancı, fazla aydınlık, neye yaradıklarını anlayamadığım bir sürü yeni aygıtla dolu göründü. Romero'nun yaptığı kadar hızla ve ustalıkla kendimle ilgili konularda açılıp saçılmaya kudretim yoktu, Romero bunu anladı ya da yolculuk konu-

sunda pek deneyimli olmadığımı önceden tahmin etti ve peronlara geçmeme mani olan makinelerden onun yardımıyla geçtim. Sonra, birkaç dakika suskun suskun bekleyip banliyö trenine bindik ve Tordera Nehri'ni geçince, Costa Brava'nın başlangıcı olan Blanes'e kadar, Maresme'de zikzaklar çizdik. Barcelona'dan çıkarken, ona parayı kimin verdiğini sordum. Bir vatandaşımız, dedi Romero. İki metro istasyonu geçtikten sonra dış mahallelere çıktık. Hemen deniz göründü. Cılız bir güneş, boşlukta asılı duran boyunsuz bir kolyenin boncukları gibi sıra sıra dizilmiş plajları aydınlatıyordu. Bir vatandaş mı? Peki onun çıkarı ne bu işte? Bunu bilmeseniz daha iyi, dedi Romero, ama tahmin edin. Çok mu para veriyor? (Çok para veriyorsa, diye düşündüm, bu araştırmanın nihai sonucu tek bir şey olacaktır.) Epeyce, son zamanlarda zengin olan bir vatandaşımız, içini çekti, ama dışarıda değil, Şili'de, şu işe bakın, anlaşılan Şili'de zenginleşen çok kişi var. Ben de öyle duydum dedim, alaycı olmaya çalışan ama sadece üzgün olan bir sesle. Peki parayla ne yapacaksınız? Hâlâ geri dönmeyi düşünüyor musunuz? Evet, döneceğim, dedi Romero. Bir süre sonra ekledi: Bir planım var, hiç bozulmayacak bir iş, Paris'te üzerinde çalıştım, bozulmayacak. Nasıl bir plan bu, diye sordum. Ticaret işi, dedi. Kendi işimi kuracağım. Suskun kaldım. Herkes ticaret yapma fikriyle geri dönüyordu. Trenin penceresinden muhteşem güzellikte, bahçesinde yüksek bir palmiye olan, modern mimari eseri bir ev gördüm.

Cenaze törenleri organize edeceğim, dedi Romero, ufak işlerle başlayacağım, ama işleri büyüteceğime inanıyorum. Dalga geçiyor sandım. Dalga geçmeyin, dedim. Ciddi söylüyorum: İşin sırrı saygın, hatta bir ölçüde şık (bu konuda, Fransızlar bir numaradır, inanın) diyebileceğim, bir cenaze törenine yetecek geliri olmayan insanlara da hitap edebilmekte, küçük burjuvalara burjuva def-

ni, proleterlere küçük burjuva defni, işte işin bütün sırrı bu, sadece cenaze töreni işlerinde değil, genel olarak hayatta! Akrabalarına iyi davranmak, dedi sonra, içtenliğini, klasını, herhangi bir cesetten ahlaken daha üstün olduğunu fark ettirmek. Başlangıçta, dedi, tren Badalona'yı geride bıraktığında ve ben yapacağımız şeyin gerçek olduğunu, kaçınılmaz olduğunu düşünmeye başladığımda, iyi düzenlenmiş üç oda yeter bana, biri ofis ve aynı zamanda ölüye rötuş yapmak için, diğeri ölüyü gece bekletmek için, sonuncu da koltuklar ve küllüklerle bekleme odası. En mükemmeli merkeze yakın, üst katı konut, alt katı cenaze evi olarak kullanılacak iki katlı küçük bir ev kiralamak olur. Aile şirketi olacak, hanımım ve oğlum da bana yardımcı olurlar (hoş, oğlumdan o kadar da emin değilim ama), çalışkan olmasının yanı sıra genç, saygılı bir sekreter almak da uygun olur, sizin de bildiğiniz gibi, gece ölüyü beklerken ya da gömme esnasında gençliğin fiziksel yakınlığına minnet duyulur. Kuşkusuz, düzenleyicinin (ya da o yoksa bir yardımcısının) ikide bir çıkıp ölenin dost ve akrabalarına üzüm brendisi ya da başka bir içecek sunması gerekir. Bu işin güleryüzle ve zarafetle yapılması gerekir. Ölen kendi akrabanmış gibi numara yapmadan, ama bu işlemin kendi hayatına da uzak olmadığını açıkça ortaya koyarak. Alçak sesle konuşmak gerekir, taşkın davranmamak gerekir, el sıkışırken sol elle karşındakinin dirseğini tutmak gerekir, kimi ne zaman kucaklayacağını bilmek gerekir, konusu siyaset, futbol, genel olarak hayat ya da yedi büyük günah olsun, her tür tartışmada, emekli hâkimler gibi, taraf tutmadan arabuluculuk yapmak gerekir. Tabutlarda kazanç yüzde üç yüze kadar çıkabilir. Santiago'da, sandalye imalatıyla uğraşan, teşkilat günlerinden kalma bir arkadaşım var. Geçen gün telefonda konuyu ona açtım ve bir adımda sandalyeden tabuta geçebileceğini söyledi. İlk yıl si-

yah bir kamyonet işimi görür. Bu işte, hiç şüphe yok ki, terden çok insan hünerine gerek duyuluyor. Hem insan bunca yıl yurtdışında yaşadı mı, bir sürü anlatacak şeyi oluyor... Şili'de böyle meselelere bayılırlar.

Oysa ben artık Romero'yu duymuyordum. Bibiano'yu, Tombul Posadas'ı, burnumun ucunda uzanan denizi düşünüyordum. Bir an için, Tombul'un Concepción'da bir hastanede çalıştığını, evli, kâfi derecede mutlu olduğunu hayal ettim. İstemeden şeytanın sırdaşı olmuştu ama hayattaydı. Hatta onu çocuklarıyla ve dengeli, sağduyulu bir okura dönüşmüş olarak hayal ettim. Sonra, Şili'de kalıp Wieder'in izini süren Bibiano O'Ryan'ı gördüm, onu ayakkabıcıda, ne eksik ne fazla, Hazreti İsa gibi, tam otuz üç yaşına gelene kadar, bir elinde kerata, ötekinde zavallı Bata ayakkabıları kutusuyla, zor beğenen orta yaşlı kadınlara ya da aletsiz oğlanlara, yüksek topuklu ayakkabı denetirken gördüm, gülümsüyordu ama aklı başka yerdeydi, sonra başarı kazanan kitaplar yayınlarken, Santiago Kitap Fuarı'nda (böyle bir şey var mı bilmiyorum) kitaplarını imzalarken ve Kuzey Amerika üniversitelerinde misafir profesör olarak kısa süreli dersler verirken, yeni Şili şiiri ya da güncel Şili şiirine ilişkin fikirlerini hafifmeşrepçe bir şevkle açıklarken (hafifmeşrep, zira ciddi olan roman hakkında konuşmaktı) ve listesinin son sıralarında da olsa, sırf bağlılıktan ya da sırf merhametten, benden de, Avrupa üretimi içinde kaybolmuş tuhaf bir şair, diye bahsederken gördüm onu; gördüm, demem o ki, bir Şerpa gibi mesleğinin zirvesine tırmanırken, gittikçe daha saygın, gittikçe daha ünlü ve gittikçe daha zengin gördüm onu, ki geçmişin hesaplarını tamamen kapatacak kadar ideal bir durum bu. Bir nostalji, bir melankoli ya da sağlıklı bir kıskançlık (Şili'de olsa, en acımasız kıskançlığa denk tutulurdu) krizi miydi bilmem, ama bir an için Romero'nun arkasında Bibiano'nun olduğunu düşündüm.

Ona söyledim. Beni tutan arkadaşın değil, dedi Romero, benim bu işe başlamama bile yetecek parası yoktur. Benim müşterimin, hiç kuşkusuz, kulağa yalan gibi gelen, büyük bir sır verirmiş gibi bir havayla sesini alçaltarak, *gerçekten* parası var, anlıyor musunuz? Evet, dedim, şu edebiyat ne hüzünlü. Romero gülümsedi. Denize bakın, dedi, toprağa bakın, ne hoşlar. Pencereden baktım, bir tarafta sütliman görünen bir deniz, öte tarafta Maresme'nin sebze meyve bahçelerinde dişini tırnağına takmış çalışan kara adamlar.

Tren Blanes'te durdu. Romero anlamadığım bir şey söyledi ve indik. Bacaklarıma kramp girmiş gibiydi. İstasyonun dışında, yuvarlak görünen ama dört köşeli ufak bir meydanda, biri kırmızı, diğeri sarı iki otobüs duruyordu. Romero sakız satın aldı ve suratımdaki solgunluğu fark eder etmez, herhalde beni canlandırmak için, bu iki otobüsten hangisine bineceğimizi sordu. Kırmızıya, dedim. Doğru, dedi Romero.

Otobüs bizi Lloret'te bıraktı. Kurak geçen bir ilkbaharın tam ortasındaydık, ortalıkta pek fazla turist yoktu. Yokuş aşağı bir sokağa girdik, sonra ekseriyeti boş, yazlık apartmanların bulunduğu bir mahalleye kadar giden iki sokak çıktık. Tuhaf bir sessizlik vardı; sanki bir hayvan çiftliğinin ya da mandıranın yakınlarındaymışız gibi hayvan gürültüleri duyuluyordu uzaktan. Carlos Wieder bu sevimsiz binaların birinde oturuyordu.

Buraya nasıl geldim, diye düşündüm. Bu sokağa gelmek için kaç sokaktan geçmem gerekti?

Trende Romero'ya, Delorme'u bulmasının ona pahalıya mı mal olduğunu sordum. Hayır dedi, çok kolay olmuş. Hâlâ Paris'te kapıcılık yapıyormuş, onun için her tür ziyaret reklam fırsatıymış. Kendimi gazeteci olarak tanıttım, dedi Romero. Peki inandı mı? Tabii ki inandı. Ona Barbar Yazarlar'ın bütün hikâyesini bir Kolombiya

gazetesinde yayınlayacağımı söyledim. Delorme geçen yaz Lloret'teymiş, dedi. Zira Defoe'nin işgal ettiği daire hareketin yazarlarından birine aitmiş. Zavallı Defoe, dedim. Romero sanki saçmasapan bir şey söylemişim gibi baktı bana. Ben bu insanlara acımıyorum, dedi. Şimdi bina tam karşımızdaydı: Yüksek, dar, harcıâlem, boş balkonları ve kişiliksiz, bakımsız ön cephesiyle turistik gelişme yıllarının klasik bir yapısıydı. Orada kesinlikle kimse yaşamıyor sonucuna vardım, belki geçen yazdan kalma gemi kazazedeleri ve birkaç kişi daha. Wieder'in başına ne geleceğini öğrenmek için ısrar ettim. Romero bana cevap vermedi. Kan aksın istemiyorum, diye söylendim, sokakta bizden başka dolaşan hiç kimse olmamasına rağmen, biri söylediklerimi duyacakmış gibi. O anda Romero'ya ve Wieder'in binasına bakmamaya çalışıyordum ve hep tekrar eden bir kâbusun içindeymişim gibi hissediyordum kendimi. Uyandığımda, diye düşündüm, annem bana salamlı bir sandviç hazırlayacak ve ben liseye gideceğim. Ama uyanmayacaktım. Burada yaşıyor, dedi Romero. Bina, mahalle, bir sonraki turist mevsiminin başlamasını bekler halde, bomboştu. Bir an içeri gireceğimizi sandım ve duracak gibi bir hareket yaptım, Wieder'in evinin girişinden geçerken. Yürümeye devam edin, dedi Romero. Sesi sakin geldi, hayatın her zaman kötü bittiğini, fazla heyecanlanmaya gelmeyeceğini bilen bir adamın sesi gibi. Eliyle sırtımı sıvazladığını hissettim. Sağa dönün, dedi, arkaya bakmadan. Herhalde ikimiz tuhaf bir ikili oluşturuyorduk.

Bina fosilleşmiş bir kuş gibiydi. Bir an Carlos Wieder'in gözlerinin bütün pencerelerden bana baktığı hissine kapıldım. Asabım gittikçe daha çok bozuluyor, dedim Romero'ya. Çok fark ediliyor mu? Hayır, dostum, dedi Romero, çok iyi gidiyorsunuz. Romero sakindi, bu benim de sakinleşmemi sağladı. Birkaç sokak ileride, bir

barın girişinde durduk. Mahallede açık olan tek müesseseydi. Barın adı Endülüs'e has bir isimdi, içiyse tipik bir Sevilla tavernası ortamının etkisine biraz daha melankoli katılarak yeniden yaratılmaya çalışılmıştı. Romero kapıya kadar eşlik etti bana. Saatine baktı. Bir süre sonra, ne zaman bilmem, buraya kahve içmeye gelecek. Ya gelmezse? Her gün geliyor, dedi Romero, orası kesin, bugün de gelecek. Peki ya bugün gelmezse? Bu durumda yarın aynı şeyi yeniden yapacağız, dedi Romero, ama gelecek, şüpheye mahal yok. Başımla onayladım. Ona dikkatle bakın, sonra bana söyleyin. Oturun ve hiç kımıldamayın. Kımıldamamak benim için zor olacak, dedim. Zorlayın. Ona gülümsedim: Sadece şaka yapıyordum, dedim. Sinirleriniz bozulduğu içindir, dedi Romero. Hava kararınca gelip sizi bulacağım. Biraz aptal aptal, hararetle el sıkıştık. Okumak için kitap falan getirdiniz mi? Evet, dedim. Hangi kitabı? Kitabı gösterdim. İyi bir fikir mi bilmiyorum, dedi Romero, ânında geliştirdiği kuşkucu bir tavırla. Dergi ya da gazete olsaydı daha iyiydi. Endişelenmeyin, dedim, çok sevdiğim bir yazardır. Romero son kez baktı bana ve şöyle dedi: Görüşürüz o zaman, ayrıca unutmayın yirmi yıldan fazla zaman geçti.

Barın kocaman pencerelerinden deniz, masmavi gökyüzü ve sahile yakın çalışan birkaç tane balıkçı teknesi görülüyordu. Sütlü kahve istedim ve sakinleşmeye çalıştım: Yüreğim göğsümden çıkacakmış gibi çarpıyordu. Bar hemen hemen boştu. Kadının biri bir masada oturmuş gazete okuyordu, iki adam barmenle konuşuyor ya da tartışıyorlardı. Kitabı açtım, Bruno Schulz'un Juan Carlos Vidal tarafından çevrilen "Bütün Eserleri"ni okumaya çalıştım. Birkaç sayfanın sonunda hiçbir şey anlamadığımı fark ettim. Okuyordum okumasına ama kelimeler, bilinmez bir dünyayı işgal eden, anlaşılması zor kargacık burgacık yazılar gibi geçiyorlardı gözümün önünden. Tekrar

Bibiano'yu, Tombul'u düşündüm. Garmendia kardeşleri düşünmek istemiyordum, artık öylesine uzaklar ki, başka kadınları da, ama onları da düşündüm.

Kimse bara girmiyordu, kimse kımıldamıyordu, sanki zaman durmuştu. Canım sıkılmaya başladı: Denizdeki balıkçı tekneleri yelkenlilere dönüşmüştü (bu esnada, *rüzgâr çıkmış olmalı*, diye düşündüm), sahil şeridi gri ve tekdüzeydi, çok nadiren yürüyen birilerini ya da büyük boş patikada pedal çevirmeyi tercih eden bisikletlileri görüyordum. Beş-on dakika içinde yürüyerek plaja gidilebileceğini hesapladım. Yol hep yokuş aşağıydı.

Gökyüzünde neredeyse hiç bulut yoktu. İdeal bir gökyüzü, diye düşündüm.

Tam o esnada geldi Carlos Wieder ve pencerenin yanına, üç masa uzağıma oturdu. Bir an için (o an ölüyorum sandım) kendimi neredeyse ona yapışmış, ürkütücü bir siyam ikizi gibi omzunun üstünden şimdi açtığı kitaba bakarken gördüm (bilimsel bir kitap, sera etkisi hakkında ya da evrenin kökeni hakkında bir kitap), öylesine yakındım ki fark etmemesi imkânsızdı, ama Romero'nun tahmin ettiği gibi Wieder beni tanımadı.

Onu yaşlanmış buldum. En az benim kadar yaşlanmıştı kesin. Ama hayır. O çok daha fazla yaşlanmıştı. Daha şişmandı, kırışıklıkları daha fazlaydı, aslında iki-üç yaş büyük olmasına rağmen benden on yaş büyük duruyordu. Denize bakıp sigara içiyordu ve arada bir kitabına göz gezdiriyordu. Tıpkı benim gibi, telaşla fark ettim ve sigaramı söndürdüm, kitabımın sayfalarına gömülmeye çalıştım. Bruno Schultz'un kelimeleri, bir an neredeyse dayanılmaz, korkutucu bir boyut kazanıyordu. Wieder'in kapalı gözlerinin dikkatle beni incelediğini hissettim, aynı zamanda, çevirdiğim (belki fazlasıyla hızlı) sayfalardaki, eskiden harf olan o kargacık burgacık böcekler, gözlere, Bruno Schultz'un gözlerine dönüşüyordu, arka

arkaya açılıp kapanıyorlardı, gök mavisi gözler, denizin sırtı gibi pırıl pırıl parlak gözler, açılıyor ve göz kırpıyorlardı, arka arkaya, zifirî bir karanlığı ortasında. Yok, zifirî karanlığın değil, kara bir bulutun içi gibi, sütlü bir karanlığın ortasında.

Carlos Wieder'e tekrar baktığımda profilini dönmüştü. Sadece bazı Latin Amerikalıların –ve sadece kırk yaşını geçenlerin– olabileceği gibi, sert bir adama benzediğini düşündüm. Avrupalıların ya da Amerikalılarınkinden çok başka bir sertlik. Hüzünlü ve çaresiz bir sertlik. Ama Wieder (Garmendia kardeşlerden en az birine âşık olmuş olan Wieder) hüzünlü görünmüyordu, orada öyle uçsuz bucaksız bir hüzne kök salıyordu açıkça. *Yetişkin* gibiydi. Ama yetişkin değildi, ânında anladım. Kendisine hâkim olmasını bilir gibiydi. Kendince ve kendi kanununa göre, kim olursa olsun, o sessiz barda bulunanların hepsinden daha çok kendine hâkimdi. O anda sahil kenarında yürüyenlerden ya da başlamak üzere olan turizm sezonu için, görünmeden, hazırlık yaparak çalışanlardan daha fazla hâkimdi kendine. Sertti ve hiçbir şeyi yoktu ya da pek az şeyi vardı ve onlara da önem vermezmiş gibi görünüyordu. Şansının kötü gittiği bir dönem geçiriyor gibiydi. Sinirlerini bozmadan beklemeyi bilen ya da edepsizce hayal kurmaya başlayan insanların suratı vardı. Şaire benzemiyordu. Şili Hava Kuvvetleri'nin eski bir subayına benzemiyordu. Efsanevi bir katile benzemiyordu. Gökyüzüne şiir yazmak için Antarktika'ya uçmuş bir tipe de benzemiyordu. Uzaktan yakından ilgisi yoktu.

Hava kararmaya başladığında gitti. Pantolonunun cebinde bozuk para aradı, sanki yetersiz bahşişmiş gibi masanın üstüne bıraktı. Arka tarafımda, kapının kapandığını hissettiğimde, ağlayayım mı güleyim mi bilemedim. Ferahlayarak nefes aldım. Özgürlük hissi, hesabı gör-

me hissi öyle yoğundu ki, bardakîlerin merakını celp etmekten korktum. İki adam hâlâ barın yanında, dünyanın bütün zamanları emirlerine amadeymiş gibi, ortalama bir sesle (tartışmacı bir tavırla) konuşmaya devam ediyorlardı. Garsonun dudaklarının arasında bir sigara vardı, arada bir başını dergiden kaldırıp kendisine gülümseyen kadını inceliyordu. Kadın herhalde otuzlu yaşlarındaydı ve profili çok güzeldi. Düşünen bir Yunan'a benziyordu. Ya da lanetlenmiş bir Yunan'a. Birdenbire, mutlu olduğumu ve acıktığımı hissettim. Garsona bir işaret yaptım. Kurutulmuş jambonlu sandviç ve bira istedim. Servis yaparken biraz lafladık. Sonra okumaya devam etmeye çalıştım ama beceremedim, bu yüzden yiyip içerek ve pencereden denizi seyrederek Romero'yu beklemeye karar verdim.

En nihayet Romero geldi de çıktık. Başlangıçta Wieder'in binasından uzaklaşıyormuşuz gibi geldi, ama aslında sadece etrafında dolaşıyormuşuz. O mu, diye sordu Romero. Evet, dedim ona. Hiç kuşku yok mu? Hiç kuşku yok. Zamanın geçmesiyle ilgili estetik ve etik düşünceler gibi bir şeyler ekleyecektim (aptallık tabii, çünkü Wieder söz konusu olduğunda zaman taş gibiydi) ama Romero adımlarını sıklaştırdı. İşbaşında, diye düşündüm. İşbaşındayız, diye düşündüm dehşetle. Wieder'in binası, ay ışığının aydınlattığı gökyüzünün önünde siluetiyle belirinceye kadar sokaklarda, dar geçitlerde dolaşıp durduk, tek kelime etmeden. Acayip, onun görüntüsü karşısında küçülmüş, kaybolmuş görünen öteki binalardan farklı, geri kalanların hepsinin yalnızlığından daha güçlü bir yalnızlıkla ya da sihirli bir değnekle dokunulmuş.

Aniden bir botanik bahçesi kadar sık ağaçlıklı ve küçük bir bahçeye girdik. Romero neredeyse dallarla gizlenmiş bir bankı işaret etti. Beni burada bekleyin, dedi. Önce uslu uslu oturdum. Sonra karanlıkta onun yüzünü

aradım. Onu öldürecek misiniz, diye mırıldandım. Romero göremediğim bir işaret yaptı. Beni burada bekleyin ya da Blanes İstasyonu'na gidip, ilk trene binin. Sonra Barcelona'da görüşürüz. Öldürmemeniz daha iyi olur, dedim.

Böyle bir şey bizi mahvedebilir, sizi de beni de, ayrıca gereksiz olur, bu adam artık hiç kimseye zarar veremez. Beni mahvetmez, tam tersine, bana bir servet kazandıracak. Kimseye zarar veremeyeceğine gelince, size şunu söyleyeyim, işin doğrusu bunu bilemeyiz biz, ne siz ne de ben Tanrı'yız, biz elimizden geleni yaparız. O kadar. Yüzünü görmüyordum, ama sesinden (tamamen hareketsiz bir bedenden çıkan bir ses) ikna edici olmaya gayret ettiğini anladım. Değmez, diye ısrar ettim, her şey oldu bitti. Artık hiç kimseye zarar veremez. Romero sırtıma vurdu. Siz buna karışmasanız daha iyi, dedi. Ben hemen dönerim.

Karanlık çalıları, rüzgârla gelişigüzel bir tasvir çizerek birbirine dolanan, iç içe geçen dalları seyrederek kalakalmış otururken, Romero'nun uzaklaşan ayak seslerini duyuyordum. Bir sigara yaktım ve zerre kadar önemi olmayan meseleleri düşünmeye başladım. Zamanı, mesela. Sera etkisini. Gittikçe daha uzak görünen yıldızları.

Wieder'i düşünmeye çalıştım, onu evinde tek başına hayal etmeye çalıştım, özellikle onu düşünmeyi seçmedim, birisi sekiz katlı boş bir binanın dördüncü katında televizyon seyrederken ya da bir koltuğa oturmuş içkisini içerken, Romero'nun gölgesi hiç duraksamadan buluşmasına doğru süzülüyordu. Wieder'i hayal etmeye çalıştım, diyorum ama yapamadım. Ya da canım istemedi.

Yarım saat sonra Romero geri döndü. Koltuğunun altında, şu öğrencilerin kullandığı, kapağı lastikle kapatılan, kâğıt dolu bir dosya vardı. Kâğıtlar dosyadan taşıyordu, ama çok değil. Bahçenin çalıları gibi yeşil bir dosyaydı, eskimişti. Hepsi bu kadardı. Romero hâlâ eski Rome-

ro'ydu. Öncekinden ne daha iyi ne de daha kötü görünüyordu. Nefes almakta zorlanmıyordu. Bakarken Edward G. Robinson'a tıpatıp benziyormuş gibi geldi bana. Sanki Edward G. Robinson bir kıyma makinesine girmiş de zayıflayarak çıkmış gibi: daha zayıf, daha koyu tenli, saçı daha gür ama aynı dudaklar, aynı burun ve en önemlisi aynı gözler. Bilen gözler. Bütün ihtimallere inanan, ama aynı zamanda hiçbir şeyin çaresi olmadığını *bilen* gözler. Gidelim, dedi.

Lloret'i Blanes İstasyonu'na bağlayan otobüse bindik, sonra da Barcelona'ya giden trene. Yolculuk boyunca Romero birkaç kez konuşmaya niyetlendi. Birinde, İspanyol trenlerinin "açıkça modern" estetiğini övdü. Bir başkasında, Camp Nou'da, Barcelona Futbol Takımı'nın bir maçını izlemeye gidemeyecek olmasına hayıflandığını söyledi. Hiçbir şey söylemedim ya da tek heceli yanıtlar verdim. Konuşacak halde değildim. Hatırlıyorum da, trenin küçük camından görüldüğü kadarıyla, güzel ve sakin bir geceydi. Bazı istasyonlarda kızlarla oğlanlar biniyor, bir sonraki istasyonda iniyorlardı, sanki oyun oynuyorlardı. Muhtemelen, parası ve yakınlığı nedeniyle cazip buldukları, yakın yerlerdeki diskoteklere gidiyorlardı. Hiçbiri reşit değildi ve bir kısmı kahraman havalarındaydı. Mutlu görünüyorlardı. Sonra daha büyük bir istasyonda durduk, bu çocukların babaları olabilecek işçiler bindi trene. Ve sonra, ama ne zamandı bilmiyorum, arka arkaya birkaç tünelden geçerken, vagonun ışıkları söndüğünde, biri bir çığlık attı, genç bir kız. O sırada Romero'nun yüzüne baktım, her zamanki gibi duruyordu. En nihayet Plaza Cataluña İstasyonu'na geldiğimizde konuşabildik. Nasıl olduğunu sordum ona. Bu tür işlerde hep olduğu gibi, tabii ki, dedi Romero, zor.

Yürüyerek benim eve gittik. Orada valizini açtı, bir zarf çıkarttı ve bana uzattı. Zarfta üç yüz bin peseta var-

dı. Bu kadar paraya ihtiyacım yok, dedim saydıktan sonra. Para sizin, dedi Romero, bir taraftan da dosyayı kıyafetlerinin arasına yerleştiriyordu, sonra valizini tekrar kapattı. Onu kazandınız. Ben hiçbir şey kazanmadım, dedim. Romero cevap vermedi, mutfağa girdi ve suyu kaynamaya koydu. Nereye gideceksiniz, diye sordum ona. Paris'e, dedi, uçağım saat on ikide; bu gece yatağımda uyumak istiyorum. Son kez birlikte çay içtik, biraz sonra onu geçirmek için sokağa çıktım. Bir süre, ne diyeceğimizi bilemeden, kaldırımın kenarında ayakta, öylece bir taksinin geçmesini bekledik. Daha önce hiç başıma böyle bir şey gelmemişti, diye itiraf ettim. Bu doğru değil, dedi Romero tatlı tatlı, bundan daha kötü şeyler geldi başımıza, iyi düşünün. Olabilir, deyip kabullendim, ama bu mesele özellikle korkunç oldu. Korkunç, diye tekrar etti Romero, sanki kelimenin ağır ağır tadına varıyormuş gibi. Sonra alçak sesle, tavşan gibi ön dişlerini çıkararak güldü ve elbette dedi, nasıl korkunç olmasın. Hiç gülecek halim yoktu, ama ben de güldüm. Romero, gökyüzüne, binaların ışıklarına, otomobillerin ışıklarına bakıyordu, küçük ve yorgun görünüyordu. Kısa bir süre sonra altmış yaşını dolduracak, diye bir tahminde bulundum. Ben de kırklı yaşlarımı geride bırakmıştım. Yanımızda bir taksi durdu. Sağlığına dikkat et dostum, dedi son olarak ve gitti.

Wieder uçuş pistinden uzakta, Santiago'nun kenar mahallelerinden birinde çıktı ortaya. İlk dizesini orada yazdı: Ölüm dostluktur. Sonra demiryollarına ait bazı depoların ve terk edilmiş fabrikalara benzeyen ama sokaklar arasında karton sürükleyen insanların, evleri ayıran çitlere tırmanan çocukların, köpeklerin seçildiği yerlerin üstünden uçtu. Solda, saat dokuz yönünde, birbirlerinden tren yoluyla ayrılan, mantar gibi bitmiş uçsuz bucaksız iki yerleşim yerini fark etti. İkinci dizesini yazdı: Ölüm Şili'dir.

Carlos Wieder bir sanatçı mı? Pilot mu? İşkenceci mi? Katil mi? Yoksa hepsi birden mi? Allende hükümeti döneminde silik bir şairken General Pinochet diktatörlüğünde yıldızlaşarak estetikten başka hiçbir şeye yaşam hakkı tanımayan bir "sanatçı" olarak ortaya çıkan Carlos Wieder'in hikâyesi, Şili'nin yakın tarihiyle iç içe geçince Güney Amerika'nın en özgün anlatılarından biri doğuyor.

Roberto Bolaño külliyatının temel bileşenlerinden *Uzak Yıldız*, işkence, sürgün ve ölüm arasında seçim yapmaya zorlanan bir neslin iğneleyici portresi.

can

14 TL
KDV DAHİL

ISBN: 978-975-07-3588-2

9 789750 735882

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi